

અર્હમ્

આર્હત્ત ઇલ્લન્ જ્યોત્તિ

[પાંચમી કિરણાવલી]

(૫)

સચિત્ર

પ્રયોજક અને મપાફક

પ્રો. હીરાલાલ રસિકદાસ કાપડિયા એમ. એ.

ઉત્પાદક

બાપુ જીવનલાલ પનાલાલ ને. પી.

પ્રકાશક

ભગવાનલાલ પનાલાલ

તથા

મોહનલાલ પનાલાલ

દ સ ૧૯૩૭

વીર મવત ૨૪૩૩

વિ સ. ૧૯૬૩

પ્રથમ આવૃત્તિ]

મૂલ્ય રૂ. ૦-૮-૬.

[પ્રતિ ૨૦૦૦

મુદ્રક—અમરદ યેશુ રોડે,
 નિર્મલસાગર મુદ્રણાલય
 ૨૬૨૮ કોલબાટ ગલી,
 મુબમ્બ.

પુનર્મુદ્રણ બાષાતર વચેરેને યગતા તમામ હક્ક પોતાને સ્વાધીન રાખી આ પુસ્તક
 ભગવાનલાલ પનાલાલે તથા મોહનલાલ પનાલાલે જીવનવિદ્યા,
 મલબાર હિલ, મુબમ્બી પ્રસિદ્ધ કર્યું છે

પ્રાપ્તિસ્થાન—

ભગવાનલાલ પનાલાલ,
 નિશામ બિલ્ડિંગ,
 કાવળાદિવી રોડ,
 મુબમ્બ.

પિતૃ-સ્મૃતિ

અમો કદી પણ વિસરી નહિ શકીએ એવા અનેક ઉપકારો
જેમણે અમારા ઉપર કર્યા છે તે અમારા સ્વર્ગસ્થ

પૂજ્ય માતાપિતાના સ્મરણચિહ્ન
તરીકે અમારા સ્વર્ગસ્થ પૂજ્ય વડિલ બધુ

બાબુ જીવનલાલ પનાલાલે

આહુત જીવન જ્યોતિ

પ્રસિદ્ધ કરવાની શરૂઆત કરી અને તેની ચાર કિરણાવલીઓ

પ્રસિદ્ધ થઇ એટલામા એમનો દેહવિલય થયો. એમનુ બાકી

રહેલુ કાર્ય પૂરુ થાય તો સારુ એમ અમને લાગવાથી

તેની શરૂઆત તરીકે અમે આ પાચમી કિરણાવલી

પ્રસિદ્ધ કરીએ છીએ અને એ પ્રસંગે અમોને

અમારા સ્વર્ગસ્થ પૂજ્ય માતાપિતાના

તેમજ અમારા વડીલ બધુના

અનેકવિધ ઉપકારોનુ

સ્મરણ થાય છે.

જીવનવિદ્યા, મલબાર હિલ,

મુબમ્બઈ

ફા'ગુન કૃષ્ણ ચતુર્થી

મિ સં ૧૯૯૩

જીવનલાલ પનાલાલ

તથા

મોહનલાલ પનાલાલ

સુદક—રામચંદ્ર યેશુ શેડગે,
 નિર્ણયસાગર સુદસાલય,
 ૨૬૨૮ કોનબાટ મની,
 સુબા,

પુનર્મુદલ, ભાષાતર વગેરેને લગતા તમામ ૮
 લગનાનવાન પનાવાલે તથા મોહન
 મલબાર હિલ, અબધથી પ્રા

આમુખ.

ગુજરાતી અક્ષરજ્ઞાન ધરાવતા વિદ્યાર્થીઓથી શરૂ કરી ઉત્તરોત્તર ચઢિયાતી કક્ષાના વિદ્યાર્થીઓને ઉપયોગી થાય એવી અચ્ચાર કિરણાવલીઓ તૈયાર કરી આપવાનું કામ અમારા પૂજ્ય વડિલ બધુ મ્વ બાબુ જીવનલાલ પનાલાલજીએ પ્રો હીરાલાલ રસિકદાસ કાપડિયા એમ. એ મહાશયને સોંપ્યું હતું. આ કિરણાવલીઓ પૈકી પહેલી ચાર કિરણાવલીઓ અમારા વડિલ બધુએ પ્રસિદ્ધ કરી છે. આજે આ પાચમી કિરણાવલીના પ્રકાશનસમયે તેઓ હૈયાત નહિ હોવાથી અમને પારાવાર ખેદ થાય છે તેમજ સાથે સાથે એમણે આદરેલું કાર્ય અમે ચાલુ રાખી શક્યા છીએ તે બદલ અમને આનંદ પણ થાય છે.

પહેલી ચાર કિરણાવલીની જેમ પ્રસ્તુત કિરણાવલી પણ અમોએ યોગ્ય સુધારા વધારા તથા સૂચના માટે જુદા જુદા સાક્ષરો ઉપર મોકલાવી હતી જે સાક્ષરોએ અમોને આ કિરણાવલી જોઈ આપી છે એ બધાનો અમે અહીં આભાર માનીએ છીએ અને ભવિષ્યમાં પ્રસિદ્ધ થનાર કિરણાવલીઓમાં પણ પોતાનો સક્રિય સહકાર અમને આપવા અમો તેમને વિનંતિ કરીએ છીએ.

આ પાચમી કિરણાવલી માટેના ચિત્રો શ્રીયુત અરવિંદે તેમજ શ્રીયુત હરિશ્વરે દોરેલ છે.

પહેલી ત્રણ કિરણાવલીઓની જેમ ચોથી કિરણાવલી પ્રસિદ્ધ થયા બાદ અમોએ તેની નકલો અભિપ્રાય તેમજ સૂચન માટે જુદા જુદા મુનિવરો, વિવિધ પાઠશાળાઓના સચાલકો તથા અન્ય જૈન તેમજ અજૈન સંન્યસીઓ ઉપર મોકલાવી હતી. આમાંથી જેઓએ અમને પોતાનો અભિપ્રાય મોકલેલો છે તેઓનો અમે અહીં આભાર માનીએ છીએ. સાથે સાથે જે પત્રકારોએ ચોથી કિરણાવલીની સમાલોચના પોતાના પત્રમાં પ્રસિદ્ધ કરી છે એ પત્રકારોનો પણ અમે અહીં આભાર માનીએ છીએ.

હાલમાં પહેલી, બીજી, ત્રીજી અને ચોથી કિરણાવલી અહીંની બાબુ પનાલાલ પી. જૈન હાઈસ્કૂલમાં ધાર્મિક અભ્યાસના પાઠ્યપુસ્તક તરીકે શીખવવામાં આવે છે વળી કેટલીક પાઠશાળાઓમાં પણ આ કિરણાવલીઓને સ્થાન આપવામાં આવ્યું છે અને ધનામ તરીકે પણ આનો ઉપયોગ કરાય છે.

આ પાચમી કિરણાવલીમાં ન્યૂનતા જણાય તો તે સૂચવવા તજ્જનોને અમારી ખામ નિનંતિ છે જેથી બીજી આવૃત્તિમાં તે તરફ બનતું લક્ષ્ય આપી શકાય.

યોગજ મહાશયે આદર્શ જીવન જ્યોતિને ઉદેશીને તૈયાર કરેલી એક વિસ્તૃત પ્રસ્તાવના, અમારા વડિલ બધુનું વક્તવ્ય તેમજ અભિપ્રાયો હવે પછી એક સ્વતંત્ર પુસ્તકરૂપે બહાર પાડવા અમારી ઇચ્છા છે.

જીવનવિવા, મલબાર હિલ,
મુમ્બઇ.
તા ૫-૪-૩૭

ભગવાનલાલ પનાલાલ
તથા
મોહનલાલ પનાલાલ

વિષયાનુક્રમ

વિષય	પૃષ્ઠાક
પિતૃ-સ્મૃતિ	૩
આમુખ	૫
અનુક્રમણિકા	૬-૭
અશુદ્ધિરોધન	૮
કિરણો	૧-૭૮
અર્થ-સૂચી	૭૯-૮૦
પરિરિપ્ત	૮૧-૧૦૦

આમુખ

ગુજરાતી અક્ષરજ્ઞાન ધરાવતા વિદ્યાર્થીઓથી શરૂ કરી ઉત્તરોત્તર ચઢિયાતી કક્ષાના વિદ્યાર્થીઓને ઉપયોગી થાય એવી અચ્ચાર કિરણાવલીઓ તૈયાર કરી આપવાનું કામ અમારૂં પૂર્વજ વડિલ બધું જ ગાળુ જીવનલાલ પનાલાલજીએ પ્રો હીરાલાલ રમિકદામ કાપડિયા એમ્. એ મહાશયને મોંઘ્યું હતું. આ કિરણાવલીઓ પૈકી પહેલી આ કિરણાવલીઓ અમારા વડિલ બધુએ પ્રમિદ્ધ કરી છે. આજે આ પાચમી કિરણાવલીના પ્રકાશનમયે તેઓ હૈયાત નહિ હોવાથી અમને પારાવાર ખેદ થાય છે તેમજ સાચે માથે એમણે આદરેલું કાર્ય અમે આજુ રાખી શક્યા છીએ તે બદલ અમને આનંદ પણ થાય છે.

પહેલી આ કિરણાવલીની જેમ પ્રમુત કિરણાવલી પણ અમોએ ચોચ સુધારા વધારા તથા સૂચના માટે જુદા જુદા સાક્ષરો ઉપર મોકલાવી હતી જે સાક્ષરોએ અમોને આ કિરણાવલી જોઈ આપી છે એ બધાનો અમે અહીં આભાર માનીએ છીએ અને ભવિષ્યમાં પ્રમિદ્ધ થનાર કિરણાવલીઓમાં પણ પોતાનો મહત્વ મહકાર અમને આપવા અમો તેમને વિનંતિ કરીએ છીએ.

આ પાચમી કિરણાવલી માટેના ચિત્રો શ્રીયુત અરવિંદે તેમજ શ્રીયુત હરિશ્વરે દોરેલ છે.

પહેલી ત્રણ કિરણાવલીઓની જેમ ચોથી કિરણાવલી પ્રમિદ્ધ થયા બાદ અમોએ તેની નકલો અભિપ્રાય તેમજ સૂચન માટે જુદા જુદા મુનિવરો, વિવિધ પાઠશાળાઓના મચાલકો તથા અન્ય જૈન તેમજ અજૈન સમજનો ઉપર મોકલાવી હતી. આમાંથી જેઓએ અમને પોતાનો અભિપ્રાય મોકલેલો છે તેઓનો અમે અહીં આભાર માનીએ છીએ. સાચે સાચે જે પત્રકારોએ ચોથી કિરણાવલીની સમાલોચના પોતાના પત્રમાં પ્રમિદ્ધ કરી છે એ પત્રકારોનો પણ અમે અહીં આભાર માનીએ છીએ.

હાલમાં પહેલી, બીજી, ત્રીજી અને ચોથી કિરણાવલી અહીંની બાળુ પનાલાલ પી. જૈન હાઈસ્કૂલમાં ધાર્મિક અભ્યાસના પાઠ્યપુસ્તક તરીકે શીખવવામાં આવે છે. વળી કેટલીક પાઠશાળાઓમાં પણ આ કિરણાવલીઓને ધ્યાન આપવામાં આવ્યું છે અને મંત્રામ તરીકે પણ આનો ઉપયોગ કરાય છે.

આ પાચમી કિરણાવલીમાં ન્યૂનતા જણાય તો તે સૂચવવા તજજ્ઞોને અમારી ખાસ વિનંતિ છે જેથી બીજી આવૃત્તિમાં તે તરફ ધ્યાન આપી શકાય.

યોજક મહાશયે આર્હત જીવન જ્યોતિને ઉદગીને તૈયાર કરેલી એક વિસ્તૃત પ્રસ્તાવના, અમારા વડીલ બધુનું વક્તવ્ય તેમજ અભિપ્રાયો હવે પછી એક સ્વતંત્ર પુસ્તકરૂપે બહાર પાડવા અમારી ઇચ્છા છે.

જીવનરિલા, મલબાર હિલ,
મુમ્બઈ.

તા ૫-૪-૩૭

ભગવાનલાલ પનાલાલ
તથા

મોહનલાલ પનાલાલ

परिशिष्ट

क्रमांक		पृष्ठांक
१	व्याख्यानमणि चैत्यनदन	८१-८४
२	न द्विचि सूत्र	८५
३	नमुत्तु ल सूत्र	८६-८८
४	ननति शैव्याध सूत्र	८९
५	ननंत के वि भाट्ट सूत्र	९०
६	नमस्तुतु	९१
७	उपसर्गहस्तोत	९२-९३
८	प्रार्थनासूत्र	९४
९	वत्सापुत्र स्तुति	९५-९७
१०	सिद्धस्तन सूत्र	९८-९९
११	व्याख्यान उनव्याध सूत्र	१००

અનુક્રમણિકા

ક્રમાંક	કિસ્મ	પૃષ્ઠાક
૧	આઠ મગળ	૧-૩
૨	આહુત અને તેના ચાર પ્રકારો	૪
૩	તીર્થો	૫
૪	છનિત ન	૬-૭
૫	વનનો સદુપયોગ	૮-૯
૬	વધુ સ્નાન ને વૃદ્ધ સ્નાન	૧૦-૧૩
૭	'ગુનાનિયા' (કવિતા)	૧૪
૮	જૈન	૧૫
૯	મિશ્ર મિ દુઃક	૧૬-૧૭
૧૦	સમય	૧૮-૧૯
૧૧	દર્શન અને જ્ઞાન	૨૦-૨૧
૧૨	દેવ, ગુરુ અને ધર્મ	૨૨-૨૩
૧૩	જ્ઞાનના	૨૪-૨૫
૧૪	સાહચર્યઅવચર્ય	૨૬-૨૮
૧૫	કર્મપ્રકૃતિ અને તેના આઠ પ્રકારો	૨૯-૩૪
૧૬	જ્ઞાનનો મહિમા (કવિતા)	૩૫
૧૭	વાણી	૩૬-૩૭
૧૮	ટક	૩૮-૩૯
૧૯	જ્ઞાનપથથી	૪૦-૪૨
૨૦	જ્ઞાનક અને જાવક	૪૩-૪૪
૨૧	અરિહત પ્રભુના બાર ગુણ જાગ ૧ લો	૪૫-૪૬
૨૨	અરિહત પ્રભુના બાર ગુણ જાગ ૨ લો	૪૭-૪૮
૨૩	પગેપાનું કર્તવ્ય	૪૯-૫૧
૨૪	સ્નાયક આભૂ	૫૨-૫૩
૨૫	માઠની	૫૪-૫૬
૨૬	માઠી	૫૭-૫૯
૨૭	નન તરવો	૬૦-૬૨
૨૮	અદ્વાિત્યાખ્યાન જાગ ૧ લો	૬૩-૬૫
૨૯	અદ્વાિત્યાખ્યાન જાગ ૨ લો	૬૬-૬૮
૩૦	પૌપધમત	૬૯-૭૧
૩૧	ઉપકાર કોને કહેવાય?	૭૨-૭૫
૩૨	શ્રીસિદ્ધચક્ર	૭૬-૭૮

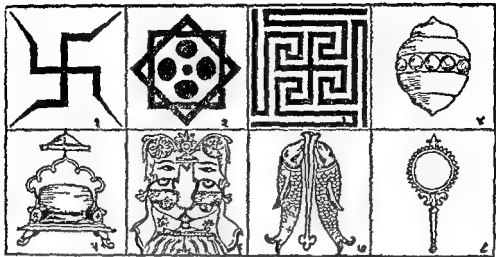
परिशिष्ट

क्रमांक		पृष्ठांक
१	जगन्नितामणि चैत्यवदन	८१-८४
२	ज किंवि सूत्र	८५
३	नमुत्थु पृ सूत्र	८६-८८
४	जगति चैद्यम्माष्ट सूत्र	८९
५	जगत्-के वि साहू सूत्र	९०
६	नमस्कारसूत्र	९१
७	उपसर्गहस्तोत्र	९२-९३
८	भार्थनासूत्र	९४
९	कल्याणकन्द स्तुति	९५-९७
१०	सिद्धस्तोत्र सूत्र	९८-९९
११	आयरिय उ-नञ्जामे सूत्र	१००

અશુદ્ધિશોધન

પૃષ્ઠ	પાત્ર	અશુદ્ધિ	શુદ્ધિ
૧૨	૧૫	નૈર્ઋત્ય	નૈર્ઋત્ય
	૧૬	નૈર્ઋત્યે	નૈર્ઋત્યે
૧૫	૨૭	લિઙ્ગખનજીએ	લિઙ્ગખનજીએ
૨૬	૧૪	જીવ	એ જીવ
૩૦	૬	એના નામ	એ આઠ વર્ગના નામ
૪૩	૫	ધોડી	એક ધોડી
૪૬	૧૭	તેમની	એમની
૮૨	૨	જસ્કોસય	જસ્કોસય
૮૮	૮	પ્રદીપ, (સમાન)	પ્રદીપ (સમાન),

ਪ੍ਰਾਂਧਮੀ ਤਿਉਰੁਲਵਲੀ

તમે આ ચિત્ર તરફ નજર કરો એમા એકદં આઠ ખાના પાડેલા છે એ દરેક ખાનામા એકેક આકૃતિ છે અમુક આકૃતિનુ નામ ત્રિકોણ, અમુકનુ ચોરસ, અમુકનુ ગોળ એ પ્રમાણે જેમ કેટલીક આકૃતિઓના નામ છે તેમ અહીં મથાળે આપેલી આઠ આકૃતિઓના પણ નામ છે એ નામ અનુક્રમે નીચે મુજબ છે —

(૧) સ્વસ્તિક, (૨) શ્રીવત્સ, (૩) નદાવર્ત, (૪) વર્ધમાનક, (૫) ભદ્રાસન, (૬) કલશ, (૭) મીનયુગલ અને (૮) દર્પણ

આમાની કેટલીક આકૃતિઓના આ ઉપરાંત બીજા પણ નામ છે એથી બીજી આકૃતિને શ્રીવૃત્ત, ત્રીજીને નદાવર્ત, ચોથીને શરાવસપુટ, છઠીને પૂર્ણ કલશ તેમજ કુંભ અને સાતમીને મત્સ્યયુગલ એ નામથી પણ ઓળખાવાય છે

આ બધા સંસ્કૃત નામ છે ગુજરાતી ભાષામા સંસ્કૃત શબ્દો પણ વપરાય છે એટલે આપણે આ નામો બોલીએ છીએ વળી આપણે સ્વસ્તિકને માટે ‘સાયિયો’ શબ્દ પણ વાપરીએ છીએ

ચોથા ખાનામા આપેલી વર્ધમાનકની આકૃતિ, એક ચત્તા કોડિયા ઉપર છાંયુ કોડિયુ મૂકવાથી બનતા દાખરાના જેવી દોવાવી અને ‘શગવસપુટ’ કહેવામા આવે છે, કેમકે શગવનો અર્થ ‘માટીનુ કોડિયુ’ એવો થાય છે, અને સપુટનો અર્થ ‘દાખરો’ થાય છે

છદા ખાનામા જે કલશની આકૃતિ આપેલી છે તે કલશનો અર્થ 'એક બાતનો ધડો' એમ કરવાનો છે

સાતમા ખાનામા એક માછલા જેવા આકારની પાસે બીજો એવો આકાર કોઢ્યો છે આમ બે આકારો કાઢી એક આકૃતિ બનાવાયેલી છે એ આકૃતિમા બે માછલા જેનો આકાર હોવાથી એ આકૃતિને 'મીનયુગલ' કહેવામા આવે છે

આ કિરણને મથાળે આપેલી આઠે આકૃતિઓ હુલ ગણાય છે આથી આ દરેક આકૃતિને 'મગળ' કહેનામા આવે છે આ પ્રમાણે મગળો આઠ છે

અસહના વખતમા આવકો અને આવિકાઓ પ્રભુની પ્રતિમાની સામે ચોખ્ખા વડે આઠ મગળ આવેખતા હતા એને બદલે અત્યાગે તો તેઓ મોટા ભાગે મદિરમા જે આઠ મગળનું લાઠડાનું પાટિયું હોય તેમા ચોખ્ખા ભરી આઠ મગળ આવેખે છે વળી હા જે આઠ મગળની ધાતુની પાટલી હોય તેની તેઓ પૂજા પણુ કરે છે

સત્તરપ્રકારી પૂજા, લઘુ સ્નાન, વૃદ્ધ સ્નાન, પ્રતિષ્ઠામહોત્સવ અને એવા બીજા પ્રસંગે ચાદીમા દે લાઠડામા કોતરેલા આઠ મગળોનો ઉપયોગ કરાય છે

શ્રીકૃષ્ણસ્વામીના જન્મભિષેક વેળા ઇન્દ્રે આઠ મગળો આવેખ્યા હતાં ભરત ચક્રવર્તીએ ચક્ર રત્નની સામે આઠ મગળો આવેખ્યા હતા સૌધર્મ વગેરે દેવલોકમા દેવો પ્રભુની પૂજા કરતી વેળા આઠ મગળો આવેખે છે ત્રેણિક રાજા રોજ નવા નના બનાવાતા સોનાના જવ વડે આઠ મગળો આવેખતા હતા

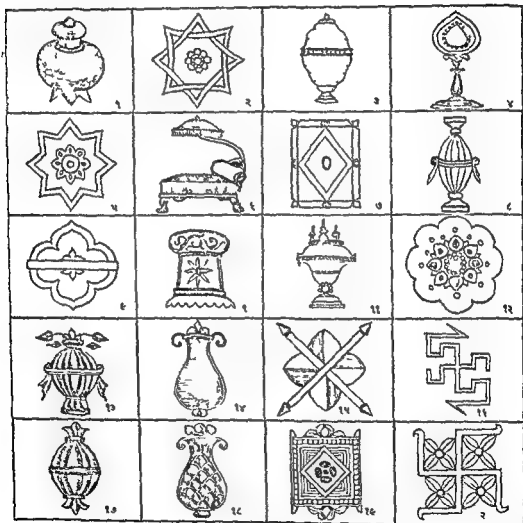
ઉપર પ્રમાણે શાસ્ત્રમા ઉલ્લેખો છે એ ઉપગ્રંથી જણાવે છે આઠ મગળો આવેખવાની પ્રથા પ્રાચીન છે

કોટિક રાજા સામૈયુ કાટીને શ્રીમદાવીરસ્વામીને વદન કરવા ગયા હ્યારે એ સામૈયામા આઠ મગળો અનુક્રમે એક પછી એક આગળ ચાલતા હતા સૌથી આગળ સ્વરિતકરૂપ મગળ તુ વળી જમાલિ અને મદાખન એ બે રાજકુમારોના દીકાના વ બોડામા પણુ એમની આગળ આઠ મગળો ચાલતા હતા

મદિરે લઈ જવા માટે વપસતી ચાદીની દાબડીઓ ઉપર તેમજ સુખડની પેટી ઉપર ડેટલાક આઠ મગળો કોતરે છે આપણા મુનિવરો જે પોથી રાખે છે તેમની પાટલી ઉપર પણ દેટલીક વાર આઠ મગળો રેગમથી ભરેલા હોય છે દેટલાક મુનિવરોના ઓઘાના પાટા પર પણ આઠ મગળો ભરેલા હોય છે કોઈ કોઈ મદિરના ખાસાખમાના ઉપરના ભાગમા દે હા આગળ લટકાવેના તોરણમા

આઠ મગળો કોતરેલા હોય છે વળી કોઈ કોઈ તોરણુમા આઠ મગળો ઝીકચળકથી પણ ભરેલા હોય છે કેટલીક વાર રેશમથી ભરેલા આઠ મગળો સાચા મોતીથી પણ આનેખાયેલા બેવાય છે

આ પ્રમાણે જ આઠ મગળોનો ખૂબ પ્રચાર છે તેમાના કેટલાક નીચે મુજબ પણ આલેખાયેલા બેવાય છે —

૧,૮,૧૩ અને ૧૮ અકવાળી આકૃતિઓ કવચ, ૨,૫,૭,૧૨,૧૫ અને ૧૯ અકવાળી આકૃતિઓ શ્રીવત્સ, ૩,૬,૧૧,૧૪ અને ૧૭ અકવાળી આકૃતિઓ વર્ધમાનક, ૪ અકવાળી આકૃતિ દર્પણ, ૬ અને ૧૦ અકવાળી આકૃતિઓ ભદ્રાસન, ૧૬ અકવાળી આકૃતિ નધાવર્ત અને ૨૦ અકવાળી આકૃતિ સ્વસ્તિક છે

કિંગ્સ ૨ જી. આહાર અને તેના ચાર પ્રકારો

ભૂખનરસ મટાડવાની ઇચ્છાથી જે ચીજો ખાવાપીવાના કામમાં લેવામાં આવે તે ચીજો 'આહાર' કહેવાય છે. વળી જે ચીજોના સ્વાદ વગેરેમાં ફેરફાર કરનારી ચીજ પણ જે ખાનાપીવામાં વપરાય તો તે પણ 'આહાર' કહેવાય છે. આ ઉપરાંત મુખનાં પણ 'આહાર' કહેવાય છે.

આ ઉપરથી સમજાશે કે આહારમાં જુદી જુદી ચીજોનો સમાવેશ થાય છે જે ચીજોના સ્વરૂપનો વિચાર કરતા આહારના (૧) અગ્નિ, (૨) પાન, (૩) આદિમ અને (૪) સ્વાદિમ જેમ ચાર પ્રકારો પાડવામાં આવેલા છે.

અગ્નિ—ખદી જાતના અનાજ, શાક, પકાન, દૂધ, દહીં, છાશ, ઘી વગેરે ભોજનની વસ્તુઓ 'અગ્નિ' કહેવાય છે.

પાન—જળ, જવનું પાણી તેમજ એની ખીજ પીવાની ચીજો 'પાન' કહેવાય છે.

આદિમ—જે વસ્તુઓ અગ્નિ ન ગણાતી હોય અને જે ખાવાથી પૂરેપૂરી ભૂખ ન લાગે, પરંતુ વડક સનોય થાય તે 'આદિમ' કહેવાય છે. જેમકે ધાણી, ચણા વગેરે જેકેલું અનાજ, લીલા અને સૂકા ફળ વગેરે.

સ્વાદિમ—મોટું સ્વાદિષ્ટ કરવા માટે જે ચીજો ખાનામાં આવે તે 'સ્વાદિમ' કહેવાય છે. જેમકે પાન, સોપારી, વરિયાળી, જીવચી, લવચ, તંજ વગેરે.

નીચેની ચીજોનો કયા પ્રકારના આહારમાં સમાવેશ થાય છે તે લખો—

પીપર, પાપડ, તુગિયા, દાગિયા, મુઠક, લાડુ,

મરી, ખરકી, નારંગી, ઘેખર, આછ, ભીંડા,

સરખત, ખંભ, મમરા અને વાણુની દાળ

અગ્નિ	પાન	આદિમ	સ્વાદિમ

પેટી
તેમજ

કિરણ ૩ જું. તીર્થો

દરેક જગ્યાના હવાપાણી સરખા હોતા નથી કોઈ કોઈ જગ્યાનાં હવાપાણી ઘણા લાભદાયક હોય છે અને તે વખણાય છે એવે ઠેકાણે માદા માણસને લઈ જવાથી ઘણી વાર જલદી આરામ થાય છે

આ પ્રમાણે જેમ કેટલાંક ગ્રંથો આપણા શરીર ઉપર અમર કરી ગયે છે તેમ કેટલાંક ગ્રંથો આપણા મન ઉપર પણ અસર કરી શકે છે

મહાત્માઓની જન્મભૂમિ, વિદારભૂમિ, ટૈવલ્યભૂમિ તેમજ નિર્વાણભૂમિ તરફ લોકો આદરભાવ રાખે છે આવા સ્થળમા કેટલીક વાર મહાત્માઓના પગલાં હોય છે તો કેટલીક વાર ત્યાં દહેજી કે મદિંગ બધાવી તેમા એમની મૂર્તિ સ્થાપવામા આવેલી હોય છે

વળી જે સ્થળમા મહાત્માઓને ટાંચે સારા સાગ કાર્યો થયા હોય તે સ્થળો પણ પવિત્ર ગણાય છે આવી રીતે મહાત્માઓના જીવન આયે ગાઢો સબંધ ધરાનનારાં સ્થળોને 'તીર્થ' તરીકે ઓળખાવાય છે તીર્થનુ વાતાવરણ પવિત્રતાથી ભરપૂર હોય છે, એથી ત્યાં જનારને પવિત્ર જીવન ગાળવાનુ મન વાય છે

તીર્થો દ્વારા અનેક લોકોના જીવનમા પલટો થયો છે અને થાય છે, એથી લોકો' વગમમા એક વાર જરુર તીર્થયાત્રાએ જાય છે

દરેક ધર્મવાળાના તીર્થો છે એ પ્રમાણે આપણા પણ તીર્થો છે એમાંના કેટલાંકના નામ નીચે મુજબ છે —

(૧) શત્રુજય, (૨) કંદબગિરિ, (૩) ગિરનાર, (૪) આબુ, (૫) અચળગઢ, (૬) કુસાગિયાજી, (૭) સમેતશિખર, (૮) નાનગૃહી, (૯) પાવાપુરી, (૧૦) ભોયણી, (૧૧) ગખેશ્વર, (૧૨) પચાસન, (૧૩) અતગિજી, (૧૪) તારંગા, (૧૫) ગણકપુત્ર, (૧૬) કેમન્યાજી, (૧૭) કરાડા, (૧૮) કાથી, (૧૯) ચદ્રાવતી, (૨૦) સિંહપુત્રી, (૨૧) ભેલુપુત્ર, (૨૨) ભદ્રેનીજી, (૨૩) આત્રા, (૨૪) શૌરીપુત્ર, (૨૫) કાનપુત્ર, (૨૬) નાપિત્યપુત્ર, (૨૭) હસ્તિનાપુત્ર, (૨૮) મક્ષીજી, (૨૯) કલોધી, (૩૦) ભદ્રેશ્વર અને (૩૧) કુસપાકજી

કિરણ ૪ થુ જીવિતદાન

એક રાત્રને ચાર રાણીઓ દત્તી એક નિવસ રાત્ર એ ચારે રાણીઓના ઉપર પ્રસન્ન થયો, તેથી એણે એ દરેકને મરજી પડે તે વરદાન માગવા કહ્યું તે સાંભળી બધી રાણીઓએ કહ્યું કે અમે સમય આપે માગીશું

એ વાતને કેટલાક દિવસ થયા પછી એક વાર રાત્રએ કોઝક ચોરને શૂળીએ ચડાવવાની સજા ફરમાવી શૂળીએ ચડાવનાના દિવસે એને રાત્રમહેલ આગળવી લઈ જતા હતા તે જોઇને રાણીઓને એના ઉપર દયા ઉપજી સૌથી મોટી રાણીએ રાત્ર પાસે વગદાત માગ્યું કે આ ચોરને મારી વતી એક દિવસનું જીવિત આપો રાત્રએ તા પાડી રાણી ચોરને પોતાના મહેલમાં લઈ ગઈ, અને તેણે એને બારેબારીની મ્સોઈ જમાડી, પરંતુ આવતી કાલે મારુ મોત છે એ વિચાર એના મનમાં ન્યા કંગતો દત્તો, તેથી એને જમવામાં આનંદ આવ્યો નહિ

બીજે દિવસે બીજી રાણીએ એ ચોરને એ જ પ્રમાણે એક દિવસ મટિ છોડાવ્યો અને સારુ સારુ જમાડીને વસ અને આજીવણો પણ આપ્યા, પરંતુ ચોરને એમાં મજા પડી નહિ

ત્રીજે દિવસે ત્રીજી રાણીએ પણ એ ચોરને એક દિવસ મટિ છોડાવી એને ખૂબ આનંદ મળે એના હેતુથી ગાનતાન વગેરે સલજાનવાની પણ ગોકવણુ કરી, પરંતુ ચોરને એમાં પણ રસ પડ્યો નહિ

ચોથે દિવસે ચોથી રાણીએ ગજા પાસે એ ચોરની સજા માફ કરાવી તેણે ચોરને બોનાનીને એ વાત કહી પછી તેણે પોતાની દારીને કહ્યું કે આને તું તારી સાથે લઈ જા અને એને જે જોઈએ તે ખાનાપીવા મટિ આપ

દારી ચોરને લાગ્યા અને પાંડી તેણે પૂછ્યું કે બોન, તારે શું ખાવું છે ? ચોર—કોરાના રોટલા

દારીએ એ પ્રમાણે બટોબસ્ટ કયાં અને ચોરે એ આનંદથી ખાતા, કેમકે શૂળીએ ચડવું પડે એની દલે એને ખીક રહી ન દત્તી

કોપે બોને સાંથી વધારે આનંદ પ્રમાણે એ ખાતમાં આગે રાણીઓમાં મનભેદ પડ્યો એક કહે કે મેં અને બીજી કહે કે મેં આખરે બધી રાણીઓ રાત્ર પાસે ગયા અને તેમણે ગજાને ન્યાય આપવા વિનવ્યા એ ઉપરથી રાત્રએ બોને બોનાવી તેનો અલિપ્રાય પૂજ્યો ચોરે કહ્યું કે મટાગજા તણ રાણીઓએ

મને સારુ સારુ લોજન કરાવ્યું પણ મરણની બીક હોવાથી મને એના સ્વાદની કશી ખબર પડી નહિ સૌથી નાની રાણીને ત્યાં મેં કોદરાના રોટલા ખાધા, તો પણ એ મને બહુ મીઠા લાગ્યા, કેમકે જીવિતદાન મળવાથી હું નિર્ભય બન્યો હતો

રાજાએ ચોરના અભિપ્રાય પ્રમાણેનો ન્યાય આપ્યો એ સાલણી રાણીઓ પોતપોતાને મહેલે ગઈ અને જીવિતદાનને ઉત્તમ દાન માનવા લાગી

કિરણ પ મુ. ધનનો સદુપયોગ

તડકા પછી છાયડો અને છાયડા પછી તડકો, દિવસ પછી રાત અને રાત પછી દિવસ, એમ દુનિયામા ફેરફાર થયા કરે છે એક જ જાતની સ્થિતિ સદા ટકી રહેતી નથી આપુ જીવન સુખમા જ પમાર થાય અને દુ ખ જરાયે ન ભોગવવું પડે એવું તો ભાગ્યે જ બને

માણસ બધું સંતન કરી શકે પણ ભૂખે પેટ સૂણ તેને ભારી પડી જાય, વાસ્તે જ્યોતિ અપગ હોય અથવા અશક્ત હોય તેમને માટે સદાવ્રત વગેરેનો પ્રબધ થવો પડે વળી બેકાર માણસોને પણ રોટલા મળી રહે તેની રીતે તેમને કામ લગાડવા બેઠએ આ બધામા પૈસાની જરૂર છે અને એ માર્ગ પૈસા ખર્ચાય એ ધનનો સદુપયોગ છે

જ્યાં પાણી પૂરું ન મળતું હોય અને એ પાણી માટે ખૂબ પૈસા આપવા પડતા હોય ત્યાં દુનિયા વાવ વગેરે પાણીના સાધનો પૂરા પાડવામા પૈસા ખર્ચવા એ પણ ધનનો સદુપયોગ છે

જ્યોતિ પાસે અગ દાકવા માટે પૂરતા કપડા ન હોય તેમને તે આપવા એ પણ ધનનો સદુપયોગ છે

શરીરની સલામત લેવા છતાં પણ તે રોજ ધસાતું જાય છે અને ધડપણમા તો લથડી પડી જાય છે શરીર એ રોગતુ ધર છે એટલે દરેક જણુ આખી જીવનમા ઓઢેવતો અગે બિમાર પડે છે અને તેને દવા કરવી પડે છે

જે ગરીબ માણસને પોતાના પેટનો ખાડો પૂરવા જેટલું અત્ર પણ ન મળતું હોય કે જેને શરીર દાકવાને પૂત કપડા પણ ન મળતા હોય તેવો માણસ માલો પડે સારે તેની શી દશા ? તે દવાના પૈમા ક્યાથી ખર્ચી શકે ? એનો પણ રસ્તો છે જેમ ખારા સમુદ્રમા પણ મીઠા પાણીનું ઝરણું મળી આવે છે તેમ આ સંસારમા પણ ગરીબની દાઝ બાણનાત ધનિકો મળી આવે છે આવા ધનિકો ઔષધાલય (dispensary) બનાવે છે એવી ગરીબોને તેમજ જ્યોતિ માઠમાઠ ધર અવાનતા હોય તેમને પણ રાહત મળે છે

ધણી વાર દવા કરતાં માનવતથી દરદીને જલદી આરામ થાય છે આવી માનવત કરવા માટે બેઠતા માણસો કે સાધનો બનાવે ત્યાં હોતા નથી એ કામ હોસ્પિટલ (hospital)મા સારી રીતે થઈ શકે છે વળી ઢેટલાક રોગો ઉપર

વાદકાય(operation)ની જરૂર પડે છે એવા રોગથી પીડાતા દરદીની પણ સારસલાખ રુગ્ણાલયમા લઈ શકાય છે આ બધી બાબતોનો વિચાર કરીને, ગરીબ અને સામાન્ય સ્થિતિવાળાને લાભ મળે એના ધરાદાથી વનિકો રુગ્ણાલય પાછળ પૈસા ખર્ચે છે

હવાફેર કરવાથી શરીર જલદી સુધરે છે આથી જે સ્થળના હવાપાણી સારા હોય ત્યાં વનિકો આરોગ્યલવન (sanatorium) બનાવે છે અને નાદુરસ્ત તબિયતવાળાને ત્યાં રહેવા માટે સગવડ કરી આપે છે

ઔષધાલય, રુગ્ણાલય તેમજ આરોગ્યલવન પાછળ પૈસા ખર્ચવા એ પણ ધનનો સદુપયોગ છે

સાંતુ, સાંધી, શ્રાવક, શ્રાવિકા, મંદિર, મૂર્તિ અને જ્ઞાન એ માત્ર ક્ષેત્રો ગણાય છે એ દરેક ક્ષેત્ર ભક્તિ કરવા લાયક છે એથી એને ટકાવવા માટે અને જે વખતે જે ક્ષેત્રને ખાત્ર મજબૂત કરવાની જરૂર હોય તેને મજબૂત કરવા માટે પૈસા ખર્ચવા એ પણ ધનનો સદુપયોગ છે આનું કારણ એ છે કે એમ કરવાથી જે લોકો ધર્મને માર્ગે ન ચડ્યા હોય તેમને એ માર્ગે ચડવાની તેમજ જે લોકો એ માર્ગે ચડ્યા હોય તેમને એ માર્ગમા ટકવાની તથા આગળ વધવાની અનુકૂળતા મળે છે, અને તેમ થતા તેમનો આ ભવ તેમજ પરભવ પણ સુધરી જઈ તેમનું કલ્યાણ થાય છે

આ ઉપરથી સમજાશે કે આ ભવનું કુખ દર વડ સુખ મળે અને પરભવમાં પણ તેમ થાય તેવા સાધનો પૂરા પાડવામા પૈસા ખર્ચવા એ ધનનો સારામા સારો સદુપયોગ છે

કિરણ ૬ કું લલુ સ્નાત્ર ને વૃદ્ધ સ્નાત્ર

એક ગામમા ખીમચદ નામના કોઈ એક ગેઠ રેતા હતા. એક દહાડો ટપાલી એમને ખીજ કાળજોની સાથે લલુ સ્નાત્રની આમત્રણપત્રિકા આપી ગયો રોઠે એ વાચીને એક બાબુએ મૂકી એટલામા એમના મિત્ર ભાનુશકર એમને મળવા આવ્યા તેમની નજરે આમત્રણપત્રિકા ઉપર પડી એથી તેમણે રોઠને પહેલો જ પ્રશ્ન એ કર્યો કે ખીમચદભાઈ ! તમારી પાસે આ શું પડેલું છે ?

ખીમચદ—એ તો આમત્રણપત્રિકા છે

ભાનુ—આવી મોટી આમત્રણપત્રિકા મેં કદી જોઈ નથી અમારામા લશ્ન કે યજ્ઞોપવીતની કંકોતરી કઢાય છે પણ તે આનડી મોટી હોતી નથી

ખીમચદ—અમારામા પણ લશ્નની કંકોતરી તો નાની હોય છે, પણ આ કંઈ લશ્નની કંકોતરી નથી આ તો અમારી વાર્ષિક ક્રિયાને લગતી આમત્રણ પત્રિકા છે જુઓને ભાનુશકર ! અમારા ગામમા ત્રીકુચનાથજીનું મંદિર છે એમા આનતા અઠનાડિયાથી શાંતિસ્નાત્રને અંગે અદ્વાઈ મહોત્સવ શરૂ થનાર છે એ આઠ દિવસના મહોત્સવને લગતી આ આમત્રણપત્રિકા છે

ભાનુ—એ મહોત્સવ કેવી રીતે ઉજવાશે ?

ખીમચદ—પહેલે દિનમે, શાંતિસ્નાત્ર કગવનાર ધણીધણિયાણી સજેડે જળ વડે કુલ ભરેરો અને એની અમુક નિધિ કંડી એ કુલ રગમટપમા પરાશવરો આ પ્રમાણે કુલસ્થાપના થશે કુલસ્થાપના થયા બાદ એની પાસે તેઓ એક દીવો મૂકશે અને એ અખડ બજતો રાખશે એ પ્રમાણે દીપકસ્થાપના થશે સાં પછી એ દિવસથી દરરોજ આગી રચારો, જુની જુદી પૂજા લાણાવાશે અને ભાનના પણ બેસાડાશે

ભાનુ—એ કંઈ સમજાયું નહિ

ખીમચદ—પ્રજુની પ્રતિમાને આબૂધણો તેમજ પુષ્પો, બાલ્લા કે કટોરા વડે સુશોભિત કરી તે ‘આગી રચી’ એમ કહેવાય છે એનું બીજું નામ ‘અગમના’ છે

જુઓ, હવે પૂજા ભાગ્યાની અટવે હું તે કુ તમને સમજાવું સૌથી પ્રથમ રગમટપમા ચઢઉતના ત્રણ બાજકો ગોઠવી તેની ઉપર સિંહાસન મૂકી તેમાં પ્રજુની પ્રતિમાને પરાશવની પછી પ્રજુ તેમજ તેમના વચન ઉપર પ્રીતિ ઉપજે

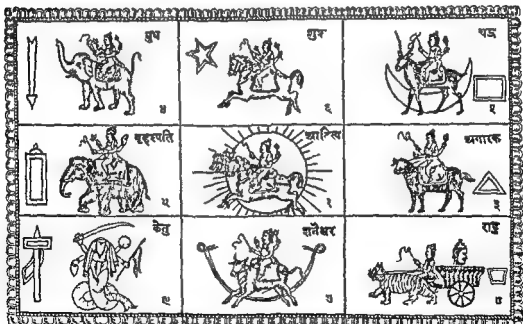
તેવાં અર્થવાળા કાવ્યો રાગરાગણીઆ ગાવા દરેક કાવ્ય ગવાઈ રહે એટલે પ્રતિમાની પૂજા કરવી આ બધા કાર્ય કરવા એનું નામ તે ‘પૂજા ભણાવવી’ આવી પૂજા ભણાવાતી વેળા ગવૈયાઓની અને વિવિધ વાજિત્રો વગાડનારાઓની મરડળી હોય તો ખૂબ રગ બને છે

હવે ભાવના બેસાડવી એટલે શું તે પણ હું તમને સમજાવું સૌએ પ્રજ્ઞની સામે બેસીને એમણે બતાવેલા માર્ગે જવાની ઇચ્છા ઉત્પન્ન કરનારા પદો રાગરાગણી પ્રમાણે વાજિત્રો સાથે ગાવા તે ‘ભાવના બેસાડી’ કહેવાય

મહોત્સવને ત્રીજે દિવસે નવ ગ્રહના, દશ દિક્ષાલના અને આઠ મગળના પાટલાઓની પૂજા કરાશે

ભાનુ૦—એ પાટલાઓ કેવા હોય છે વારુ ?

ખીમચંદ—એ હું તમને બતાવું આજે જ એ પાટલાઓ થઈને આવ્યા છે

જુઓ, આ નવ ગ્રહનો પાટલો છે એમા દરેક ગ્રહનું ચિત્ર આપેલું છે સાથે સાથે એનો ચક્ર પણ આપેલો છે વિશેષમા અહીં સૂર્યને બદલે આદિત્ય, સોમને બદલે ચંદ્ર, મગળ કે ભૌમને બદલે અગારક, ગુરુને બદલે બૃહસ્પતિ અને શનિને બદલે શનૈશ્વર એવા નામ આપેલાં છે તમે જોયાંને ?

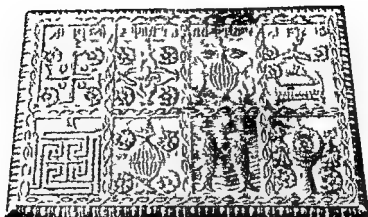
ભાનુ૦—હા

એ તો ઠીક પણ તમે દશ દિક્ષાવ કેમ કર્યા? અમે તો ઇન્દ્ર, અગ્નિ, યમ, નિર્ઋતિ, વરુણ, વાયુ, સોમ અને ઈશાન એમ આઠ દિક્ષાવ માનીએ છીએ

ખીમચંદ—અમારી મનશ એ કે શક, યમ, વરુણ અને કુબેર એ અનુક્રમે પૂર્વ, દક્ષિણ, પશ્ચિમ અને ઉત્તર એ ચાર દિશાના અધિષ્ઠાયક છે એવી રીતે અગ્નિ, નૈર્ઋતિ, વાયુ અને ઈશાન એ અનુક્રમે અગ્નિ, નૈર્ઋત્ય, વાયવ્ય અને ઈશાન એ ચાર ખૂણાઉપ ચાર વિદિશાના અધિષ્ઠાયક છે આ ઉપરાંત ઊર્ધ્વદિશાના અને અધોદિશાના પણ એકેક અધિષ્ઠાયક છે એમના નામ અનુક્રમે પ્રહ્લા અને નાગ છે આ પ્રમાણે મેં પુને જ દશ અધિષ્ઠાયકો ગણાવ્યા એ દરેકને અમે 'દિક્ષાવ' કરીએ છીએ અને એ રીતે અમે દશ દિક્ષાવ માનીએ છીએ હવે આ પાઠનો તુઓ

૮ ઈશાન ૐ ઈશાનાય નમ	૧ પૂર્વ ૐ ગમાય નમ	૨ અગ્નિ ૐ અગ્નેયે નમ
૭ ઉત્તર ૐ કુબેરાય નમ	૯ ઊર્ધ્વ ૐ વ્રહ્મણે નમ	૩ દક્ષિણ ૐ યમાય નમ
૬ વાયવ્ય ૐ વાયવે નમ	૧૦ અધ ૐ નાગાય નમ	૪ નૈર્ઋત્ય ૐ નૈરૈત્યે નમ
	૫ પશ્ચિમ ૐ વરુણાય નમ	

ભાનુ—આમા દરે દિક્ષાલેને નમસ્કાર કરાવો છે વળી એ દરેકનું નામ આપેલું છે આ ઉપરાંત એ દરેક દિશાના દિક્ષાવ છે તે દીકન તેમજ એનો કમ જેટ જણાય એ માટે દિશાના તથા વિદિશાના નામ તેમજ એને લગતા અંક પણ આપેના છે

ખીમચદ—હવે આ આઠ મગજોનો પાટવો છે તે જુઓ એમા પહેલી

દાનમા અનુક્રમે સ્વસ્તિક, ત્રીવલ્લ, કલશ અને ભદ્રાસન એ ચાર મગજો છે અને
ખીજી દાનમાં નધાનર્ત, વર્ષમાનક, મીનયુગલ અને દર્પણ એ ચાર મગજો છે
ભાનુ૦—મને આ પાટવા બહુ ગમ્યા આ પાટવાના પૂજન પછી શું થશે?

ખીમચદ—મહોત્સવને માતમે દિનસે જળયાત્રાનો વરધોડો નીકળશે એટલે

કે ક્રિયા કરનાર ૨૭ કુવાના જળ લેના સનાતે વાજતેગાજતે વરધોડો કાઢીને જશે
અને પછી સાથી જળ લઈ એ વરધોડો પાંગે ફરશે

આઠમે દિવસે ૨૭ પૂજા ભણાનારે પહેલી ૨૬ પૂજામા દર વખતે પાચ
પાચ પત્રનો પાઠ બોવારો એ દરેક પાઠમા પહેલુ પત્ર જુદુ હશે અને બાકીના
ચાર પત્રો એના એ હશે ૨૭ મી પૂજામા તો તદ્દન જ જુદો પાઠ બોવારો

એ દરેક પૂજા ભણાનાર ગ્રહેતા અભિષેક તેમજ પૂજન કરાશે આ
દરેક અભિષેકને અમે 'સ્નાત્ર' કહીએ છીએ આ પ્રમાણે શાંતિસ્નાત્રની ક્રિયા
પૂરી થશે આનાથી મોટું એવું વૃદ્ધ સ્નાત્ર પણ કોઈ કોઈ વાર ભણાનાય છે
એ વૃદ્ધ સ્નાત્રમા ૧૦૮ કુવાના જળથી સ્નાત્ર કરાનાય છે અને ૧૦૮ પૂજા
ભણાનાય છે એ ૧૦૮ પૂજામા ચાર પ્રાકૃત પત્રરૂપ એકનો એક જ પાઠ ૧૦૮ વાર
બોનાય છે વળી શાંતિસ્નાત્રમા જ્યાં જ્યાં ૨૭ ચીજ લોય સા સા આ સ્નાત્રમા
૧૦૮ ચીજ વપરાય છે આમ ૧૦૮ ની સખ્યા સાથે વૃદ્ધ સ્નાત્રનો સખંડ લોવાથી
એને 'અષ્ટોત્તરી સ્નાત્ર' પણ કહેવામા આવે છે એ શાંતિસ્નાત્ર કરતા મોટું છે,
એથી એને 'પૂર્ણ સ્નાત્ર' ને શાંતિસ્નાત્રને 'લઘુ સ્નાત્ર' પણ કહેવામા આવે છે

ભાનુ૦—ખીમચદભાઈ! આજે પણ મને ઘણું નવું બહુનાનું મળ્યું

એ તો ઠીક પણ તમે દશ દિશાન કેમ કર્યા? અમે તો ઇન્દ્ર, અગ્નિ, યમ, નિર્ઋતિ, વરુણ, વાયુ, સોમ અને ઈશાન એમ આઠ દિશાન માનીએ છીએ

ખીમચદ—અમારી સમજ એ છે કે શક, યમ, વરુણ અને કુબેર એ અનુક્રમે પૂર્વ, દક્ષિણ, પશ્ચિમ અને ઉત્તર એ ચાર દિશાના અધિષ્ઠાયક છે એવી રીતે અગ્નિ, નૈર્ઋતિ, વાયુ અને ઇશાન એ અનુક્રમે અગ્નિ, નૈર્ઋત્ય, વાયવ્ય અને ઇશાન એ ચાર ખૂણાકે ચાર વિદિશાના અધિષ્ઠાયક છે આ ઉપરાંત વિદિશાના અને અવિદિશાના ૫૫ એકેક અધિષ્ઠાયક છે એમના નામ અનુક્રમે બ્રહ્મા અને નાગ છે આ પ્રમાણે મેં કુલ ૭૨ અધિષ્ઠાયકો ગણાવ્યા એ દરેકને અમે 'દિશાન' કહીએ છીએ અને એ રીતે અમે દશ દિશાન માનીએ છીએ એ આ પાટલો જુઓ

૮ ઈશાન હૈં ઈશાનાય નમ	૧ પૂર્વ હૈં શકાય નમ	૨ અગ્નિ હૈં અગ્નયે નમ
૭ ઉત્તર હૈં કુબેરાય નમ	૯ કુર્ધ્વ હૈં રક્ષણે નમ	૩ દક્ષિણ હૈં યમાય નમ
૬ વાયવ્ય હૈં વાયવે નમ	૧૦ અધ હૈં નાગાય નમ	૪ નૈર્ઋત્ય હૈં નૈરતયે નમ
	૫ પશ્ચિમ હૈં વરુણાય નમ	

સાતુ—આમા ત્રી દિશાતને નમસ્કાર કરાયો છે ૫૧ીં એ દરેકનું નામ આપેલું છે આ ઉપરાંત એ ત્રેકે જ્યાંના દિશાન છે તે હકીકત તેમજ એનો કમ ઝટ જણાય એ માટે દિશાના તથા વિદિશાના નામ તેમજ એને લગતા આક પણ આપેલા છે

મિ દુકડ' કહ્યા કરીએ તો એ નિરર્થક છે આ સબધમાં પેલા સાધુ
અને કુભાગ્નુ ઉદાહરણુ વિચારવા જવું છે

સુબોધ૦—કયું ઉદાહરણુ ?

પ્રકૃત્સ૦—કેમ, તને ખબર નથી ?

સુબોધ૦—ના, જી

પ્રકૃત્સ૦—લે, સારું હું તને એ ઉદાહરણુ કહું

કોઈ એક ગામમાં એક કુભાર ગદેતો હતો એક વેળા કોઈ એક આચાર્ય
ધણુ શિષ્યો સાથે વિહાર કરતા કરતા એને સ્વા આવી ચડ્યા તેમાં એક
નાના સાધુ હતા તેઓ રમતિયાળ હતા તેમણે હાથનો અગ્રહો અને આગળી
એકઠા કરી કુભાગ્ના વાસણો ઉપર કાકરા માગવા માંડ્યા એથી એના વાસણો
એક પછી એક ભાગતા ગયા આથી કુભારે તેમને કાકરા મારવા ના પાડી
સારું તેઓ 'મિચ્છા મિ દુકડ' બોલ્યા, અને પાછું એવું ને એવું જ
અટક્યાણુ તેમણે કંવાનું ચાલુ રાખ્યું આ પ્રમાણે તેમણે ચાર પાચ વાર કર્યું
તેથી કુભારને ધણું ખેદ થયો આનો તેણે નીચે મુજબ તોડ કાઢ્યો—

તેણે એક મોટો કાકરો ટાંચમાં લીધો અને એ સાધુના કાન ઉપર
ચોળવા માંડ્યો આથી એ માધુને દુઃખ થયું અને તેઓ એ જણાવવા માટે
પૂમ પાડવા લાગ્યા કુભારે મોટેથી કહ્યું કે 'મિચ્છા મિ દુકડ'

કિંગ્લુ & મુ. મિચ્છા મિ દુક્કડ

ગઈ કાલે સાજે પ્રતિકમણ કરતી વેળા બધા એક બીજા સામું બેઠને
'સકળ મધને મિચ્છા મિ દુક્કડ' એમ મોટથી બોનતા રતા તેનો શો અર્થ ?
સુબોધચન્દ્રે એના પિતા પ્રકુન્નચન્દ્રને પૂછ્યુ

પ્રકુન્નચન્દ્ર—એ, હુ તને પહેલા એ વાચ્યમાના દરેક શબ્દનો અર્થ કહુ છુ અને
પછી એ આખા વાક્યની મતવબ કરીશ

સુબોધ—વારુ

પ્રકુન્નચન્દ્ર—'સકળ' એટલે 'તમામ' 'સધ' એટલે 'સાધુ, સા ની, આવક અને
આવિકાનો મમુદાય' 'મિચ્છા' એટલે 'મિચ્છા' 'મિ' એટલે 'મારું'
'દુક્કડ' એટલે 'પાપ' આ ઉપરથી આખા વાક્યનો એ અર્થ નીકળે કે
તમામ સાધુ, સા ની, આનક અને આનિકાના સમુદાયમાથી મેં જેમનુ વિવ
દુભાગ્યુ હોય અને તેથી મને જે પાપ લાગ્યુ હોય તે મારું પાપ મિચ્છા
હોજે હોકો આને 'અમતપ્પામણા' કહે કે સરકૂતમા એને 'ક્ષમાપના'
કહેવામા આવે છે આનુ કાગણુ એ કે એમા એક બીજા પરસ્પરના
અપરાધ માટે ક્ષમા યાચે કે અને તેમ કરી પાપથી મુક્ત બને છે

સુબોધ—ઓતો! આ તો ઘણુ સાદુ જામ કહેનાય

પ્રકુન્નચન્દ્ર—તારી વાત સાચી છે, પરંતુ ખરા મનવી માફી માગનાર અને આપ
નારા બહુ ઓછા છે મનનો મેવ કાઢ્યા વિના અને ફરીથી અપરાધ
નહિ કરવાનો નિશ્ચય કર્યા વિના ઉપરઉપરથી માફી મગાય કે અપાય તેને
કંઈ વિરોધ અર્થ નથી એક તરફથી સામાનુ દિલ દુભાય એવુ કાર્ય
આપણે જરા પણ ખચાયા વિના કરતા રહીએ અને બીજી તરફથી એ
મટિ કહેવા પૂરતી માફી માગ્યા કરીએ તેથી શુ વળે ? ખરી રીતે જૂન
કયા પછી તે બદલ માફી માગતી વેળા આપણુ દિલ સાફ હોવુ જોઈએ
આપણે કરેલી બૂવ માટે આપણુને પગ્તાવો થતો હોવો જોઈએ વળી
ફરીથી એવી બૂવ નહિ કરવાની આપણી તીવ ધરણ હોવી જોઈએ અને
તેનો અમલ થાય તેવી તૈયારી પણ આપણે કરેલી હોવી જોઈએ આમ
થાય તો તો માફી માગેલી માર્થિક થાય બાકી કેવળ મોટેથી 'મિચ્છા

આપણા શાસ્ત્રમા કહ્યું છે કે એક ચપટી વગાડીએ, એટલા થોડા વખતમા ઢેટલાક દેવો લગભગ ત્રણ લાખ યોજનના પરિધિવાળા જમ્બૂદ્વીપની આસપાસ સાત વાર ફરી આવી શકે

આ પ્રમાણેના વિવિધ વેગો ઉપરથી તમને એ ખ્યાલ આવ્યો હશે કે સેકડના પરાવમા લાગ કમ્તા પણ ઓછો વખત લોઈ શકે છે આપણા જૈન દર્શનમા તો આનાથી પણ એટલા બધા ઓછા વખતની નોંધ લેવામા આવી છે કે જનાથી ઓછો વખત કોઈ કદ્યપી પણ ન જ શકે એ ઓગ્રમા ઓછો વખત તે 'સમય' કહેવાય છે

સમય એ ઢેટલો બધો સૂક્ષ્મ વખત છે તે સમજાય તે માટે આપણે નીચે મુજબ ઉદાહરણો વિચારીશું —

કોઈ જોતાવર યુવક લાલ્લાની તીવ્ર અણી વડે કમળના સો પત્રોને પૂરેપૂરા જોરથી વધિ તો ઉપલક્ષ દૃષ્ટિએ એમ લાગે કે એ બધા એકસામટા વીંધાયા હશે, પરંતુ વાસ્તવિક રીતે વિચાર કરતા સમજાય કે તે એકસામટા વીંધાયા નથી એટલું જ નહિ, પણ એક પત્રને વીંધીને લાલ્લાની અણીથી બીજું પત્ર વીંધાયું તે દગ્ધ્યાન અબજો સમય પસાર થઈ ગયા છે

આપણે આવું એક બીજું ઉદાહરણ વિચારીએ કોઈ કાટલુતૂટલું વસ્ત્ર ફાડતી વેળા તે ઝટ ફાટી ગયું એમ લાગે છે, પરંતુ ખરી રીતે તો એકેક તાંતણાને તૂટવામા પણ અબજો સમય પસાર થઈ જાય છે

એવી રીતે આખનો એક પલકારો થાય તેટલામા પણ અબજો સમય પસાર થઈ જાય છે

'સમય' શબ્દ ઉચ્ચારીએ એટલામા પણ અબજો સમય પસાર થઈ જાય છે

કિંગ્ડમ ૧૦ મું. સમય

એક દલાડો ગુનાખચદે વિધાયોએને જથ્થુ કે તમે ફરેક જાણુ એક પછી
એક મુસાફરી કરવાના બધા સાવનો ગણાવો

તનુ—આગગાડી અને હવાઈ વિમાન

કનુ—બલુન (balloon) અને વહાણુ

મનુ—મોટર (motor) અને સાઈકલ (cycle)

નનુ—હાથી અને ઘોડા

નાનુ—ઝાટ અને ગરેડા

ભાનુ—પોઠિયા અને પાટા

ચિનુ—રેલ્વે અને ગાડા

વિનુ—ગાડા અને ટાંગા

ખીમુ—પાલખી અને ગિફ્ટા

મુ—ગિગગમ અને નવ

મુસાફરીના જે દુલ દુલ સાવનો તમે ગણાવ્યા તેમાંથી જેનો ઉપયોગ
કરનાથી ધારેલા ગ્યાને સૌથી જલદી પહોંચાય? ગુનાખચદે આખા વર્ગને એ
પ્રશ્ન પૂછ્યો

બધા વિદ્યાર્થીઓ બોલી ાડ્યા કે તમારું નિમાનનો

ગુનાખચદ—ખરી વાત ધારે કે તમારું નિમાન કલાકના ૧૫૦ માઈલ
(mile)નું અંતર કાપી શકે છે તો આ ઉપરથી તમે સમજી શકશો કે એ એક
મિનિટ (minute)માં અડી માઈલનું અને એક સેકન્ડ (second)માં ૨૨૦ ફૂટ
(foot)નું અંતર કાપે છે આના કરતા અનાજનો વેગ ધાણો વગર છે આધુનિક
વૈજ્ઞાનિકોનું એમ માનવું છે કે સામાન્ય રીતે અનાજ હવામાં એક સેકન્ડમાં
૧૧૩૦ ફૂટના વેગથી ગતિ કરે છે પાણીમાં અનાજનો વેગ એનાથી લગભગ
માર ગણો છે અને લોખંડમાં તો વગી એનાથી પણ લગભગ સાડાત્રણ ગણો
તે તેમ હતા એ વેગ પ્રકાશના વેગની ખરેખરી કરી શકે તેમ નથી, કેમકે
પ્રકાશનો વેગ દર સેકન્ડે ૧,૮૬,૦૦૦ માઈલ છે આ ઉપરથી એવી ગણતરી
યથ શકે છે કે એક એકલના લગભગ બાર અબજમાં બાજુ જેટલા વખતમાં
પ્રકાશ એક ઇંચ (inch) જેટલું અંતર વાપે છે

કોઈ પણ પદાર્થની હૈયાતી ઉપરાત તેને લગતી એક પણ વિગત વિનાનો બોધ તે 'સામાન્ય બોધ' યાને, 'દર્શન' કહેવાય છે એના કરતા વધારે વિગત-વાળો બોધ ચડે વિગતોની સખ્યા પ્રમાણે એ બોધના અનેક ભેદો પડી શકે, તેમ છતાં એ બોધને આપણે ફક્ત દર્શનથી જુદા પાડવા હોય ત્યારે એ બધી ભ્રમના બોધને આપણે 'વિશેષ બોધ' યાને 'જ્ઞાન' કહીએ છીએ

આ ઉપરથી દર્શન અને જ્ઞાનની કામચલાઉ વ્યાખ્યા આપવી હોય તો આપણે તે નીચે મુજબ આપી શકીએ —

જે બોધમાં વસ્તુની હૈયાતી ઉપગત એક પણ વિગતનો જગ પણ સ્પષ્ટ ખ્યાલ ન હોય તે બોધને 'દર્શન' કહેવાય છે, અને જે બોધમાં વસ્તુની હૈયાતી ઉપરાત એક કે વધારે વિગતનો ઓઝેવત્તે અશે પરતુ સ્પષ્ટ ખ્યાલ હોય તે બોધ 'જ્ઞાન' કહેવાય છે કેવળ હૈયાતીરૂપ વિગતવાળો બોધ તે 'નિરાકાર બોધ' ગણાય છે, અને હૈયાતી ઉપગત અન્ય વિગતવાળો બોધ તે 'સાકાર બોધ' ગણાય છે આથી દર્શનને અને જ્ઞાનને અનુક્રમે 'નિગકાર બોધ' અને 'સાકાર બોધ' એમ પણ કહેવામાં આવે છે

કિન્નર ૧૧ મુ. દર્શન અને જ્ઞાન

ચન્દ્રકાન્તને ચન્દ્રિકા નામે પત્ની હતી એ દપતીને ચાર છોકરા હતા મુરેશ, દિનેશ, રમેશ અને નરેશ મુરેશ નવ વર્ષનો, દિનેશ છ વર્ષનો, રમેશ ત્રણ વર્ષનો અને નરેશ છ મહિનાનો હતો

એક દહાડો ચન્દ્રકાન્ત એ દરેક છોકરાને માટે જુદી જુદી ભતનો એકેક દહો લઈ આવ્યા અને તેમણે એ દરેકને આપ્યો

મુરેશનો દહો ચામડાનો, દિનેશનો લાકડાનો, રમેશનો મ્યુગ(rubber)નો અને નરેશનો સેડ્યુવોઈડ(solid)નો હતો

ચન્દ્રકાન્તે રમેશને પૂછ્યું નરેશના હાથમા શેનો દહો છે? રમેશ જવાબ ન આપી શક્યો દિનેશ પણ જઈ કહી શક્યો નહિ મુરેશે કહ્યું આ કચકડા જવા પાડ્યો છે તેણે ચન્દ્રિકાને પૂછ્યું કે બા! આ પદાર્થને આપણે શું કહીએ છીએ? ચન્દ્રિકા બોલી સેડ્યુવોઈડ આ અગ્રેજી શબ્દ છે

થોડી વારે ચન્દ્રકાન્તે દિનેશને પૂછ્યું કે આ ચાને દહો પાણીમાં તરશે કે નહિ?

દિનેશ—હા, હા, બના તરશે

મુરેશ બોલી ઊઠ્યો બાપાજી! મારો દહો નહિ તરે

ચન્દ્રકાન્તે દાર બાં મુરેશ અને દિનેશને સમજાવવા માટે ચારે દહાનાં રંગ, વજન, ભત, બનાવટ વગેરેને લગતી અનેક વિગતો કહી એનામા નરેશનો દહો પડી ગયો એટલે એ રડવા મઠ્યો દહો મળતા એ ચૂપ થયો નરેશને દહો શું છે તેની કંઈ ખબર ન હતી આ રમકડું છે એટલો જ એને ખોધ હશે, પરંતુ એ દહાના રંગ, વજન, ભત વગેરે એના ખ્યાલમા નહિ હોય એમ સામાન્ય રીતે આપણે માની શકીએ એનાવી પણ નાતુ બાળક હોય તો તેને એ રમવાતુ રમકડું છે એટલો પણ ખ્યાલ ન હોય તે તો એ જઈક છે એમ કદાચ બંને

આ ઉપરથી તમને સમજાયું હશે કે કોઈ પણ એક વસ્તુ વિષે જુદા જુદા જીવોને ઓછોવતો ખોન હોય શકે કોઈ એ વસ્તુ વિષે અનેક વિગતો બાણતો હોય તો કોઈ એના વિષે બહુ યોડી વિગતો બાણતો હોય વળી કોઈક એવો પણ નીચળી આવે કે જેને એની રૂચાતી ઉપસત એક વિગતનો ખોધ નથી એમ આપણે કહી શકીએ

બધી બાજુઓનો વિચાર કરીને કરાતુ કથન તે 'સ્યાદાદૃષ્ટિ અનુસારનુ કથન' ગણાય છે એમા ખોટા પક્ષપાત માટે જરા જે અવકાશ રહેતો નથી

આ ઉપરથી સમજાયુ હશે કે જે ધર્મ ખોટા પક્ષપાતથી રહિત હોય, જેમા સ્યાદાદેને સ્થાન અપાયેલુ હોય અને જેમાં અહિંસાનો અમલ કરવા પ્રુષ્ઠળ પ્રેરણા કરાયેલી હોય તે 'સુધર્મ' છે

જે ધર્મમા ખોટો પક્ષપાત કરાયો હોય, જેમા પદાર્થોને વિષે એકતરફી જ વિચાર કરાયો હોય અને જેમા અહિંસાનો કહેવા પૂરતો જ સ્વીકાર કરાયો હોય તે ધર્મ ધર્મના નામને પણ લાયક નથી તે 'કુધર્મ' કે 'અવર્મ' કહેવાય

જેઓ સુદેવ હોય તેમને સાચા દેવ માનવા જોઈએ, જેઓ સુગુરુ હોય તેમને સાચા ગુરુ ગણવા જોઈએ, અને જે સુધર્મ હોય તેને સાચો ધર્મ માનવો જોઈએ આ પ્રમાણેની સાચી માન્યતા તે 'સમ્યક્દર્શન' અથવા 'સમ્યક્ત્વ' કહેવાય છે આનાથી વિપરીત જાતની માન્યતા તે 'મિથ્યાદર્શન' અથવા 'મિથ્યાત્વ' કહેવાય છે સમ્યક્ત્વથી વિભૂષિત જીવન ઉન્નવળ, ઉત્તમ અને ઉદાર હોય છે, જ્યારે મિથ્યાત્વથી વાસિત જીવન મયિન, નીચ અને કૃપણ હોય છે

કિરણ ૧૦ મું. દેવ, ગુરુ અને ધર્મ

જ્યો તમ અને દ્વેષથી રહિત હોય તેઓ 'વીતરાગ' કહેવાય છે તેઓ કદી ગુસ્સે થતા નથી તેમનામાં અભિમાનનું નામે હોતું નથી તેઓ કોઈને છેતરતા નથી વળી તેઓ કોઈ જાતનો લોભ રાખતા નથી આ પ્રમાણે તેઓ ક્રોધ, માન, આયા અને લોભ એ ચાર મહાદુર્ગુણોથી તદ્દન મુક્ત હોય છે એથી સ્વાભાવિક રીતે તેઓ કોઈનો ખોટો પક્ષપાત કરતા નથી કે કોઈનો નિર્ગસ્કાર પણ કરતા નથી તેમનું જીવન 'વીતરાગ જીવન' ગણાય છે

જ મનુષ્યો પૂરેપૂરું વીતરાગ જીવન ગાળે તેમજ શ્રીમદ્ધની સ્થાપના કરે તેઓ 'સુદેવ' કહેવાય છે એવા ઉત્તમ મનુષ્યોને આપણે 'અગ્રિહત' કહીએ છીએ

જ જીવો મોક્ષે ગયેના છે તેઓ પણ 'સુદેવ' કહેવાય છે આપણે એમને 'સિદ્ધ' કહીએ છીએ

વીતરાગ જીવન ગાળનાનો ખોટો દાવો કરનારા 'કુદેવ' કહેવાય છે તેમનું જીવન રાગ અને દ્વેષથી ભરિત હોય છે સુદેવથી કોઈ પણ ચીજ અજાણી હોતી નથી એટલે કે તેઓ સર્વજ્ઞ હોય છે, ન્યારે કુદેવો સર્વજ્ઞ હોતા નથી

જ્યો ધન્યારનો ભાગ કર્યો પછી કદી પૈસાટકા ગણતા નથી તથા સ્ત્રીઓની સાથે પરિચય રાખતા નથી તેમજ જ્યો અગ્નિ પ્રશુના ઉપર અનુસાર વર્તે છે તેઓ 'સુગુરુ' કહેવાય છે આથી સમજાતું કે સુગુરુ કાચન અને કામિની એ બે મહાપત્રિહોથી મુક્ત હોવા જ જોઈએ તેમનું જીવન ઋષિમુનિઓને છાજે તેવું જ હોવું જોઈએ તેઓ પગે વિટા કરે, ખાવા બેટલી જ બિંદા માગીને જીવનનો નિર્વાહ કરે, કદી રાત્રે ખાધપીધે નહિ, અને લોકોને સાચો ઉપદેશ આપે

જમણે કાચન અને કામિનીનો ભાગ ન કર્યો હોય તથા જ્યો લોકોને ખાપને માર્ગે દોરતા હોય અને તેમ છતાં ગુરુપણનો ડોળ કરતા હોય તેઓ 'કુગુરુ' કહેવાય છે

જ ધર્મનું શરણ લેવાથી આત્માની અધોગતિ થતી અટકે અને ઉન્નતિ થાય તે 'સુધર્મ' કહેવાય છે એના સુધર્મમાં કોઈ પણ પ્રાણીને દુઃખ દેવાની વાતનો સંભવ પણ હોઈ જ શકે નહિ વળી એવા સુધર્મમાં તમામ પદાર્થોનું સ્વરૂપ બધી બાજુઓનો વિચાર કરીને દર્શાવાયેલું હોય જ

ચોથો વિભાગ ટપકાટપકાવાળી લીટીનો બનેલો
 છે એ લીટીનું દરેક ટપકું તે એકેક સિદ્ધ પરમાત્મા
 છે એવી આ લીટી ઉપગ્રથી કલ્પના કરાય છે

આ પ્રમાણે ચાર વિભાગ દ્વારા જે ભાવના ભાવવામાં આવે છે તે ઉપગ્રથી
 એ સાર કહાય છે કે જ્યાં સુધી આત્માને સન્માર્ગની શ્રદ્ધા અને સાચી વસ્તુનું
 જ્ઞાન ન થાય તેમજ એ સાચી શ્રદ્ધા અને સાચા જ્ઞાન મુજબ તે વર્તે નહિ ત્યાં સુધી
 તે ચારે ગતિઓમાં રખડ્યા કરે છે આભાથી છૂટવા માટે તેણે રત્નત્રયીની સાચા
 દિલથી પૂરેપૂરી આરાધના કરવી જોઈએ તેમ કરવાથી તે સસારની જળજળમાંથી
 જરુર મુક્ત બની સિદ્ધપદને પામે આલુ ઉત્તમ પદ મેળવવા કોણ ન ઇચ્છે ?

કિરણ ૧૩ મું. ભાવના

તમે એ બોધુ હશે કે ચૈલવદન કરવા પહેલાં લોકો ચોખા વડે સામે આપ્યા મુજબના આકારનો સાથિયો કાઢે છે કેટલાક એ કાઢતી વેળા અને કેટલાક એ કાઢ્યા બાદ અમુક બતની ભાનના ભાને છે એ ભાવના શી છે તેનો ખ્યાલ આવે તે માટે આપણે એ આકૃતિના નીચે મુજબ ચાર વિભાગો કદવીશું —

પહેલાં વિભાગ એક આદી હીટી અને એક જાવી હીટી તેમજ આ બનેલા અતમાં પાખડા જોવી દોગયેલી ચાર હીટીઓ મળીને ધયેલો છે નરક, ત્રિયંબ, મનુષ્ય અને દેવ એ ચાર ગતિઓમાથી કોઈ નહિ ને કોઈ ગતિમા સસારી જીવ ટોચ છે એ દલીલત આ ચાર પાખડાઓ સૂચવે છે

બીજો વિભાગ ત્રણ નાના નાના વર્તુલોનો બનેલો છે આ ત્રણ વર્તુલો મોક્ષ મેળવવા માટેના ત્રણ ઉપાયોનો સમૂહ સૂચવે છે એ ત્રણ ઉપાયો તે બીજા ત્રણ નહિ પણ માચી શ્રદ્ધા, સાચુ જ્ઞાન અને સાચુ વર્તન છે પાશ્વિકાપિઞ્જ શબ્દોમા આ ત્રણને અનુક્રમે નમ્યગર્જન, સમ્યગ્જ્ઞાન અને નમ્યકુચારિત્ર કહેવામા આવે છે આ ત્રણે મોક્ષ મેળવવાના અમૃત્ય માધન છે એથી એ દરેકને 'રત્ન' અને એ ત્રણેના નમૂને 'રત્નત્રયી' કહેવામા આવે છે

ત્રીજા વિભાગનો આકાર લગભગ અર્ધ ચન્દ્ર જેવો છે આ આકાર, આવા આકારવાળી સિદ્ધિશિલાનો ખ્યાલ કરાવે છે એ સિદ્ધિશિલાથી થોડેક જાણે નિદ્રા પ્રમાત્માઓ વચે છે એ પ્રમાણે આ આકૃતિ ઉપરથી ભાવના ભાવવામા આવે છે

આવે છે એને સસ્કૃતમાં 'સાધર્મિકવાત્સલ્ય' કહે છે પાતે જે ધર્મ પાળતો હોય તે જ ધર્મ પાળનારા 'સાધર્મિક' કહેવાય છે, અને પુત્ર તન્ક માતા જેવો સ્નેહ ગમે તેવો સ્નેહ એ સાધર્મિક તન્ક રાખવો તે 'સાધર્મિકવાત્સલ્ય' કહેવાય છે આ સ્નેહનું એક કાર્ય સાધર્મિકોને જમાડવાનું છે એટલે એ દૃષ્ટિએ કગતી જમણુવાર પણ 'સાધર્મિકવાત્સલ્ય' કહેવાય છે

કેટલીક વાર ઓળી જગારની ટોળીનું સાધર્મિકવાત્સલ્ય કનય છે શત્રુજય તીર્થની ૯૯ યાત્રા કરનાગઓનું પણ કેટલીક વાર સાધર્મિકવાત્સલ્ય કરાય છે એમને અપાતુ જમણુ '૯૯ ની ટોળીનું જમણુ' કહેવાય છે

એ પ્રમાણે જમણે પૌષ્યવ્રત કર્યું હોય તેમને અપાતુ જમણુ તે 'પોસાતીનું જમણુ' કહેવાય છે 'પોસાતી' શબ્દ 'પૌષ્યવ્રતી'નું અપભ્રંશ રૂપ છે

કેટલેક ઠેકાણે પર્યુષણ પર્વને અગે એ મહાપર્વની શરૂઆત થાય તેને આગે દિવસે અને સ્નાન બાદ એકેક દિવસને આતરે એમ એકદર પાચ વાર શ્વેતાબગેની જમણુવાર થાય છે કોઈક ઠેકાણે એ મહાપર્વની સમાપ્તિ પછીના દિવસે જ જમણુવાર થાય છે અને તેમાં કોઈ કોઈ સ્થળે સ્થાનકવાગીઓ પણ ભાગ લે છે આવી જમણુવારોને 'સપ' કહેવામાં આવે છે

જે જમણુવારમાં હરકોઈ દેશના કે ગરબના નવકાર ગણનાર તમામ જૈનોને જમાડાય તે જમણુવારને 'નવકારથી', 'નવકારગી' કે 'નોકારસી' કહેવામાં આવે છે એ જૈનોની મોટામાં મોટી જમણુવાર છે

વિવાર્યાઓ! જુઓ, મેં તમને આ પ્રમાણે કેટલીક જમણુવારોના નામ ગણાવ્યા હવે હું તમને જમણુવારને અગે પળાવા બેઠતા કેટલાક નિયમો જુ હું તે સાબળો

જમણુવારોમાં જમવા બેસવાની જગ્યાની સ્વચ્છતા ઉપર કેટલાક લોકો બહુ ઓછું ધ્યાન આપે છે તે ઠીક નથી જમવા માટેની જગ્યા તદ્દન સ્વચ્છ બેઠઝે આસપાસથી દુર્ગંધ આવતી હોય તેવી જગ્યા કામ ન લાગે આથી મરોડ્યા, પોળ, ગેરી કે ગલીમાં આવવા જનાના માર્ગમાં જમણુવાર ન રાખના કોઈ સારી વાડીમાં જમણુવાર કરાવી બેઠઝે

જમણુવાર માટેની જગ્યા સાફ કરી લેા પાણી છાટવામાં આવ્યું હોય, સાથિયા પૂરવામાં આવ્યા હોય, પાટલા કે મોટા મોટા પાટિયા ગોઠવવામાં

કિંગ્ડમ ૧૪ ઝું સાહુમિઅવચ્છલ

જીવનને ટકાવી રાખના મારે જમ દવા અને પાણીની જરૂર છે તેમ ખોરાકની પણ જરૂર છે થોડા દિવસ ખાધા વિના ચાલે, પરંતુ હમેશા તેમ ન ચાલી શકે આ ઉપરથી સમજશે કે જીવન અને ખોરાક એ બે એક બીજા સાથે સંકળાયેલી વસ્તુઓ છે આ સંસારમા જને જીવવું છે તેને ખોરાક લેવો પડે છે ભલે પછી તે જીવ પશુ દો, પખી દો કે માનવી હો આ પ્રમાણે જોકે તમામ જીવો ખોરાક લે છે, છતાં એ જીવવું ન જોગ્યું કે માનવીનો ખોરાક પશુપખીઓના ખોરાકથી તુલ્ય છે તેમાં પણ એનો ગેજનો ખોરાક અને કોઈ તહેવાર કે અન્ય કોઈ વિશિષ્ટ દિવસનો ખોરાક જુદો રોય છે દાખલા તરીકે કોઈ પરોપણ આબ્યા હોય ત્યારે કે એવા બીજા કોઈ ખાસ પ્રયગે સગાવડવાને જમવા તેટલા રોય ત્યારે જાતજાતની વાનીઓ તૈયાર કરાય છે એ વાનીઓમા મિશ્રાત તેમજ ફૂંસાણુની મુખ્યતા હોય છે આનું વિશિષ્ટ સ્ત્રોતન 'જમણું' કે 'જમણુનાર' કહેવાય છે

મનુષ્યને એક બીજાના સંવાસમા આવવું અને સાથે બેઠીને જમવું ધણુ ગમે છે, એથી વગસમા એકાદ દિવસ તો જ્ઞાતિ તન્દથી પણ જમણુનાર ગોઠવાય છે એ જમણુવારમા જ્ઞાતિના બધા માણસાને જમવા મારે નોતરું રોય છે, એથી આવી જમણુવારને 'નાત' કે 'નાતવત' કહેનામા આવે છે કેટલીક વાર આવી જમણુવારમા ખોતાની જ જ્ઞાતિ ઉપરાત બીજી જ્ઞાતિઓના માણસાને પણ તેડવામા આવે છે બ્રાહ્મણોની તમામ જાતિઓનું જમણું તે 'ચોગામી' કહેવાય છે

જે જમણુવારમા બધી જાતના વાણિયાઓને જમાડાય તે જમણુવારને 'વાણિયાઓનું મહાજન' કહેવામા આવે છે એવી રીતે સોનીનું કામ કરનારા તમામને જમાડવામા આવે તે જમણુવારને 'સોનીનું મહાજન' કહેવામા આવે છે ગામમા વસના કોળી, કણુળી, મોચી વગેરે તમામની ભેગી જમણુવારને 'સડારો' કહેવામા આવે છે બાના, વેરાગી, સન્યાસી વગેરેના જમણુને પણ 'સડારો' કહેનામા આવે છે

કેટલીક વાર ધાર્મિક ક્રિયા કે પર્વ સાથે સબંધ ધરાવનારી જમણુવાર પણ જન્ય છે જૈનોમા પણ આવી જમણુવારો જરાય છે પૂજ્ય બાણાવાતી હોય, લઘુ સ્નાત કે તૃદ્ધ સ્નાન બાણવાતુ રોય કે પ્રતિષ્ઠામટોત્સવ હોય તો તેવે પ્રસંગે હાજર રહેવાને જમાડાય છે આવી જૈનોની જમણુવારને 'સાહુમિઅવચ્છલ' કહેવામા

આવે છે અને સસ્કૃતમા 'સાધર્મિકવાત્સલ્ય' કહે છે પોતે જ ધર્મ પાળતા હોય તે જ ધર્મ પાળનાર 'સાધર્મિક' કહેવાય છે, અને પુત્ર તરફ માતા જવો સ્નેહ ગળે તેવો સ્નેહ એ સાધર્મિક તરફ રાખવો તે 'સાધર્મિકવાત્સલ્ય' કહેવાય છે આ સ્નેહનું એક કાર્ય સાધર્મિકોને જમાડવાનું છે એટલે એ દૃષ્ટિએ કગતી જમણુવાર પણ 'સાધર્મિકવાત્સલ્ય' કહેવાય છે

કેટલીક વાર ઓળી કરનારની ટોળીનું સાધર્મિકવાત્સલ્ય કરાય છે શત્રુજય તીર્થની ૯૯ યાત્રા કરનારાઓનું પણ કેટલીક વાર સાધર્મિકવાત્સલ્ય કરાય છે એમને અપાતુ જમણુ '૯૯ ની ટોળીનું જમણુ' કહેવાય છે

એ પ્રમાણે જમણે પૌષ્પવ્રત કર્યું હોય તેમને અપાતુ જમણુ તે 'પોસાતીનું જમણુ' કહેવાય છે 'પોસાતી' શબ્દ 'પૌષ્પવ્રતી'નું અપભ્રંશ રૂપ છે

કેટલેક ઠેકાણે પર્યુપણ પર્વને અગે એ મહાપર્વની શરૂઆત થાય તેને આગલે દિવસે અને સાર બાદ એકેક દિવસને આતરે એમ એકદર પાચ વાર શ્વેતાખરોની જમણુવાર થાય છે કોઈક ઠેકાણે એ મહાપર્વની સમાપ્તિ પછીના દિવસે જ જમણુવાર વાય છે અને તેમાં જોઈ કોઈ સ્થાનકવાગીઓ પણ ભાગ લે છે આવી જમણુવારોને 'સધ' કહેવામા આવે છે

જે જમણુવારમા દરકોઈ દેશના કે ગરબના નવકાગ ગણનાર નમામ જૈનોને જમાડાય તે જમણુવારને 'નવકાગશી', 'નવકાગમી' કે 'નોકારસી' કહેવામા આવે છે એ જૈનોની મોટામા મોટી જમણુવાર છે

વિદ્યાર્થીઓ, નુઓ, મેં તમને આ પ્રમાણે કેટલીક જમણુવારોના નામ ગણાવ્યા હવે હું તમને જમણુવારને અગે પળાવા જોઈતા કેટલાક નિયમો કહું છું તે સાંભળો

જમણુવારોમા જમવા જેમવાની જગ્યાની સ્વચ્છતા ઉપર કેટલાક લોકો ખુબ ઓછું ધ્યાન આપે છે તે ઠીક નથી જમવા માટેની જગ્યા તદ્દન સ્વચ્છ જોઈએ આસપાસથી દુર્ગંધ આવતી હોય તેવી જગ્યા કામ ન લાગે આથી મહોલ્લા, પોળ, રોરી કે ગલીમા આવવા જનાના માર્ગમા જમણુવાર ન ગમતા કોઈ સારી વાડીમા જમણુવાર કરાવી જોઈએ

જમણુવાર માટેની જગ્યા સાફ જરી સા પાણી છાટવામા આવ્યું હોય, સાથિયા પૂરવામા આવ્યા હોય, પાટલા પાટિયા ગોઠવવામા

આબ્યા હોય અને અગરબત્તીઓ સળગાવી વાતાવરણને સુગંધી બનાવાયુ હોય તો એ જમણનાર દીપી નીકળે

જમણવાગ માટે કામ લાગે તેવા મોટા વાસણો કોઝ એકની માવિદ્રીના હોતા નથી, પરંતુ ધણુખરુ એ સહિયારા હોય છે આથી જ કોઈને ખપ પડે તે એ લાઇ બંધ છે અને જામ પૂરુ થતા પાછા આપી બંધ છે એ વાસણો ગમે તેમ અયડાઇ ફૂટાવને બેડોળ કે કાણા ન બને તેની તેણે દરકાર ગખવી જોઈએ । રસોડા કરતી વેળા વાસણ બરાબર ઢકાના જોડે જો તેમ ન વાપ તો એમા જીવંતુઓ પડવાનો સંભવ રહે છે, અને જો તે ઝેરી હોય તો તેતુ ભયજી પરિણામ પણ આવે

જૈનો જમનાના પાત્ર તરીકે આખર કે વડની બાજુ અથવા કેળના પાન તેમજ દરિયાઓનો ઉપયોગ કરતા નથી, પરંતુ તેઓ યાળી અને વાટકા વાપરે છે તો એ યાળી અને નાડકા બરાબર મજબૂત અને લૂગાને સાફ કર્યેલા હોના જોડે

જમના જનાં રંગજ કપડા પહેરીને જણુ જોડે ગેશમ કે ગણુના જ કપડા પહેરવા એતુ કાઝ નથી, સ્વચ્છતા કપડા હોય તો તે પણ આવે

જમવાની જગ્યાની પછાડે જ પાધરી કે ટોપી અને જોડા ઉતારીને મુકવા એ હીજ નહિ

પી મણુ બને ઠેકાણે એક સાથે પોંચતુ કરી શકાય એની જાતનો બહોબરત જમણવાગ કરનારે રાખનો જોડે જમનાના પી સણુના વામણમાં હાથે ધાલીને લે તે ઠીક ન કહેવાય વળી જમનાનાએ ખનાય એટલુ જ લેવુ જોઈ છાંડવાનો નારો ન આવે પી સનાએ પણ લાણામાં દગલા ન કરતા જેને જોટલુ જોઈએ એટલુ જ પીતસુ જોડે

જમતા બંધ તેમ ઠીકતા બંધ તેને બલે બના જમી રહે પછી સાથે જ ઠીકે એવો રિવાજ જ્યાં ન હોય ત્યાં દાખલ થવો જોઈએ

આ પ્રમાણે જમવાનારને લગતા નિયમો પળાય તો જમાદનારને અને જમવા આવનારને એમ બેઉને આનંદ થાય, અને જે દેતુથી જમણવાર કરાઇ હોય તે પણ સફળ થાય

કિંગ્લુ ૧૫ મું. કર્મપ્રકૃતિ અને તેના આઠ પ્રકારો

પુદ્ગલને વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શ હોય છે એ તમે સીખી ગયા છો પરમાણુની સખ્યા પ્રમાણે આ પુદ્ગલની અનેક જાતો પડે છે એટલે કે દરેક જાતમા ઓછાવત્તા પગમાણુઓ રહેલા હોય છે એકેક પગમાણુ અલગ અલગ હોય એવી એક જાત છે બજમે પરમાણુઓ ભેગા મળીને બનેલા પુદ્ગલોની બીજી જાત છે એટલે કે એ જાતમા બજમે પરમાણુવાળા પુદ્ગલો છે એ પ્રમાણે ત્રણ ત્રણવી માડીને તે અગણિત પગમાણુઓવી બનેલા પુદ્ગલોની તુદી તુદી જાત છે એ દરેક જાતનું 'વર્ગણા' એનું સામાન્ય નામ છે કેટલીક જાતના ખામ નામો પણ છે એમાની એક જાત તે 'કાર્મણુ વર્ગણા' છે એ અગણિત પગમાણુઓના બનેલા પુદ્ગલોનો સમુદાય છે, પરંતુ એ સ્વસ્થ હોવાથી આપણે એને જોઈ શકીએ તેમ નથી, અને એથી આપણને એના નર્ણુ વગેરેની ખબર પડે તેમ નથી

કાર્મણુ વર્ગણા દુનિયામા બધે છે એવું જોકે સ્વયં નથી કે જ્યાં એ ન હોય કેટલીક કાર્મણુ વર્ગણા કેટલીક વખત સ્થિર હોય છે તો કેટલીક ક્રોધ ક્રોધ વખત ગતિ કરતી હોય છે

જ્યાં સમાગી જીવ પ્રવૃત્તિ કરે સારે જમ લોહચુબક લોટાને ખેંચે છે તેમ જીવ પોતાની દદમા ગ્રેહી અને સ્થિર એવી કાર્મણુ વર્ગણાને ગ્રહણ કરે છે પછી જમ દૃવમા પાણી મળી જાય તેમ એ આત્મા સાથે એકમેક થઈ જાય છે તેમ થતા કાર્મણુ વર્ગણાનું જે રૂપાત્મ થાય છે તે 'કર્મ' કહેવાય છે આ કર્મમા અને જે કાર્મણુ વર્ગણાનું એ રૂપાત્મ બને છે એ બનેમા પગમાણુઓની સખ્યા તો એકસમી જ છે, પરંતુ કાર્મણુ વર્ગણાના અઠગના આ કર્મમા અનન્ય ગાળે અંત છે એ આ જે વગેરે એક ખામ તકાવત છે

સમાગી જીવ જીવસાને અમૂર્ત છે એટલે કે એને રૂપ, રંગ, ગંધ કે સ્પર્શ નથી; તેમ છતાં એ સમાગી જીવ અનાદિ કાળથી કર્મ સાથે જોડાયેનો હોવાથી મૂર્ત જેવો થઈ ગયો છે, અને એવી એ મૂર્ત એની કાર્મણુ વર્ગણાને ગ્રહણ કરે છે જેમ દીવો પાટની માગ્રને તેલને ગ્રહણ કરી પોતાની ગમીથી તેને જ્વાલારૂપ બનાવે છે તેમ સમાગી જીવ ક્રોધ વગેરે વિકારને વશ થઈ કાર્મણુ વર્ગણાને ગ્રહણ કરી તેને કર્મરૂપ બનાવે છે એ જ વખતે એણે ગ્રહણ કરે, અનેક નિશાનોનું નિર્માણ

થાય છે જેમ ગાય, હેંસ, બકરી વગેરે વામ ખાઈ એ ધાસનું દૂધ ખનાવે છે એ જ વેળાએ એ ધ્રુવા ચીકાશ, મીઠાશ, બડાઈ વગેરે અનેક સ્વભાવોનું નિર્માણ થાય છે, તેમ સસાની જીવન કર્મોનું વર્ગણ કરી તેને કર્મરૂપ ખનાવે છે એ જ વખતે એ કર્મના અનેક સ્વભાવો બને છે એ સ્વભાવો આપણને દેખાતા નથી, પરંતુ એની જ અસરો થાય છે તે ઉપરથી આપણે એ બધી શક્તિઓ છીએ એ સ્વભાવોને આપણે આઠ વર્ગમાં વહેંચી શકીએ છીએ એના નામ નીચે મુજબ છે —

(૧) જ્ઞાનાવરણ, (૨) દર્શનાવરણ, (૩) વેદનીય, (૪) મોટનીય, (૫) આયુષ્ય, (૬) નામ, (૭) ગોત્ર અને (૮) અતરણ

આ આઠે કર્મના સ્વભાવ છે એથી એ દરેકને ‘કર્મપ્રકૃતિ’ કહેવામાં આવે છે, કેમકે પ્રકૃતિનો અર્થ ‘સ્વભાવ’ થાય છે આ આઠે કર્મપ્રકૃતિને ‘કર્મની મૂળ પ્રકૃતિ’ તરીકે ઓળખાવાય છે, કેમકે એ મુખ્ય છે અને એ દરેકના ઓછાવરતા પેટાવિભાગો છે એ પેટાવિભાગોને ‘કર્મની ઉત્તર પ્રકૃતિ’ તરીકે ઓળખાવાય છે આપણે આ વિભાગમાં મોટે ભાગે કર્મની મૂળ પ્રકૃતિઓનો જ વિચાર કરીશું, અને એને માટે ‘કર્મ’ એવો શબ્દ વાપરીશું, કેમકે કર્મપ્રકૃતિને બદલે ‘કર્મ’ શબ્દ પણ વપરાય છે

જ્ઞાનાવરણ, દર્શનાવરણ, મોટનીય અને અતરણ એ ચારે કર્મો આત્માના જ્ઞાન વગેરે મૂળ શુણ્ણને ઢાંકી દે છે એટલું જ નહિ, પરંતુ એનો લગભગ નાશ કરે છે, એથી એ ‘વાનિકર્મ’ કહેવાય છે બાકીના ચાર કર્મો આત્મા ઉપર એટલી બધી ખગબ અસર કરતા નથી, એથી એને ‘અધ્યાત્મિકર્મ’ કહેવામાં આવે છે

હવે આપણે આ આઠે કર્મોનું સ્વરૂપ વિચારીશું અને એનો અર્થ ખ્યાલ આવે તે માટે જે અમુક વસ્તુઓ સાથે કર્મને સંબંધિત થાય છે તેનો પણ સાથે સાથે વિચાર કરીશું

જ્ઞાનાવરણ—જે કર્મ જીવના જ્ઞાનરૂપ ગુણને ઢાંકી દે તે કર્મ ‘જ્ઞાનાવરણ’ કે ‘જ્ઞાનાવરણીય’ કહેવાય છે જેમ જેમ એ કર્મ અને એનું જોર ઓછું થતું જાય તેમ તેમ જ્ઞાન વધારે થતું જાય એ કર્મનો તદ્દન નાશ થતા સમાગી જીવને દરેક દરેક મીઠાનું પૂરેપૂરું જ્ઞાન થાય એવા જ્ઞાનને ‘કલ્પજ્ઞાન’ કહેવામાં આવે છે

જ્ઞાનાવરણ કર્મને 'પટ' સાથે સરખાવાય છે એ પટનો અર્થ 'સૂતરનું કપડું' એવો કરાય છે આખની સામે કોઈ પટ, પાટો કે બીજું કોઈ આવરણ આવી જાય તો કોઈ પણ ચીજ બરાબર દેખી શકાતી નથી તેમ આત્માની જ્ઞાનરૂપ આખની સામે જ્ઞાનાવરણ કર્મ રૂપ પટ કે એનું કોઈ આવરણ આવી જાય તો એ આત્મા કોઈ પણ ચીજ બરાબર જાણી શકતો નથી એ આવરણ પૂરું પૂરું ખસે તો ખરું જ્ઞાન થાય

દર્શનાવરણ—'દર્શન' શબ્દના ત્રણ અર્થો થાય છે (૧) ધર્મ, (૨) શ્રદ્ધા અને (૩) સામાન્ય બોધ આદિ એનો સામાન્ય બોલ એ અર્થ કરવાનો છે આ અર્થવાળા દર્શનને દખાવનારું કર્મ 'દર્શનાવરણ' કે 'દર્શનાવરણીય' કહેવાય છે

દર્શનાવરણ કર્મને દ્વારપાળ સાથે સરખાવાય છે દ્વારપાળનો અર્થ 'પ્રતીહાર', 'દરવાન' અથવા 'પોળિયો' થાય છે એથી દર્શનાવરણ કર્મને પ્રતીહાર, દરવાન કે પોળિયા તરીકે પણ ઓળખાવાય છે

જેમ કોઈ દ્વારપાળ પોતાના અન્નદાતાને મળના માટે આવનારને મેદી રાખે તેવી રીતે દર્શનાવરણરૂપ દ્વારપાળ આત્માને કોઈ પણ ચીજનું દર્શન કરતા રોકી ગમે છે

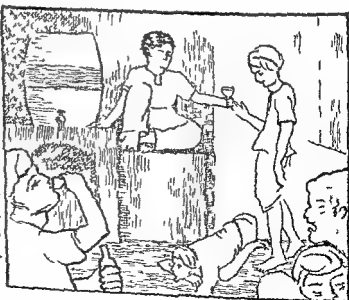
વેદનીય—જે કર્મ સુખ કે દુખનો અનુભવ કરાવે તે કર્મ 'વેદનીય' કહેવાય છે. સુખનો અનુભવ કરાવનારા કર્મને 'સાતવેદનીય' અને દુખનો અનુભવ કરાવનારા કર્મને 'અસાતવેદનીય' કહેવામાં આવે છે, કેમકે 'સાત' નો અર્થ 'સુખ' અને 'અસાત' નો અર્થ 'દુખ' વાચ્ય છે.

વેદનીય કર્મને મન ચોપડેલા પાનાવાળી તરના માથે સરખાનાય છે. એ તરવાળું પાન ચાટતા રવા લાગે તેના જેવો અનુભવ સાત વેદનીય કર્મ ભોગવતા વાચ્ય છે, અને એ ચાટતા જલ કપાય અને દુખ થાય તેના જેવો અનુભવ અસાત વેદનીય કર્મ ભોગવતા વાચ્ય છે.

મોહનીય—યોગ્ય રીતે વર્તતું જોડે જોડે માનના તેમજ યોગ્ય વર્તનને જાણનાર જન સાચી વ્રજાથી તેમજ યોગ્ય વર્તનથી વિમુખ રાખનારુ કર્મ 'મોહનીય' કહેવાય છે.

મદિરા સાથે મોહનીય કર્મને સરખાનાય છે. મદિરા પીવાથી જીવ જમ પગવશ ને નિમિરદી અને તેમ મોહનીય કર્મને વશ વચેનો જીવ સાચા ખોટાની માન્યતાથી, જોના માનથી અને યોગ્ય વર્તનથી દિટિ અને છે એટલે જીવ જીવન દગ નહા વગરનું અને છે.

આયુધ્ય—જે જીવ આણુમ, તિયંચ ઝલાદિ જે ગતિમા જન્મેલો હોય તેને તે જીવતો રહે સ્વાં સુધી તે જ ગતિનુ જીવન ગાળવાની કરજ પાડનારુ કર્મ 'આયુધ્યકર્મ' કહેવાય છે

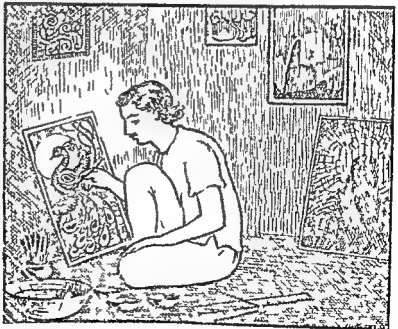
આયુધ્યકર્મને બેડીની ઉપમા અપાય છે જેમ રાજાએ કોઈ ચોરને બદીખાને નાખ્યો હોય અને તેને પગે બેડી પહેરાવી દોય તો તેનાથી પોતાની ઘઠ્ઠા પ્રમાણે દરાયદગય નહિ તેમ જ્યાં સુધી આયુધ્યકર્મ પૂરેપૂરુ ભોગવાઈ ન રહે સ્વાં સુધી જીવે જે ગતિનુ આયુધ્યકર્મ ખાંધુ હોય તે જ ગતિમા તેને રહેવુ પડે

નામ—જીવને સારુ કે ખરાબ ઉપ, કીર્તિ કે અપકીર્તિ વગેરે મેળવી આપનારુ કર્મ 'નામકર્મ' કહેવાય છે

ચિત્રકાર સાથે

નામકર્મને સરખાવાય છે જેમ જાત-જાતના ચિત્રો ચિત્રકાર ચિતરે છે તેમ નામકર્મ જીવને અનેક જાતના શરીર, અવયવો, આકાર, રૂપ, રસ, રંગ, ગંધ, સ્પર્શ, ગતિ, જાતિ, ખાદ્યતા, સક્ષમતા, સ્થાવરપણુ, ત્રસપણુ ઇલાદિ અપાવે છે

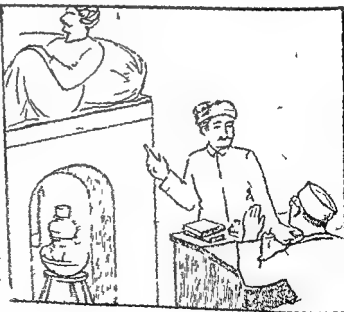
ગોત્ર—જે કર્મને લીધે, જીવ જિયા કે નીચા કુળમા જન્મે છે તે કર્મ 'ગોત્ર કર્મ' કહેવાય છે જિયા કુળમા જન્મ થવામા કાલણુરૂપ કર્મ 'ઉચ્ચ ગોત્રકર્મ' અને નીચ કુળમા જન્મ થવામા કાલણુરૂપ કર્મ 'નીચ ગોત્રકર્મ' કહેવાય છે

હુસાર સાથે
ગોનકર્મને સરખા
વાય છે કુબાજ એવા
વાસણુ બનાવે છે કે
કેટલાકનો સારો ઉપ
યોગ તો કેટલાકનો
ખરાબ ઉપયોગ થાય
છે કોઈ એક વાસ
ણમા દૂધ પીવાય
નો દોષ એવા બીજા
વાસણમા મદિરા પી
વાય એવી રીતે ગોન
કર્મ જીવને ઉચ્ચ કે
નીચ ગોત્ર અપાવે છે

અતગચ—જીવની ઇચ્છા હોવા છતાં જે કર્મ તેને પોતાનું બળ વાપરતું,
લાસ મેળવતો, દાન દેતું ઇલાકિ કર્યા ન કરવા દે તે 'અન્ત યકર્મ' કહેવાય છે

અનરાયકર્મને
ભડાગી સાથે સરખા
વાય છે જેમકે રાજા
કોઈને પૈસા આપવા
માટે ભડાગીને કંટે,
પરંતુ ભડાગી તેનો
અમલ ન કરે તો
પૈસા ન મળે તેમ
જીવને દાન દેના
વગેરે ભતની પ્રવૃત્તિ
જરૂરી હોય પરંતુ આ
કર્મ આડે આવે તો
તે એવી પ્રવૃત્તિ ન
જરી શકે

કિરણ ૧૬ સુ. જ્ઞાનનો મહિમા
 જ્ઞાન તણો છે મહિમા મોટો
 જ્ઞાની જન ભાષે,
 જ્ઞાન આરાધે રૂડી રીતે
 મુક્તિમુખ આપે ૧ જ્ઞાન૦
 અન્નદાનથી ટાઢક હૈયે
 ભૂખ્યાને થાયે,
 ભોજન કરતાં જ્ઞાનામૃતનું
 ભવભ્રાતિ જાયે ૨ જ્ઞાન૦
 શ્રીષ્ઠ ઋતુમા પરખ, વૃષ્ટિતની
 આતરડી ઠાઠે,
 પાન કંઠે જે જ્ઞાનપ્રપાતું
 આશ્રવને વારે ૩ જ્ઞાન૦
 હીરા મોતીના પહેરે ભૂપણ
 દેહ તણા રંગી,
 જ્ઞાનધરેણુ સાચુ ધારે
 આતમના સગી ૪ જ્ઞાન૦
 કાજળ આજે માત શિશુને
 નયને કાતિ વાધે,
 અજ્ઞ જનોને જ્ઞાનાજનથી
 જ્યોતિ આત્મિક લાધે ૫ જ્ઞાન૦
 ધોર અધારુ બહારનું ભાતું
 મર્જે સ્થળનું વાઢે,
 પણ અતર અજ્ઞાન ભયકર
 જ્ઞાનસૂરજ કાઢે ૬ જ્ઞાન૦
 શબ્દ પૂનમનો બેધ નિશાકર
 નયનો શુ નાચે,
 દર્શન કરીને જ્ઞાનશશીના
 આત્મા ચે ૭ જ્ઞાન૦

કિરણ ૧૭ મુ. વાણી

એકેન્દ્રિય સિવાયના બધા સમારી જીવોને જીલ દોય છે, પરંતુ પચેન્દ્રિય જીવોને અને તેમા પણ મનુષ્યને જેવી વાણી છે તેવી વાણી બીજા જીવોને જણાતી નથી આ પ્રમાણે એકે મનુષ્ય પાસે પોતાનો વિચાર રત્ન કરવાને માટે વાણી અતુલ્ય સાધન છે, તેમ છતાં જેમ કેટલીક વાર અન્ય સાધનોનો દુરુપયોગ કરવામા આવે છે તેમ આનો પણ દુરુપયોગ કરાય છે આપણાથી એવો દુરુપયોગ કદી ન થાય તેની આપણે પૂરેપૂરી દરકાર રાખવી જોઈએ

જે લોકો વગર વિચારે જોઈ છે અને વગર કારણે બોલબોલ કરે છે તેમને દોષે વાણીનો દુરુપયોગ થાય છે એના દુરુપયોગથી બચવા માટે આપણે પૂરેપૂરો વિચાર કરીને જરૂર દોષ ત્યારે જ અને તે પણ ખપ પૂરતુ જ બોલવું બોલબોલ કરવાથી શક્તિનો નિર્ગર્જ બચ થાય છે, અને લોકોમા 'ખાફા' તરીકે ખત્તામ થવાય છે, વાતને જેટલું મૌન એવાય નેટલું તે લાભદાયક છે

આ ઉપરથી સમજશે કે જે બાબતમા આપણને લાગતું વળગતું ન હોય ત્યાં આપણે બોલવું નહિ, કેમકે દરેક બાબતમા જીલ દવાવવાથી કોઈ વાર સામા માણસને ખોટું લાગે છે અને પછી ગમે તેવા શબ્દો પણ સાલજવા પડે છે એટલુંજ નહિ, પણ કોઈક વાર તો ઘણું અનિષ્ટ કૃષ્ણ ભોગવવાનો વારો પણ આવે છે

જરૂર દોષ તો ખપ પૂરતુ જ બોલવું એ ઉત્તમ સિદ્ધાંત છે એ સિદ્ધાંતનો અમલ કરનાર ગેંધીની મરકડી કરવા માટે નહિ જોને, કોઈની ચાડીચૂગલી કરવા માટે નહિ જોને, કોઈની નિંદા કરવા માટે નહિ જોને, કોઈને ઉતાડી કે તોડી પાડવા માટે નહિ જોને, કોઈને મેણા મારવા માટે નહિ જોને, મીઠું મરચુ ભભરાવીને કોઈને વડાની મારવા માટે નહિ જોને કે કોઈના ઉપર ખોટા કલંક ચડાવવા માટે નહિ જોને એ તો ખાસ કામ દશે તો જ બોલશે અને તે પણ હુકમા અને જરૂર પૂરતુ એથી વિપરીત વર્તનારને માટે એમ કહેવાય કે એને વ્યવહારનું જ્ઞાન નથી, અને એ પોતાના આત્માની ઉન્નતિ ચતી અટકાવી તેની ખગબી કરે છે

મુખમાથી એક વાર વચન નીકળી ગયું તે પાછું ખેંચી શકાતું નથી એક જ કુવચન વર્ણના સંબંધને લઈ કંઈ નાખના બસ છે, કેમકે ગમે તેવો

શસ્ત્ર વગેરેનો ધા પડ્યો હોય તો તે રુઝાય પણ કુવચનરૂપ બાણનો ધા રુઝાતો નથી, એ તો જીવગીલર સાથે છે

જેમ કુવાજ્યથી સબંધ તૂટે છે તેમ સુવાજ્યથી સબંધ સધાય છે જે કામ પૈસા, લાગવગ કે બીજું કરી ન શકે તે જીલની મીઠાશ કરી શકે છે મીઠા શબ્દોમા અપૂર્વ કામણ રહેલું છે એક મીઠો શબ્દ ઉચારો અને બુદ્ધિ કે એની શી અસર થાય છે? એ શબ્દ કદી નકામો જતો નથી એ અણપારેલ સ્થળમા પણ ઉગી નીકળે છે અને એના સુદઃ કળો ચાખવાનો સુયોગ સાપડે છે

કોઈ માણસ મીઠું બોલે તો તેટલા જ ઉપગ્રથી તે ખુશામતીઓ છે, અસત્યનો પક્ષકાર છે, દલી છે એવું અનુમાન કરવું વ્યાજબી નથી, કેમકે સારું પણ પ્રિય શબ્દમા કહી શકાય છે

જીલની મીઠાશથી આખી આલમ સાથે મિત્રાચારી બાધી શકાય તેમ છે તો પછી વગર પૈસે અને વગર મહેનતે ઉચ્ચારી શકાય તેવા મીઠા વચનો શા સારું ન બોલવા? કોઈએ અપરાધ કર્યો હોય અને તેને કપકો આપવો ટોચ તો પણ તેમા કદી તોછડાઈ કે કડવાશ આવવી ન જોઈએ એમાં જ મજા છે

સયમશાળી વાણી ઉચ્ચારાય તે માટે (૧) હુ થુ બોલુ છુ, (૨) કોને વિષે બોલુ છુ, (૩) કોની આગળ બોલુ છુ, (૪) કેવી રીતે બોલુ છુ અને (૫) જ્યારે બોલુ છુ એનો ખ્યાલ રાખવો ઘટે એ ઉપર પૂરેપૂરું ધ્યાન આપીને બોલનારને ત્યાં વગર તેડે અને વગર નોતરે સુખ આવીને વસે છે, અને એની જીવનયાત્રા સફળ બને છે

કિરણ ૧૮ સુ ટેક

કોઝ એક મોટો સગદાર હતો. તે લડાઈ લડી લડીને એક વખત કઠાણી ગયો એથી એણે પોતે તાજેતરમાં સર કરેલા કિલ્લામાં થોડાક દિવસ આરામ લેવાનું નક્કી કર્યું, અને એક ઓરડાની બારી ઉઘાડી ચૂકી એ સૂતો એની જીવંતે તરવાર સામેની ભીંત ઉપર લટકતી હતી, અને એનો એક નિમકહલાલ સાથે એનાથી થોડેક અંતરે અર્ધજગત દશામાં આડો પડેલો હતો.

મધરાત થતા એક જોરાવર જુવાન હાથમાં ચળકતો છરો લઈને પેલી ઉઘાડી બારીએથી ઓરડામાં દાખલ થયો અને સરદારની છાતી ઉપર ચડી બેઠો મગદાર એકદમ બની ગયો અને એણે તરત જ પેલા માણસનો છરાવાળો જમણો હાથ પકડી લીધો એણે બેઠા થવાનો તેમજ આ નવો ઓર્થિતો હુમલો કરનાર જુવાનને ઠપકાવાળી પાડવાનો પ્રયત્ન કર્યો પણ તે ફોગટ ગયો.

આ તરફ પેલા જુવાને તો ગમે તેમ કરીને પોતાનો હાથ સરદારના હાથમાંથી છોડાવ્યો અને એની છાતીમાં છરો ભોંકવાને જાયો કર્યા એક ક્ષણમાં મગદાર હેતો ન હતો થઈ બલ, પણ એનો સાથી વીજળીને વેગે આ દોડી આવ્યો અને પેના જુવાનનો હાથ પકડીને તેને સરદારની છાતી ઉપરથી ગળાડાવી પાડ્યો એક જ આચંક એણે છગે ઝુટવી લીધો અને જુવાનને ડેદ કર્યો.

આ દરમિયાન સરદાર બેઠો થઈ આભાગ્ચરીક નયને પોતાના સાથી સામું જોઈ નહોતો હતો હવે એણે પેના જુવાન તરફ નજર કરી તો એને જણાયું કે તેના અંદર પગ બચતું નિશાન સરખું થે ન હતું તે તો શાત ચિત્તે જિભો હતો એ જોઈને એને અચળો થયો એણે જુવાનને પૂછ્યું કે તું કોણ છે ? તું શા માટે મારું ખૂન કરવા તૈયાર થયો ?

જુવાને પોતાનું નામ જણાવ્યું અને સાચે ઉમેર્યું કે અહીંના કિલ્લેદારના કહેવાથી અત્યંત ગરીબાને લીધે ફક્ત ત્રણસો રૂપિયામાં આપતું ખૂન કરવા હું તૈયાર થયો.

જુવાનને આ પ્રમાણે નીડરપણે સાચું બોલતો તાબાળીને સરદાર અંદરથી નાજ થયો પણ બહા થી સુસ્તે થયો ટોચ એવો દેખાવ કરતો એ બોલ્યો કહે, હવે તને શી સજા થશે તે તું બંધ છે ?

જરા પણ ગભરાયા વિના જુવાને હમતે મોઢે જવાબ આપ્યો કે મોતની.

આ તરફ સરદારના સાથીનો પિત્તો ઉઠળતો જતો હતો તેનાથી હવે રહેવાયું નહિ એથી તે ઝટ બોલી ઊઠ્યો કે મહારાજ ! આવાની સાથે વધુ વાત થી કરો છો ? આપ આજ્ઞા આપો એટલે આ જ ક્ષણે આ સેવક આ બદમાસનું ડોકું ઉઠાવી દે

સરદારે ઉત્તર આપ્યો અત્યારે ને અત્યારે તેમ કરવાની કશી જરૂર નથી સવારે શું કર્યું તે જોઈ લેવાશે હમણા તો તમે એને બીજા ઓરડામાં લઈ જાઓ અને સવારે મારી પાસે હાજર કરજો

મવા પડતાં સરદાર નિસ્કર્મથી પરવાર્યો એટલે એનો સાથી પેલા જુવાનને લઈને એની પાસે આવ્યો સરદારે જુવાનને કહ્યું કે યોડી વારમાં તને તોપને ગોળે ઉઠાડી મૂકવામાં આવશે, પરંતુ તું એમ વગર મોતે મરે તે પહેલા તારી કોઈ ઇચ્છા બાકી રહી જતી હોય તો તે જણાવ

જુવાન—હું મારી માને મળી આવવા ઇચ્છું છું આપ એક કલાકની રજા આપશો ?

સરદાર—પણ તું પછી એક કલાકમાં ન આવે તો ?

જુવાન—મહારાજ ! પ્રતિજ્ઞાપાત્રનું આગળ આ જીવન પાણી ભરે છે આપ પરીક્ષા કરી જોશો તો ખાતરી થશે

સરદારને જુવાનના વચન ઉપર શ્રદ્ધા બેઠી એટલે એણે તેને જવાની રજા આપી પેલો જુવાન તો કલાકને બદલે પોણા કલાકમાં જ પોતાની માને મળીને પાછો ફર્યો આથી સરદારને એના ઉપર ખૂબ ઉમળકો આવ્યો એ તેની પીઠ યાખડતો બોલ્યો ભાઈ ! હું તારી નીડરતા, સત્યપ્રિયતા અને પ્રતિજ્ઞાપાત્રનની ટેક જોઈને રાજી રાજી થઈ ગયો છું ચાલ, હું આ તારો અપરાધ માફ કરું છું અને તને છૂટો કરું છું તારે જ્યાં જવું હોય ત્યાં તું હવે જઈ શકે છે તારી કોઈ ઇચ્છા હોય તો કહેતો જ

આ સાક્ષી જુવાન ગળગળો થઈ ગયો એ સરદારના પગમાં પડ્યો અને બોલ્યો કે મહારાજ ! આપ અને આપની સેવા કરવાનો લાભ આપશો તો હું આપનો આભાર જીવગીસર નહિ ભૂલું

સરદારે તેમ કહ્યું અને આ જુવાને પૂરેપૂરી નિમકદલાલીથી એની જીવતાં મુખી સેવા બજાવી

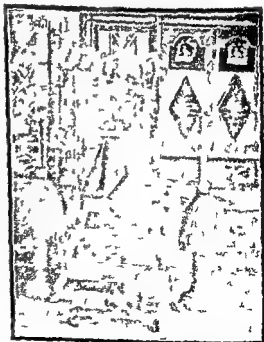
કિરણ ૧૯ સુ. જ્ઞાનપચમી

તમે બીજી કિરણાવલીમા એ શીખી ગયા છો કે દરેક મહિનાની બે બીજ, બે પાચમ અને બે અગ્રાસ એ 'જ્ઞાનતિથિઓ' કહેવાય છે, કેમકે એ તિથિઓ જ્ઞાનની આરાધના માટે માસ કરીને અનુરૂપ ગણાય છે એમા પણ સુદ પાચમને અને તે પણ કાર્તિક સુદ પાચમને વિશેષ મહત્ત્વ અપાય છે એ કાર્તિક સુદ પાચમને આપણે 'જ્ઞાનપચમી' કે 'શ્રુતપચમી' કહીએ છીએ, જ્યારે બીજા કેટલાક લોકો એને 'સૌભાગ્યપચમી' કહે છે

જ્ઞાનપચમી એ કાર્તિક માસમા આવતા આપણા ચાલ પર્વોમાનુ બીશુ પર્વ છે એની પહેલાનુ પર્વ તે બેસતુ વર્ષ છે એ દિવસે શ્રીગૌતમસ્વામીને કેવલજ્ઞાન થયુ હતુ એના પછીના બે પર્વો તે કાર્તિક સુદ ચૌદસ અને કાર્તિક પૂર્ણિમા છે

જ્ઞાનપચમીને દિવસે જ્ઞાનાવરણ કર્મનો ક્ષય થાય તે માટે તપશ્ચર્યા કરવાની રીત છે આ મૂળ હેતુ ધીરે ધીરે બુવાલ જતો બેવાય છે આજ કાલ ઘણાખરા લોકો આ દિવસે મંદિરમા

કે ઉપાશ્રયમા જ્યાં ચદરવાધી ને પૂઠિયાથી શોભતી નાણુ મડાલ રીતે સા જ્ઞાનના સાનન તરીકે કોરા કામળ અને કાકા વડને બધે છે પછી સા જ અથ પધરાવેલા રીતે તેની પૂજા કરી પાટ ઉપર પૈસાટકા મૂકે છે આ પ્રમાણે તેઓ જ્ઞાનના ઉપકરણોની પૂજા કરી જ્ઞાનની આરાધના કરે છે

આ પ્રમાણે જમ લોકો જ્ઞાનની ભક્તિના બાહ્ય રૂપને અમુક બાજની રાખના પર ધ્યાન આપે છે તેમ એ જ્ઞાનની ભક્તિના

આતરિક કાણુરૂપ અ ધ્યન, અધ્યાયન, શાસ્ત્રાજ્ઞા પ્રમાણેનુ વર્તન, જ્ઞાનની, જ્ઞાનના ઉપકરણોની અને જ્ઞાનની આરાધનાનુ વર્જન ઇત્યાદિ તથા પણ તેમણે પૂરતુ ધ્યાન

આપણે જોઈએ જો તેઓ એમ ન કરે તો જમ કોઈ જૂનું કેશમી વસ્ત્ર વણાવ્યું સુધી પેટીમાં કે કપાટમાં એમનું એમ પડી ગયેલા ઉપાધ વગેરેથી એના તાણાવાણા ખવાઈ જાય અને પછી એની વડી અકબધ રહેલી રોવા છતાં એ પહેરવાના કામમાં ન આવે તેમ જ્ઞાનની શક્તિને નિમિત્તે બાહ્ય ક્રિયા આજે જવી અને તેવી આવૂ રહે તેમ છતાં આપણે આ જ્ઞાનની સાચી ઉપાસના રહે નહિ

અસલના વખતમાં જ્ઞાની મહર્ષિઓ ધણા હતા અને તેમની સમગ્રશક્તિ પણ અજબ હતી એ શક્તિ ધટતા જ્ઞાન ભૂવાવા લાગ્યું ત્યારે આપણા પવિત્ર ગ્રંથોને લખાવી લેવામાં આવ્યા પછી એનો ધીરે ધીરે નાશ થતા કરી ઉમેગે થનો આપ્યો અને એનો સગ્રહ થવા માડ્યો વખત જતા જ્ઞાનલકારો ઊભા કરવાની જરૂર જણાઈ અને તે સ્થપાયા

જ્ઞાનલકારોમાં વર્ષા ઋતુમાં જે સેન પેસી ગયો હોય તેને દૂર કરવો જોઈએ એ માટે વર્ષા પછી વહેલામાં વહેલો અને સૌથી વધારે અનુકૂળ મહિનો કાર્તિક છે આ મહિનો જોડે છે તેવામાં વરસાદનો સભવ ઓછો રહે છે શરદ ઋતુ પ્રૌઢ અવસ્થાને પહોંચી ચૂકેલી હોવાથી મર્યના પ્રખર કિરણો પડે છે એને લીધે વર્ષા ઋતુની ભેજવાળી હવાને માટે સ્થાન રહેતું નથી ભેજ લાગેલા ગ્રંથોને તડકો ખવડાવવાથી એને દાનિ પહોંચતી અટકે છે અને એ સચવાઈ ગયે છે

વર્ષા ઋતુમાં ગ્રંથોને બધાંબાંરે રાખેલા હોવાથી તેને ઉધાઈ વગેરે લાગવાનો સભવ રહે છે એ ઉધાઈ વગેરેને જાણવાથી દૂર કરવી તેમજ ગ્રંથોને ધૂળ વગેરે લાગી હોય તો તે ખખેરી નાખવી જોઈએ એ કાર્ય કર્યા પછી ગ્રંથોને તડકે મૂકવા જોઈએ

ગ્રંથોમાં જીવાત વગેરે ન પડે તે માટે ઘોડાવજ ઝલાદિની પોટલીઓ મૂકેલી હોય છે તે વર્ષ આખરે નકામી થઈ જતી હોવાથી બદલવી જોઈએ પોથી રાખવાના દાબડા અને કપાટ, પાટી, પાઠા, બધન વગેરે બગડી ગયા હોય તો તેને સુધારવા કે બદલવા જોઈએ વળી કોઈ પોથીના પાના ઝોટી ગયા હોય તો તેના સબધમાં યોગ્ય પ્રયત્ન કરાવો જોઈએ

આ પ્રમાણેના જ્ઞાનની શક્તિના સુદર ગર્વ એક જ વ્યક્તિને કરવા અગવડભર્યા થઈ પડે આથી એ દિવસે આવકોએ પોતાનો ધધોરોજગાર અને ધનની ધમાયને બાજુ પર રાખી આદ્યગદિનો નિયમ લઈ પાંચધનત સીકારી

આવા ઉત્તમ કાર્ય કરવા બેઠએ બેઠી અથનુ રક્ષણ થાય અને વળી જ્ઞાનાવગ્નુ કર્મનો ક્ષયોપશમ થાય

આજે જ્ઞાનપથમીને દિવસે કરવાના આ કાર્ય ઓછા થતા બંધ છે એટલે આપણે આ તરફ પૂરેપૂરું ધ્યાન આપવું બેઠએ આ ઉપરાંત જ્ઞાનની આગવતા માટે આપણે ખીજું પણ ધ્યાન કરવાનું છે આપણા કંટલા એ અથો આજે નામશેષ થવાની તૈયારીમા છે તો તેનો સત્ત્વર ઉદ્ધાર થવો જોઈએ એટલે કે આપણે એ અથોની વધારે નકલો કરાવી લેવી બેઠએ.

જ્ઞાનને ટકાવી રાખવું હોય તો અથો કાગળ ઉપર છપાવાય કે કાગળ અને તાકપત્ર ઉપર એ લખાવાય તેના કરતા ધાતુ અને પથ્થર ઉપર પણ એ કોનરાવાય તો એ વધારે વખત ટકે આ કાર્ય તરફ જ્ઞાનનું ઉદ્ધાપન કરનાર શક્તિ અનુસાર લક્ષ આપે તો ધીરે ધીરે અનેક અથો ચિર કાળ પર્યંત જળવાઈ રહે

જ્ઞાનલક્ષિતના આ કાર્યો ઉપરાંત ચીનમા જોમ પુસ્તકના અપવાજાને તે મળી શકે તેવી વ્યવસ્થા છે તેવી બાતની કોઈ બ્યનન્યા આપણે લા પાણુ થવી ધટે

ચીનમા પુસ્તકો બેળવવાની એવી વ્યવસ્થા કાવામા આવી છે કે ગરીબમા ગરીબ માણસ પણ રક્તે રક્તે પુસ્તકનો સંચિત કરી શકે બ્યા બજારમા શાકભાજી મળે છે લા પુસ્તકો પણ મળે છે પચામ કોર્મ (firm) નું પુસ્તક હોય અને એને માટે સામટી કિંમત અપાય એવું ન હોય તો દરરોજ શાક લેતી વખતે એક એક કોર્મ બગીચા અને એ ગીતે આપુ પુસ્તક ધીરે ધીરે ખરીદી શકાય એવી વ્યવસ્થા છે આથી કોઈ ગરીબમા ગરીબ ધન પણ પુસ્તક વગરનું રહેતું નથી કોઈ પણ ઘેર પૂછે કે દેનગૃહ જ્યા છે અને પછી લા બધ જુઓ તો દેવગૃહ પાસે જ પુસ્તકનો પણ સચલ હોય બ

આપણે પણ ઘેર ઘેર પુસ્તકોનો સનહ થાય એવી વ્યવસ્થા કરવી બેઠએ તેની સાથે એ પણ આપણે યાદ રાખવું બેઠએ કે એ પુસ્તકોના અધ્યયન અને અધ્યાપન માટે પણ આપણે વ્યવસ્થા કરવી ધટે, નહિ તો પછી એક મદિરે બિજુ કરીએ અને તેની પૂજા માટે યોગ્ય બદોબસ્ત ન કરીએ તેના જેવું આ કાર્ય ગણુય જ્ઞાનમા રત લેનાર અને તે મુજબ ધાર્મિક ક્રિયા કરનાર અભ્યાસક ન બિલા કરીએ તો પૂનરી વિનાનું કેવળ મદિરે બિજુ કર્યાથી શો લાભ?

કિરણ ૨૦મું. ભાવડ અને જાવડ

વિક્રમાદિત્ય રાજના સમયમાં એક ભાવડ નામે શ્રાવક પોતાની પત્ની ભાવલ સાથે કપિલપુરમાં વસતા હતા એક વેળા કોઈ મુનિરાજ એમને લા ગોચરી માટે આગ્યા ભાવલે તેમને શુદ્ધ અને નિર્દોષ આહાર ભાવથી વહોરાવ્યો અને પછી પોતાની દરિદ્ર સ્થિતિ મટે એવો ઉપાય મૂકવવા વિનંતિ કરી મુનિરાજે કહ્યું કે કોઈ ઉત્તમ જાતની ઘોડી વેચાવા માટે તમારે વેગ આવે તો એ લઈ લેજો, એ ખરીદવાથી તમારી દરિદ્રતા દૂર થશે એમ ખોલી મુનિરાજ આદ્યા ગયા

ભાવલે પોતાના પતિ ભાવડને આ વાત કહી પછી થોડા દિવસમાં ઘોડી વેચાવા આવતાં ભાવડે તે ખરીદી, એ ઘોડીએ વખત જતા એક ઉત્તમ ઘોડાને જન્મ આપ્યો એ ઘોડો મોટો થતાં ભાવડે તેને ત્રણ લાખ રૂપિયામાં એક રાજાને વેચ્યો અને પછી એ મોટી રકમમાંથી એમણે બીજા ઘણા સુંદર ઘોડાઓ ખરીદ્યા અને તેનું ખરાબર જતન કરી વિક્રમાદિત્યને એ વેગ્યા એના બદલામાં એ રાજાએ ભાવડને મધુમતી ગામ ધનામમાં આપ્યું અને એ ગામમાં ભાવડે રહેવા માંડ્યું કાલાતરે તેમને લાં એક પુત્ર અવતર્યો એનું નામ જાવડ રાખવામાં આવ્યું ભાવડના મરણ પાદ જાવડ પોતાના પિતાની સપત્તિના માલિક બન્યા

એક વેળા શ્વેતજીએ સોરઠ વગેરે દેશો ઉપર હુમલો કરી એ દેશોનું ધન લૂટી લીધું તેમજ બાલબચ્ચાને અને સ્ત્રીપુરુષોને તેઓ પકડી પોતાને દેશ લઈ ગયા એમાં જાવડ પણ સપડાઈ ગયા હતા

જાવડ ઘણા ચતુર વેપારી હતા એટલે પરદેશમાં પણ એમણે શ્વેતજીને રાજ કરી મોટો વેપાર કર્યો અને એઓ ખૂબ કમાયા શ્વેતજીના દેશમાં રહેવા છતાં એઓ પોતાનો ધર્મ ખરાબર પાળતા એમણે એ દેશમાં એક રમણીય જૈન મંદિર બંધાવ્યું જે કોઈ સાધર્મિક લાઈ કે બેન લાં આવતા તેમની એઓ પૂરેપૂરી આગતસ્વાગતા કરતા એક વેળા એક મુનિરાજ લાં આવી ચડ્યા જાવડે તેમનો યોગ્ય સત્કાર કર્યો પ્રસંગ મળતા એ મુનિરાજે શત્રુજય તીર્થની કહંગી દશા કરી સંભળાવી અને એનો ઉદ્ધાર કરવા સૂચના કરી જાવડે તેમ કરવા એક મહિના સુધી તપ કરી ચક્રેશ્વરી દેવીનું આરાધન કર્યું દે એમને કહ્યું કે તક્ષશિલા

જા સા જે ધર્મચક્ર છે તેના આગળના ભાગમાં શ્રીજીપલદેવની પ્રતિમા છે તે તુ
સહ આવ અને શત્રુજય ઉપર એની સ્થાપના કર

જાવડે દેવીના કલા મુગળ કર્યું ધર્મચક્ર પાસે રેરેલી શ્રીજીપલદેવની
પ્રતિમાને ત્રણ પ્રશિષ્ટા દઈ એ પ્રતિમા એમણે ઊભાડી અને પછી એ લઈને
એઓ ધામવૃંદાથી પોતાના મધુમતી ગામમાં આવ્યા

જાનડે દેવોડ માલ વણાણોમાં ભરી ચીન વગેરે પન્દેશમાં વેચવા માટે
મોકલ્યો હતો એ વેચાઈ જતા એના બાલામાં સોનું લઈ એ વણાણો એ સમયે
પાછા કર્યો એની ખખર પડતા જાવડને ધણો આનંદ થયો

આ અરસામાં જૈન સત્તા આચાર્ય શ્રીવજ્રનામી મધુમતીમાં પધાર્યા
તેમની અવ્યક્ષતામાં જાનડે શત્રુજય તીર્થનો મોટો સધ કાઢ્યો અને પેલી પ્રતિમા
સાથે લીધી શત્રુજય આવતા સંકળ નથ સહિત જાવડે એ તીર્થ ઉપર ચડવા
માઠ્યુ રસ્તામાં કેટલાક ઉપદ્રવો થયા, પરંતુ શ્રીવજ્રનામીએ તે ફર કર્યા

ઉપર પહોંચતા જાવડે નજર કરી તો ચારે બાજુ ટાડકા વગેરે અપવિત્ર
વસ્તુઓ પડેલી જણ્યા મરિ ઉપર જેસુમાં ધાન ડાંગી ગયેલું દેખાયું તીર્થની
આવી અવમ દશા વચેલી એ જોઈને ધણો ખે. થયો એથી એમણે બધી
જગ્યા સાફ કરાવી શત્રુજ નદીના જળ વડે તે ધોનડાડી અને પછી બધું ઠીક
થતા પ્રતિમા ચોથે ઈને પધારી આ વખતે ત્રણ કેટલાક ઉપદ્રવ થયા, પરંતુ
શ્રીવજ્રનામીએ તેનું નિવારણ કર્યું

પ્રતિષ્ઠામાં જાવડે અદ્યક ધન ખર્ચ્યું મંદિરના શિખર ઉપર ધન ચડાવવા
માટે જાવડ પોતાની પત્ની સહિત શિખર ઉપર ચડ્યા એ વખતે પોતે કેવો
મરમ પુનરુદ્ધાર કરી શક્યા છે એ વિચાર આવતા એ દપતી અતિશય આનંદમાં
આવી ગયા અને તેમનો તરત જ દેવવિવથ થયો આથી એમના પુત્ર જાનનાગને
તેમજ મધને બહુ આલાન થયો શ્રીવજ્રનામીએ ઉપદેશ આપી તેમને શાંત પાડ્યા

શત્રુજય તીર્થની રક્ષા માટે જાનડે બીજુ ઘણું ઘણું કરવાનું નક્કી કર્યું હતું, પરંતુ
એમના અકાળ અવસાનથી એ કામ અટકી પડ્યું આથી તો આજે ત્રણ જે મોટું
કાર્ય અપૂર્ણ રહી ગય છે તે માટે એમ ન્દેવાય છે કે ‘આ તો જાવડકાર્ય છે’

કિરણુ ૨૧ સુ. અગ્નિહંત પ્રભુના બાર ગુણુ ભાગ ૧ લો

‘અરિ’ અને ‘હંત’ એ બે શબ્દો મળીને ‘અરિહંત’ શબ્દ બનેલો છે એમાં ‘અરિ’ શબ્દનો અર્થ ‘દુશ્મન’ કરાય છે, અને ‘હંત’ શબ્દનો અર્થ ‘હણના’ કરાય છે આથી ‘અગ્નિહંત’નો અર્થ ‘દુશ્મનોને હણના’ એવો કરાય છે અહીં દુશ્મનોથી ક્રોધ, ગર્વ, કપટ, લોભ, વેર વગેરે દુર્ગુણો સમજવાના છે તીર્થંકર પ્રભુએ આવા દુશ્મનોનો જડભૂજથી નાશ કર્યો હોવાથી એઓ ‘અરિહંત’ કહેવાય છે એમના ગુણોની ગણના થા ગઈ તેમ નથી, છતાં તેનો જઈક ખ્યાલ આવે તે માટે એમના બાર ગુણો ગણાવાય છે એ બાર ગુણોના બે વર્ગ પાડવામાં આવે છે તેમાં પહેલા વર્ગમાં ચાર અતિશયો અને બીજા વર્ગમાં આઠ પ્રાતિહર્યો ગણાવાય છે .

‘અતિશય’નો અર્થ ‘અધિકતા’ કે ‘વિગેષતા’ થાય છે તીર્થંકર પ્રભુને લગતી દેહલીક હકીકતો એવી છે કે જે અન્ય મનુષ્યોમાં મોટે ભાગે નજર પડતી નથી વળી સામાન્ય મનુષ્યને તો એ હકીકતો જરૂર ચમત્કારી લાગે આવી હકીકતોને ‘અતિશય’ કહેવામાં આવે છે

ચાર અતિશયોના નામ નીચે મુજબ છે —

(૧) અપાયાપગમાતિશય, (૨) જ્ઞાનાતિશય, (૩) પૂજનિશય અને (૪) વચનાતિશય

અપાયાપગમાતિશય—‘અપાય’ અને ‘અપગમ’ એ શબ્દો મળીને ‘અપાયાપગમ’ શબ્દ બનેલો છે તેમાં અપાયનો અર્થ ‘ઉપદ્રવ’ કે ‘કષ્ટ’ કમય છે, અને ‘અપગમ’નો અર્થ ‘નાશ’ કમય છે સસારી જીવને ખગેખરો ઉપદ્રવ કરના ક્રોધ હોય તો તે ‘મોહ’ છે એનો નાશ થવાથી જે વિગેષતા ઉત્પન્ન થાય છે તે ‘અપાયાપગમાતિશય’ કહેવાય છે આ અપાયાપગમાતિશયનો પ્રસાવ એ છે કે તીર્થંકરને પોતાને કોઈ પણ જાતનો ઉપદ્રવ વાપ નહિ વળી તેઓ જ્યાં જ્યાં વિચરે સ્થાના સ્થાના લોકોના ઉપદ્રવો પણ નાશ પામે દાખલા તરીકે તેઓ જ્યાં હોય તેની આમપાસ ચાગે દિગામા સનાઓ યોજન મુધી લોકોને યુદ્ધ, વ્યાધિ, અતિવૃદ્ધિ, અનાવૃદ્ધિ વગેરેની ખીડા ભોગવવી ન પડે

આ ઉપરથી જણાશે કે અપાયાપગમાતિશયના બે પ્રકારે પડી શકે છે તેમાં પહેલો પ્રકાર તીર્થંકરના પોતાના સબધમાં છે તેથી એ ‘સ્વાશ્રયી

અપાયાપગમાનિશય' કહેનાય છે, અને બીજો પ્રકાર અન્ય સાથે સંબંધ ધરાવે છે તેથી એ 'પરાગ્રયી અપાયાપગમાનિશય' કહેનાય છે

જ્ઞાનાતિશય—તીર્થકર્મે સત્ તમામ વસ્તુઓને લગતુ બધી જાતનુ જ્ઞા હોય છે આના જ્ઞાનને 'કેવલજ્ઞાન' કહેવામા આવે છે આ કેવલજ્ઞાનથી હિતપ થતી વિશેષતા તે 'જ્ઞાનાતિશય' કહેવાય છે

પૂજાતિશય—જો વિગેષનાને હીવે ગત્તઓ, દેવો અને ઇન્દ્રો તીર્થકર્મ પૂજા કરે છે તે 'પૂજાતિશય' કહેનાય છે અશોક વૃક્ષ વગેરે આઠ પ્રાતિહાર્યોન ગચના એ ઇન્દ્રો દ્વારા કરાતી પૂજાનુ એક અંગ છે આની પ્રાતિહાર્યક્રમ પૂર્ણ તીર્થકર્મ લાયક ઠોનાથી તેઓ 'અર્હત' કહેવાય છે 'અર્હત' શબ્દ પૂજા અર્થવાળા 'અર્હ' ધાતુ ઉપરથી બનેવો છે, અને એનુ પ્રાકૃત રૂપ 'અરિહત' થાય છે

વચનાતિશય—તીર્થકર્મ પ્રભુ જ્યારે, જ્યાં, જેવુ અને જેમ વચન ઉચ્ચારવાનુ ટોચ સારું, સ્થા, તેવુ અને તેમ જ વચન ઉચ્ચારે તે એમની વાણીમ અનેક ગુણો રહેવા એ જ્યારે એઓ ઉપદેશ આપતા ટોચ સારું એમની વાણી એક યોગ્ય સુધી સમજાય છે અને પદ્મઓ અને પદ્મીઓ પણ એ સમજ શકે છે એ વાણીઓને એમ વાગે છે કે પ્રભુ અમારી જ વાણીમા ખોલે છે વળી એ વાણી એવી છે કે એ તમામ જીવોના સંસારને એની વખતે દૂર કરી શકે છે આ પ્રમાણેની વાણી સમજી તેમની વિશિષ્ટતા ને 'વચનાતિશય' કહેવાય છે

કિરણ ૨૨ મુ. અરિહત પ્રભુના બાર ગુણ ભાગ ૨ ને

ધન્દ્રોને તીર્થંકર પ્રભુની ભક્તિ કરવી બહુ ગમે છે એટલે તે માટે તેઓ પોતાના હાથ તળેના દેવોની એ કામ માટે નિમણુક કરે છે એ દેવો પ્રભુના પહેરેગીર તરીકે કામ કરે છે પહેરેગીરને સમૃત ભાષામાં 'પ્રતિહાર' કહેવામાં આવે છે આવા પ્રતિહારરૂપ દેવો પ્રભુના વૈભવ અને ગૌરવ સૂચવનારા જે કાર્યા નિયમિત રીતે કરે છે તે 'પ્રાતિહાર્ય' કહેવાય છે આવા પ્રાતિહાર્યો આઠ છે એનાં નામ નીચે મુજબ છે —

(૧) અશોક વૃક્ષ, (૨) પુષ્પવૃષ્ટિ, (૩) દિવ્ય ધ્વનિ, (૪) આમર, (૫) આસન, (૬) ભામડળ, (૭) દુકુલિ અને (૮) છત્ર

આ હકીકત સમૃત ભાષામાં નીચે મુજબના પદમાં રજુ કરાયેલી છે —

“અશોકવૃક્ષઃ મુરુપુષ્પવૃષ્ટિર્દિવ્યો ધ્વનિશ્ચામરમાસનં ચ ।

ભામણ્ડલ દુન્દુભિરાતપત્ર સત્પ્રાતિહાર્યાણિ જિનેશ્વરાણામ્ ॥”

અશોક વૃક્ષ—જ્યારે જ્યારે તીર્થંકર પ્રભુ નવા ક્ષેત્રમાં ધર્મનો ઉપદેશ આપે છે ત્યારે ત્યારે તો દેવો ત્રણ ગઢનાળુ અને એક યોજન જેટલા વિસ્તારવાળું સમવસરણુ રચે છે જે તેઓ એમાં પ્રભુને બેસવા માટે સિંહાસન રચે છે અને એ સિંહાસનની ઉપર પ્રભુના દેહથી બારગણુ બિંદુ અશોકનું ગ્રાહ રચે છે પ્રભુ એ ગ્રાહની નીચે બેઠીને દેગના આપે છે અશોક વૃક્ષ એ પહેલું પ્રાતિહાર્ય ગણાય છે

પુષ્પવૃષ્ટિ—એક યોજન જેટલા વિસ્તારવાળા સમવસરણુની બમિ ઉપર દેવો પાંચે વર્ણોનાં મુગધી ફૂલોનો દીંચણુ મુધી વગસા વરસાવે છે અને 'પુષ્પવૃષ્ટિ' કહેવામાં આવે છે પુષ્પવૃષ્ટિ એ બીજું પ્રાતિહાર્ય ગણાય છે

દિવ્ય ધ્વનિ—જ્યારે તીર્થંકર પ્રભુ દેશના આપે છે ત્યારે તેમની મધુર વાણીમાં મૂર પૂરવા માટે દેવો વીણા, વાસળી નગેરે વાજીઓ વગાડે છે, એથી પ્રભુની મધુર વાણી વધારે ખીલી ઊઠે છે અને એ દિવ્ય ધ્વનિ બને છે દિવ્ય ધ્વનિ એ ત્રીજું પ્રાતિહાર્ય ગણાય છે

આમર—તીર્થંકર પ્રભુ વિચરતા હોય ત્યારે એમની બને બાજુએ એકેક પક્ષ આમર હાથમાં ધાન્યુ કરી આકાશમાર્ગે આવે છે અને તેઓ વિચરતા ન હોય ત્યારે તેમની પાસે ઊભા રહે છે ૨૨૨૨ પ્રભુ પૂર્વ દિશા તરફ મુખ રાખીને સિંહાસન ઉપર બેસે કે તરત જ દેવો દિશાઓમાં એકેક સિંહાસન

રહે છે અને તેના ઉપર એમની આગેદુખ મૂર્તિ રહે છે આથી કરી પ્રભુને ચાર મુખ હોય એમ લાગે છે દરેક સિંહામન પાસે ડિસા ગીને યક્ષો ગ્લો વડે જડેલા અને સોનાની દાડીવાળા બે ચામરો હાથમાં લાગે પ્રભુને વીંઝે છે એકદમ સમવસરણમાં ચાર સિંહામનો હોનાથી કુવે આઠ ચામરો હોય છે ચામર એ ઓયુ પ્રાતિદાર્ય ગણાય છે

આસન—તીર્થંકર પ્રભુ વિચરતા હોય ત્યારે પાદપીઠથી યુક્ત એવું એ સિંહાસન આઝાશમાં અક્ષર આવે છે, પરંતુ સમવસરણમાં તો પ્રભુને બેસવા મરિ દેવો રત્નથી જડેલા એવા જે સોનાના સિંહાસન રહે છે તે સ્થિર હોય છે આપણે ઉપર જોઈ ગયા તેમ સમવસરણમાં એકદમ ચાર સિંહાસનો હોય છે સિંહામન એ પાંચમું પ્રાતિદાર્ય ગણાય છે

ભામડળ—તીર્થંકર પ્રભુના અસ્તકની પાછળ દેવો તેજનું માહલુ રહે છે એ તેજનું માહલુ 'ભામડળ' કહેવાય છે એનું તેજ સૂર્યના તેજ કરતા પણ વધારે હોય છે પ્રભુના મુખ સામું જોઈ શકાય તે માટે જાણે પ્રભુનું બધું તેજ એમાં સદી લેવાયુ હોય એવું આ તેજ છે ભામડળ એ છઠ્ઠું પ્રાતિદાર્ય ગણાય છે

કુદ્દુભિ—સમવસરણમાં દેવો કુદ્દુભિ વગાડે છે કુદ્દુભિ એ સાતમું પ્રાતિદાર્ય ગણાય છે

છત્ર—તીર્થંકર પ્રભુ આવતા હોય ત્યારે એમનાં મરતક ઉપર દેવો એકન ઉપર એક એમ ત્રણ છત્રો ધરે છે પ્રભુ સમવસરણમાં સિંહાસન ઉપર બેસે છે સારે પણ દેવો તેમના માથા ઉપર એકના ઉપર એક એમ ત્રણ છત્રો ધાં છે એ છત્રો શરૂ જંતુના ચક્ર જેના નિર્મણ હોય છે અને તે મોનીની લાઈ વડે શોભે છે સમવસરણમાં દરેક સિંહામનને વગતા ત્રણ ત્રણ છત્રો હોવાથી છત્રોની કુલ સંખ્યા બાગ્ની થાય છે છત્ર એ આઠમું પ્રાતિદાર્ય ગણાય છે

આ પ્રમાણેના આઠ પ્રાતિદાર્યો અને આની પૂર્વેના કિરણમાં ગણાવેલા આ અનિશયો મળીને અદિત્ય પ્રભુના કુલે ૧૨ ગુણો થાય છે

ફિરણુ ૨૩ મુ. પગેણાનુ કર્તવ્ય

નિવેદિતા! નિવેદિતા! આમ આવ જો, આ કાગળમાં તારુ નામ લખેલું છે ઇન્દુકુમારે એમ કહી એની પુત્રીને પાસે બોલાવી નિવેદિતાએ પૂછ્યું બાપાજી! આ કોનો કાગળ આપ્યો છે?

ઇન્દુ—આપણે ત્યાં પેલા સરચલ્લાઈ આપ્યા હતા તેમનો આ કાગળ છે આ પ્રમાણે ઇન્દુકુમાર અને નિવેદિતા વાત કરતા હતા તેવામા ઇન્દુકુમારનો મોટો પુત્ર રમણિક ત્યાં આવી પહોંચ્યો ઇન્દુકુમારે એને કાગળ વાચવા આપ્યો તેમાં પોતાનું નામ લખેલું હતું તે વાચી એ ગજ થયો અને સરચલ્લાઈના વખાણ કરના લાગ્યો ઇન્દુકુમાર પણ બોલી ઊઠ્યા કે સરચલ્લાઈ જેવા પગેણા સૌને ગમે, આપણે ત્યાં આપ્યા તે પહેલા તેમણે અને એક પત્ર લખી પૂછાવ્યું હતું કે હું આપને ત્યાં ઉતરવા માણુ છું મારે પાચેક દિવસનું કામ છે આપને અડચણ તો નહિ પડેને?

રમણિક—બાપાજી! તમે શો જવાબ લખ્યો?

ઇન્દુ—મેં લખ્યું કે આપ ખુશીથી પધારશો અમને આનંદ થશે પછી તો તેઓ આપ્યા કેમ, તને યાદ છેને? હું અને નિવેદિતા તેમને સ્ટેશન (station) પર લેવા ગયા હતાં મને એતા જ તેમણે પૂછ્યું કે ધરમા બધાં સાગં છેને? મેં હા પાડી

તેઓ આપણે ત્યાં રહ્યા ત્યારે સૌને કેવા વિવેકથી બોલાવતા હતા! કેટલાક પરોણા એવા હોય છે કે તેઓ ગમે ત્યાં ગપ્પા માનતા બેઠી રહે અને આપણે તેમને માટે ખોટી થવું પડે સરચલ્લાઈની તો વાત જ બુદ્ધી આપણા ધરની સગવડ પ્રમાણે તેઓ વખતસર સ્નાન કરતા હતા જમવાનો વખત થાય ત્યારે આપણે તેમની રાહ જોવી પડતી ન હતી

આપણા રામાને કંઈ કામ માટે બહાર મોકલવો હોય તો તેઓ મને પૂછતા અને પછી જ મોકલતા કેટલાકમાં આવો વિવેક હોતો નથી તેઓ તો ધરના નોકરચાકર ઉપર પરભાર્યો હુકમ બજાવે છે અને તેમને બહાર પણ મોકલે છે આ ઠીક ન કહેવાય

રમણિક—હું તેમના ચોરડામા કોઈ કોઈ વાગ જતો તો તેમની સ્વચ્છતા અને વ્યવસ્થા જોઈને રાજ થઈ જતો તેઓ કપડા બરાબર ખીંટીએ ભેરવતા,

તેમની કોઈ પણ ચીજ તેઓ સ્વતામા ગ્બરતી રાખના નહિ તેમનો પહેવેશ પણ સાદો અને શોભીતો હતો અને તો એમની પાસે જલુ ખૂબ ગમતું, પણ તમે કહ્યું હતું કે વાર વારે જઈએ તો તેઓ અકળાય અને તેમના કામમા ખરેશ પડે એટલે તેઓ ખોવાવતા સારે જ હું જતો જ્યારે જઈ સારે તેઓ કંઈ ને કંઈ કામ કરતા હોય

ધન્વન્તર્યુ—પરચ્છાદા અર્પી આવ્યા પછી એમને ખબર પડી કે એમના એક સ્નેહી પણ અર્પી જ રહે છે તેમને ઘેર નમવા જવાતું આમત્રણ આવ્યું સારે એવો મને પ્રછવા આવ્યા મેં એમને કહ્યું કે ખુશીથી જાઓ અને પછી એમણે આમત્રણ સ્વીકાર્યું

રમણિક—પરચ્છાદાકાં આર્પીથી ગયા સારે તેઓ આપણા ગમાના લાથમા કંઈક મૂકતા ગયા હતા

ધન્વન્તર્યુ—એમ કરવું તે હીક છે વધારે નોકગે હોય તો દરેકને થોડું થોડું અપાય તો સારું આપણે જમને સ્ના ઉતર્યા હોઈએ તેમને સ્ના કોઈ નાતુ બાળક હોય તો તેમના લાથમા પણ આપણી શક્તિ પ્રમાણે પૈસા મૂકવા જોઈએ, પરંતુ એ ધ્યાનમા રાખવું કે આપણે વીશીનો ખગ્ય આપીએ છીએ અથવા તો ઉપકરનો બદલો વાળીએ છીએ એવું લાગે એવી મોટી એ રકમ ન હોવી જોઈએ

રમણિક—બાપાજી ! તમે સુ ચ્છાદાકાંને થોડા દિવસ રોકાઈ જવા કહ્યું પણ તેઓ તો ચાલ્યા જ ગયા

ધન્વન્તર્યુ—કામ પતી ગયા પછી વધારે વખત ગેકાઈ રહેતું એ બ્યાનબી મણાતું નથી

રમણિક—બાપાજી ! આપણે પરોણા તરીકે કેમ વર્તવું તે હું હવે સમજ્યો.

અસાધ સુધી રમણિકના મોટા કાંકા વમતવાવ મુગા બેઠા હતા તેઓ હવે ખોટ્યા કે રમણિક ! એ, હું પણ તને થોડીક શીખામણ આપુ છું આપણે જમને સ્ના ઉતર્યા હોઈએ તેમને સ્નાના માણસો આપણી તહેનાતમા રહે એવી ઇચ્છા રાખવી નહિ, કેમકે એથી તો આપણે એમના કામમા ખરેશરૂપ થઈએ છીએ અને આપણે પોતાને બહુ મોટા માનીએ છીએ એવો દેખાવ થાય છે રમણિક ! આપણે જમને ઘેર પરોણા તરીકે રહ્યા હોઈએ તેમને આપણે

ભારૂપ ન થઈ પડીએ તેની આપણે પૂરેપૂરી કાળજી રાખવી જોઈએ એટલું જ નહિ, પણ તેમના કામમા આપણાથી જે કંઈ મદદ થઈ શકે તે કરવી જોઈએ વાતનાતમા બહુ ચીકણા થતું નહિ કે ઘર વિષેની બાબતોમા બહુ આપચીપ કે પૂછપરછ ન કરવી તેમજ બહુ અતડા પણ ન રહેતું

કોઈ બીજા પરોણા આગ્યા હોય તો તેમની આગે રીતસર વર્તવું
કોઈ આનંદનો પ્રસંગ ઉજવાતો હોય તો તેમા યોગ્ય ભાગ લેવો
આપણે જમને આ પરોણા તરીકે રહ્યા હોઈએ તેમને આ આપણી કોઈ ચીજ રહી તો જતી નથી એ બાબત વિદાય થતી વેળા તપાસ કરી લેવી, કેમકે નહિ તો તેમને એ મોકલી આપવાની નાહકની તકલીફ વેઠવી પડે
જમની સાથે બોલવા આવવાનો સબધ થયો હોય તેમને વિદાય થતી વેળા મળીને નીકળતું

ધરના માણસોને પડેલી તકલીફ માટે જે સારા શબ્દ કહેવાતું જુલતું નહિ વળી કોઈને ઘેર પરોણા થઈને આગ્યા પછી જોઈ બીજાને તેના વરનો મામલો કહેવો નહિ કે તેની ખોટી ટીકા કરવી નહિ, કેમકે એતું કામ કરનાર તો નગુણો ગણાય

ક્રિષ્ણ ૨૪ સુ દડનાયક આભૂ

શુભરાત દેશમા લોળા ભીમ નામનો એક રાજા વધ ગયો એ રાજાને આભૂ નામનો એક દડનાયક હતો એ આભૂ અને શ્રીમાળી વાપિયો હતો એ આવક ધર્મ સારી રીતે પાળતો હતો

એક વેળા લોળો ભીમ આણુલિવપુન્ના ન હતો અને રાણી કારભા' ચનાવતી હતી એને મમથે મુમવમાનોએ એના નમ્ર ઉપર ચદાઇ કરી આવી રાણીને ચિતા થતા લાગી તેણે આભૂને બોલાવી એ રી સનાહ પૂત્રી આભૂએ કહ્યું કે મહારાણીજી! જો તમે મારા ઉપર પૂરેપૂરો વિશ્વાસ રાખી અને યુદ્ધના સભનમા સ્વતંત્ર સત્તા આપો તો હું આ આણુનારી આકત ૬૦ કરી રાકું રાણીએ તેમ જ્યું

આભૂએ લશ્કર તૈયાર કર્યું અને લડાડના મેદાનમા પડાન નાખ્યો ખીન્ન દિવસે મવાર જ લાયક વડાડ થનાર તો એથી આખો દિવસ લશ્કરને તાલીમ આપવામા તેણે ખચા કર્યા માજ પડના આવી એટલે તેણે પ્રતિક્રમણુ કરવાનો વિચાર જ્યો, કેમકે તેણે સવાર અને સાંજે એમ બે વાર પ્રતિક્રમણુ કરનાનો નિયમ લીરો હતો એ મનમાં જાનકે પ્રતિક્રમણુ જના માટે કોઇ એકાત સ્થળમા જનાનો વિચાર કર્યા, પરંતુ જાણ અન્યત્ર જવાથી લડાઇની બાજુ બદલાઇ બપ એમ વિચારી તેણે દાવીની અબાડી ઉપર બેઠા બેઠા જ દૈવસિક પ્રતિક્રમણુ કરના માણ્યુ

પ્રતિક્રમણુ કરતા તે ઝંખાપથિડીસૂના પો બોલવા લાગ્યો એ સાલણીને એક નૈનિકે ખીજા નૈનિકને જ્યું કે તુઓ તો ખતા આ લડાડનું મેદાન છે એટલે અહીં તો સ્વાભાવિક રીતે હિયારોનો આણુખણાટ થાય, માગે, કાપોના પોજાતો વાય અને લોહીની નદીઓ વહે એવા આ સ્થળમા પણ અમારા દડનાયક સઘાડયા સઘઠિયા ધણાદિ પાઠ બોને છે તો તેઓ લડાઇમા શું ઉકાળશે?

આ દીગ્ગત છેક રાણીને કાને પહોચી તેને અનેક તર્કવિતર્ક થવા લાગ્યા, પરંતુ તેણે જ્યું પગલુ બધું નહિ

ખીન્ન દિવસે સનાર પડતા પ્રતિક્રમણુ પગેચી પતવાસી લાગ બેઠને આભૂએ ડુશ્મનોના ઉપર હુમલો કર્યા અને તેમને એતએતામા દરાની દીધા તેઓ એમો નાસવા લાગ્યા એથી તેમના નાથકે હિયાર જમીન ઉપર મુકી

દીપા અને લડાઈ બધ કરવા માટે આભૂને આજીજી કરી દડનાયક આભૂએ તે સ્વીકારી

આભૂની જીત થઈ છે એવી ખબર રાણીને પડી ત્યારે તે વણી ખુશ થઈ જઈએ દરબાર ભર્યો અને એને માન આપતી વેળા હસતાં હસતા તે બોલી કે દડનાયક ! યુદ્ધનો બ્યૂટ ગ્યાતો હતો તે વેળા તમે સઘાડયા સઘડિયા ધસાદિ બોલતા હતા તેથી સૈનિકોને એવી શકા થતી હતી કે આવો અહિંસક વ્રતધારી જાનક શત્રુ સામે લડીને તેમના પ્રાણ લેવા જેવા હિંસક કાર્યમાં કેમ લાગ લાગ શકશે પરંતુ તમારા આ કાર્યથી અમે બધા અચ્ચબો પામી ગયા છીએ

આભૂ—મહારાણીજી ! અચ્ચબો પામવા જેવું કંથુ નથી નિરપરાધી વ્રસ જીવોના પ્રાણ બાણી બેળને ન લેવા એવું સ્વૂલ અહિંસા વ્રતનું લક્ષણ છે અને એ વ્રત મેં લીધું છે અને આ યુદ્ધમાં ખરાબર પાળ્યું છે વળી જે એકેન્દ્રિય, દ્વીન્દ્રિય વગેરેની વિરાધના થઈ હોય તે બદલ હું જે મિત્રા મિ ડુક્કર દેતો હતો તે મારા આત્માને નિર્મળ બનાવવા માટે અને એ આત્મા પોતાના કોઈ સ્વાર્થ માટે કોઈની હિંસા ન કરી જેસે તેનો એને ખ્યાલ રહે તે માટે હતું

એ સાબળી આખો દરબાર રાજી થયો અને આભૂ માનભેગ પોતાને ધેગ ગયો

દિગ્દુ ગપ મુ. માડવી

ગિગ્ગલાવે એમની વહુ ચપાનતીને કહ્યું કે હવે બે કલાકમા માડવી નીકળશે, હું બહુ છું અને તું જલદી આની રેન્ડે પાસે જામેથી સુવર્ણાએ એ સાક્ષર્યુ એટલે તેણે ચપાનતીને ખૂણુ કે કાઢી! કાકા યુ કહી ગયા?

ચપાનતી—આજે અમારા એક સાધુમહારાજ કાળ કરી ગયા છે તેની માડવી નીકળનાર છે તે બાબત તાત કાકા અને સૂચના કરતા ગયા

સુવર્ણા—કાળ કરી ગયા એટલે યુ?

ચપાનતી—જેમ આપણામા ગોઝ મરી નય છે તો આપણે અમુક શુભગી ગયા, અમુકનો દેહ પડ્યો, અમુકનું અનસાન થયું, અમુકનો સ્વર્ગનાત થયો કે એવા અર્થનાશુ કંઈ બોલીએ છીએ તેમ અમારામા માલુ કે નાનીતુ મરણ થના તેઓ કાળ કરી ગયા અથવા તો વાળધર્મ પામ્યા એમ કહેવાય છે

સુવર્ણા—કાળ કરી ગયા એનો અર્થ તો હું હવે સમજી, પણ માડવી એટલે યુ?

ચપાનતી—મોડા વર્ષ ઉપર અહીં લોકમાન્ય દિગ્દુનું અવસાન થયું સારે એમના શબને મુખ્ય મુખ્ય લતામા ફેંચી હતું તે તને યાદ છે?

સુવર્ણા—હા, જો એમના શબને અમુક જાતની પાનખીમા બેસાડી ફેરવનામા આંખુ હતું

ચપાનતી—એવી મીને કોઝ સાડુ કાળ કરે સારે તેમના શબને ૪ નાના સરખા માડવા જેવી પાવખીમા બેનાડી અગ્નિસરકાર માટે લઈ જવાય તે પાવખી 'માડવી' કહેવાય છે, અને તેમની સ્મશાનયાત્રા તે 'માડવી કાઢી' કહેવાય છે

સુવર્ણા—જેમ લોકમાન્યના શબને સ્નાન કરાવી પૂરેપૂરો પોશાક પહેગવાયો હતો તેવું કંઈ આ તમારા સાધુમહારાજ માટે કરાશે કે કેમ?

ચપાનતી—હા એક સાધુ તેમની પાસે આવી અમુક ક્રિયા કરશે સાર પછી ત્રાવકો એ શબને પ્રથમ સ્નાન કરાવશે, પછી શરીરે સુખડ, કેતર અને બગસતુ વિલેપન કરી નવીન વસ્ત્ર પહેનને અને સાર બાદ જમણી પાજુએ ૪ અને મુદપત્તિ મૂકને અને હાથી પાજુએ ઝોળીમા પાતડુ અને તેમા

એક લાડુ મૂકને પછી માડવી તૈયાગ યતા તેમા શખને પંડરાવી 'જે જે નદા, જે જે ભદા' એમ બોલતા બોલતાં તેઓ એને રમશાનમા લઇ જશે

મુવર્ણા—'જે જે નદા, જે જે ભદા' એટલે શું ?

ચપાવતી—'જય જય નંદા ! જય જય જદા !' એ પ્રાકૃત વાક્યને બદલે લોકભાષામાં 'જે જે નદા, જે જે ભદા' બોલાય છે જયનો અર્થ 'જય થાઓ' એમ થાય છે એવી રીતે 'નદા !' અને 'જદા !'નો અર્થ અનુક્રમે 'હે સમૃદ્ધિકારી !' અને 'હે કલ્યાણકારી !' એવો થાય છે આ ઉપરથી આખા વાક્યનો અર્થ એ થાય છે કે હે સમૃદ્ધિકારી અને કલ્યાણકારી (મહાપુરુષ) ! (તમારો) જય થાઓ, જય થાઓ

મુવર્ણા—રમશાનયાત્રામા શ્રાવકો ઉપરાત ખીજુ કોજ જરો ખનુ ?

ચપાવતી—મહારાજના જે કોઇ અગ્નૈત ભક્તો હશે તેમાવી પણ કેટલાક જશે

મુવર્ણા—હું એ જાણુવા નથી માગતી હુ તો એ જાણુવા માગુ છું કે કોઇ તમારા સાધુમહારાજ રમશાનયાત્રામા ભાગ લેશે કે કેમ ?

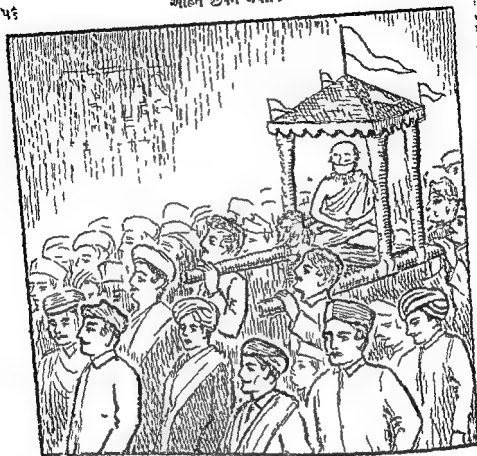
ચપાવતી—ના તેમનુ સ્થા કશુ કામ નથી, કેમકે શખને ચિતામા મૂકવું, અગ્નિદાહ કરવો ઇત્યાદિ કાર્ય તો ગૃહસ્થોનુ છે ગૃહસ્થો માડવી ગાંઠી શખને રમશાનમા લઇ જશે એટલે એક સાધુમહારાજ ઉપાત્રયમા જ્યા શખ મૂકવું હશે એ ભૂમિને શુદ્ધ કરશે પછી શ્રાવક ગોમૂત્ર વગેરે છાટરો સાર ખાદ સ્થા ઇતર હશે તે બધા સાધુઓ દેવવદન કરશે આજે તમામ જૈન વ્યાપારીઓ અને ખીજ પણ કેટલાક પાખી પાળશે

મુવર્ણા—પાખી પાળશે એટલે તેઓ શું કરશે ?

ચપાવતી—જેમ કોઇ કોઇ વાર હડતાલ પડે છે સ્થાને કામધંધો બંધ રખાય છે તેમ વેપારગેજગારમા આરભસમારભ થતો હોવાથી આવે દિવસે તે ન કરવો અને જે વખત મળે તે ધાર્મિક કાર્યમા ગાળવો તે 'પાખી પાળી' કહેવાય છે લે, હવે વખત થવા આવ્યો છે એટલે હુ જઈશ

મુવર્ણા—હુ પણ સાથે આવુ છું

ચપાવતી—ભલે

અપાનતી અને સુનર્ણ ઉપાશ્રય આગળ ગયા ત્યારે માડવી નીકળવાની
તૈયારી હતી થોડી વારમાં માડવી નીકળી અને પછી વાજતેગાજતે અને
શહેરના મુખ્ય મુખ્ય ભાગોમાં ફેરવી શ્રમશાનમાં લઈ જનારા આવી આનંદોએ
મુખક નડે ચિતા ખડકાવી શળને તેમાં પધરાવ્યું પછી અગ્નિસસ્કાર વધો અને
ઝૂંપર વગેરેનો ઉપયોગ કરી યો અત્તમાં આનંદો શ્રમશાનમાંથી પાછા ફર્યા અને
ઉપાશ્રયે આવી શુરુનો ઉપદેશ સાંભળી ઘેર ગયા

કિરણ ૨૬ સુ. માદગી

વત્સલા એકચિતે નીચુ જોઇને માદગી વિષે નાનકડો નિબધ લખતી હતી એની બેનપણી ઉર્મિલા એના ઓરડા આગળ આવીને ચોડીક વાર ઊભી રહી તો પણ એને તેની ખબર પડી નહિ આથી ઉર્મિલા ધીમે પગલે અદર આવી અને તેણે પાછળથી વત્સલાની આખે હાથ દીધા તરત જ વત્સલા જાણી ગઈ કે એ બીજુ કોઈ નહિ પણ ઉર્મિલા જ હોવી જોઈએ એ બોલી કે એ તો હું જાણુ છું કે તું ઉર્મિલા છે એ સાબળીને ઉર્મિલાએ હાથ લઈ લીધા અને ઉમતા દસતા કહ્યું કે વત્સલા ! આ તું શું કરે છે ?

વત્સલા—આ તો હું માદગી વિષે નિબધ લખવા બેઠી છું

ઉર્મિલા—તે શી તૈયારી કરી છે ?

વત્સલા—મેં પ્રથમ આ નિબધના મુદ્દાઓ લખી કાઢ્યા છે હવે તો ખોણુ ધડીને તેને બ્યવસ્થિત રૂપ આપવાનું બાકી રહે છે, પણ તું આવી છે તો આપણે મુદ્દાઓ ચર્ચા લઈએ તો કેમ ?

ઉર્મિલા—પણી ખુશીથી

વત્સલા—પ્રથમ તો આપણે માદગીનું કારણ એ મુદ્દો વિચારીશું બોલ, તારું એ સબધમા શું કહેવું છે ?

ઉર્મિલા—મોટા ભાગે ખાવા પીવા વગેરેની અનિયમિતતા અને ગેરેણી કરેણીની અસ્વચ્છતાને લીધે માદા પડાય છે

વત્સલા—સાચી વાત કોઈક વાર એમ પણ બને કે કોઈ પૂર્વ જન્મના કર્મ ઉદયમા આવે એટલે માદગી ભોગવનાનો વાગે આવે

ઉર્મિલા—આ પછી કયો મુદ્દો તે લીધો છે ?

વત્સલા—બીજા મુદ્દા તરીકે દંદીના વર્તનનો મેં વિચાર કરવા ધાર્યો છે જેમકે દંદીએ પોતાની સ્થિતિ મનજવી જોઈએ સાથી પ્રથમ તો તે જની દવા કરતો હોય તેની સૂચના પ્રમાણે તેણે બરાબર ચાવવું જોઈએ

બીજું તેણે સાવના કરનારની પરિસ્થિતિનો પણ ખ્યાલ નખનો જોઈએ પોતાની બંની જ મગવડ ગમે તે ભોગે સચનારી જ જોઈએ એની તેણે મનોદશા ન નખની, કેમકે એથી તો સાવના ફટાળો આવે, અને જો એ ધમકાઈને કામ કરે તો એ પણ માને

ત્રીશુ માદગી આનના દરદીએ મગજ શાત તપ્તુ જોએ આયુધની દોરી સવામત હોય ત્યાં સુધી વાળ પાલ વાકો થાય તેમ નથી, પરંતુ એ દોરી તૂટતા તો કરોડો ઉપાયો કામ લાગે તેમ નથી આ વાતને દરદી ખ્યાલમાં રાખે તો હું છત્રીશ કે મરી જઈશ એવા આડાઅનુભવ વિચાર તેને કરના ન પડે કોઈ પણ જાતના ખોટા વિચાર ન કરતા તેણે તો પન્માત્માનુ નામ યા. કરતું સાનું.

ઉર્મિલા—તે ત્રીજા મુદ્દા તરીકે શેનો વિચાર થયો છે ?

વત્સલા—માદાની માનજતનો એ સખધમાં મારું એમ જોડેલું છે કે માદા માણસની માનજત કરવાથી તેને ઘણો આરામ મળે છે ટ્રાફોલ્ડ (Lyphold) જેના તાવમાં તો દવા કરતાં ચે માનજત વધારે ફાયદો કરે છે.

ઉર્મિલા—ખરાબ ?

વત્સલા—દમણ મારા મામા માતા પડ્યા સારે મારી મામીએ તેમની ખૂબ આકરી કરી તેમણે ખત્તમ કરવામાં પાછું વાળી જોયું નહિ લાયબલ્લા એ જોઈને આગળા કરડતા હતા ઓરડામાં ઓક્ષી હતા આનતી રહે અને આસપાસ કશો મલવાડ ન થાય તેની તેઓ પૂંપૂરી કાળજી રાખતા ખાતુ ન ખાતુ અને મારા મામાની સેવામાં તેઓ હાજર થઈ જતા સનાઈ તેમના કપડા બદલવા, આંદ બદલવી, તેમની કુદરતી હાજતો તરફ પૂરું ધ્યાન આપવું, તેઓ જાગતા હોય તો તેમને વખતસર દવા આપવી અને પાલતા હોય તો તેઓ જાગે સારે દવા આપવી, તેમને જોડતો ખોરાક આપતા રહેવું અને તેમને જમ અને તેમ આરામ મળે તેમ વર્તવું એ તો એમનો રોજનો નિયમ જ થઈ પડ્યો હતો એમણે આવી સરસ મારવાર કરી તેથી મામા મામા જલદી સાત વખત એમ વૈધરાજ કહેતા હતા.

જો મલવાડ વગરે વખત લખાય તો દરદી ચીડિયો થઈ જવા સલાવ છે એ ચીડિયા હિયા કરે તો એની સાતનાર કરનાર અને બીજા ધરના માણસોએ સામો જવાબ આપી એનો મગજ ન તપાવતા કળથી કામ કાઢી લેવું.

ઉર્મિલા—આ મછી તે કયો મુદ્દો લીધો છે ?

વત્સલા—આપણું કોઈ સચું કે ઓળખીતું માદુ પડે સારે તેની ખબર લેવા જવું એ તે વખતે આપણે કયા નિયમો ધ્યાનમાં રાખીને વર્તવું જોઈએ એ મુદ્દો છે.

ઉર્મિયા—કયા નિયમો ધ્યાનમાં રાખીને વર્તવું જોઈએ વાડુ ?

વત્સલા—પ્રથમ તો દરદી પાસે જઈ શકાતું હોય તો જ જવું વળી તેની પાસે ગયા બાદ તેની સાથે વાતચીતમાં ઉતરી તેને ત્રાસ ન આપવો કે તેને નાનકું પહેંચે એવી વાત તેની સાથે કે તે સાંભળે તેમ ન કરવી આપણે ન વાગ કરનારને કોઈ પણ રીતે મદદ કરી શકીએ તેમ હોય તો તે કરવી પણ તેની રૂએ વાતે ન વળગવું હુકમ દરદીને અને સારવાર કરનારને આપણા કથાવી કશી અગવડ ન પડે તેમ આપણે વર્તવું

ઉર્મિયા—આ પછી કોઈ બીજા મુદ્દા વિષે તું લખવા ધારે છે ?

વત્સલા—હા આ પછીના મુદ્દા તરીકે સાગવાર કરનાર શ્રી સાનગેતી તાપત્રી એનો મેં ઉદ્દેશ્ય કર્યો છે

ઉર્મિયા—શ્રી સાનગેતી રાખવી જોઈએ ?

વત્સલા—દરદી એવી રોગથી પીડાતો હોય તો સારનાર કરનાર દર્દીના ખર્ચા લેવાતાં વાસણુ વગેરે ખાસ જુદા રાખના એ વાસણુ પૃથક્ પૃથક્ કર્યા વિના કામમાં લેના નહિ નાના છોકરાઓને દરદી પાસે જના દેના નહિ, તેમને આપના રાખના

ઉર્મિયા—દરદી સારો થના માંડે સાગે કેમ વર્તવું તે વિષે તું જ લખના પૂરું છે ?

વત્સલા—હા હું એ સમયમાં એમ લખના માગુ છું કે દર્દીને પગે તેડુ ખાનાતું રક્તે રક્તે આપવું આમાન્ય રીતે લાંબા વખતના તાવથી પીડાના દર્દીને તાવ ઉતરી જતા હાનરો ધૂટ છે એવે વખતે ઘણી સલાહ રાખવાની જાય છે કોઈ કોઈ દરદી તો ગમે તે અને ગમે તેટલું ખાનાતું માગે, પણ તેની છાંછાને માન આપનાથી તેને વધારે નુકસાન થવા સંભવ છે

દર્દીએ રોગ મટી જતા એકદમ કાગે ન લાગવ, પરંતુ તેણે ધીરે ધીરે ખની શેકે તેટલો જ પરિશ્રમ કરવો, નહિ તો ન્યમ ખાનામાં ધ્યાન ન રાખનાથી ને કે ઈય ફરીથી ઉપચો આવે તેમ ગળ ઉપગત નામ કરવાથી પણ ઉપચો આવે

દરદી સાગે થવા આવે એટલે તેને હવાકેર મટિ લાજ નવો એ નેમ ન અને તો દરદીને ચોક્કસી હવા મગે અને ચોક્કસ કરગન પણ થાય ને મટિ તેને સવારે અને માગે અથવા બેમાથી એક વાર દેના વધ નવો

હિંગણ ૨૭ મું નવ તત્ત્વો

દુનિયાના તમામ જીવો સુખને યાદે છે અને દુષ્ક ન લોગનવુ પડે તે માટે ખૂબ પ્રયત્ન કરે છે એ પ્રયત્ન સાચી દિશામાં પૂરેપૂરો અને મચોટ રીતે કરાય તો એવી સ્થિતિ પ્રાપ્ત થાય કે પછી કોઈ દિવસ દુષ્ક લોગનવુ ન ન પડે સદા સુખ જ રહે અને તે પણ એકસરખુ ચાતુ જ રહે જગાં જે એ સુખમાં ખામી ન જ આવે આવી સુખનાળી સ્થિતિ તે 'મોક્ષ' છે એ મોક્ષમાં જ સાચુ, સંપૂર્ણ, શાશ્વત અને સ્તતત સુખ મળે છે તેવુ સુખ સમારમાં મળે તેમ નથી એમ આપણા મર્દોઓનુ કહેવુ છે

મોક્ષ મેળવવા માટે અમુક અમુક વસ્તુઓ આપણે ખામ જાણુની જ જોઈએ એ બધી વસ્તુઓને શાસ્ત્રકારોએ નીચે સુખખના નન વિભાગમાં વહેંચી છે -

(૧) જીન, (૨) અજીન, (૩) પુણ્ય, (૪) પાપ, (૫) આસ્રવ, (૬) સનર, (૭) બન્ધ, (૮) નિર્ગસ અને (૯) મોક્ષ

આ દરેક વિભાગને 'તત્ત્વ' કહેવામાં આવે છે આ પ્રમાણે કુલ નવ તત્ત્વો છે

જીવ—જે તત્ત્વમાં જાણનાની શક્તિ છે તે 'જીવ' કહેવાય છે એ જાણનાની શક્તિને આપણે 'ચેતના' કે 'ચૈતન્ય' કહીએ છીએ આથી આપણે જીવને 'સચેતન પદાર્થ' પણ કહીએ છીએ જેમ તથા તેવ મહેલ છે અને દૂનમાં થી રહેલ છે તેમ આપણા શરીરમાં જીવ રહેલો છે એ જીવ સારી કે મારી પ્રવૃત્તિ કરે છે અને તેવુ તેવુ મળ ભોગને છે

આપણા જીવમાં અને મોક્ષ ગયેના જીવોમાં એ તફાવત છે કે આપણા જીવને કર્મરૂપ એવ વળગેલો છે, જ્યારે મોક્ષ ગયેલા જીવોને એનો મેલ વળગેલો નથી તેઓ તદ્દન નિર્મેળ બન્યા છે આથી તેઓ 'નિરજન' ગણાય છે

અજીવ—જે તત્ત્વમાં જાણનાની શક્તિ નથી તે 'અજીવ' કહેવાય છે એનુ ખીજુ નામ 'અચેતન પદાર્થ' છે એને 'જડ' પણ કહેવામાં આવે છે આપણુ શરીર, કર્મ વગેરે જડ પદાર્થ છે

પુણ્ય અને પાપ—સારા કર્મ 'પુણ્ય' કહેવાય છે અને ખરાબ કર્મ કહેવાય છે પુણ્યનુ ફળ સુખ છે અને પાપનુ ફળ અસુખ છે પુણ્ય સુખ મળે છે, અને પાપ કરવાથી દુષ્ક લોગનવુ પડે છે

આત્રવ—૭ કારણથી સંસારી જીવ કાર્મણુ વર્ગણાને અહણુ કરે છે તે કાણુ 'આત્રવ' કહેવાય છે 'આત્રવ' ને બદલે 'આત્રવ' શબ્દ પણ વપરાય છે સમાર્થી જીવના શરીર, વચન કે મનની પ્રવૃત્તિઓથી કાર્મણુ વર્ગણાનુ એનામા આગમન થાય છે

જે કોઈ હોડીમાં છિદ્ર પડ્યું હોય તો એ છિદ્ર દ્વારા એમા પાણી ભરાય એવી રીતે ધારો કે સસારી જીવ એ એક જાતની હોડી છે અને કાર્મણુ કાણુ એ પાણી છે સસારી જીવરૂપ હોડીમા જે વાટે કાર્મણુ વર્ગણારૂપ પાણી ભરાય તે વાટ તે 'આત્રવ' છે જેમ પાણી અને છિદ્ર જુદા છે તેમ કાર્મણુ વર્ગણા અને આત્રવ જુદા છે

સસારી જીવને આપણે ધર સાથે પણ સરખાવી શકીએ જેમ ધરમા કોઈને દાખલ થવું હોય તો તે બાગણા દ્વારા દાખલ થઈ શકે તેમ સસારી જીવરૂપ ધરમા આત્રવરૂપ બારણા દ્વારા કાર્મણુ વર્ગણા દાખલ થઈ શકે જેમ દાખલ થનાર અને બારણુ જુદા છે તેમ કાર્મણુ વર્ગણા અને આત્રવ જુદા છે

આ સમયમા આપણે એક ત્રીજું ઉદાહરણ વિચારીશું જેમ ટાકીમા નળ વાટે પાણી આવે છે તેમ સસારી જીવરૂપ ટાકીમા આત્રવ વાટે કાર્મણુ વર્ગણારૂપ પાણી આવે છે જેમ પાણી અને નળ જુદા છે તેમ કાર્મણુ વર્ગણા અને આત્રવ જુદા છે

સંવર—આત્રવને રોકવો તે 'સંવર' કહેવાય છે. સસારી જીવ સાથે મૈત્રી મળે તો અટકાવવાનું કાર્ય સંવર કરે છે

છિદ્રવાળી હોડીનું છિદ્ર પૂરી દેવાય તો એમા પછી પાણી ભરાય નહિ થવું બારણુ દબાવે દેવાય તો એમા પછી કોઈ દાખલ થઈ શકે નહિ ટાકીનો નળ બંધ કરાય તો એમાં પાણી ભરાય નહિ એવી રીતે આત્રવને રોકાય તો કાર્મણુ વર્ગણા જીવમા દાખલ થાય નહિ

બન્ધ—જેમ દૂધ અને પાણી એક બીજા સાથે મળી જાય છે તેમ આત્રવ દ્વારા અહણુ કરાયેલી કાર્મણુ વર્ગણા સસારી જીવ સાથે મળી જાય છે આ ત્રમાણે સસારી જીવ સાથે એનું મળી જવું તે 'બન્ધ' કહેવાય છે જેમ આલુમા રહેલા સોના સાથે માટી વગેરે મળી ગયેલા છે તેમ સસારી જીવ સાથે કાર્મણુ વર્ગણાનું મળી જવું છે

નિર્જરા—કર્મનો અશથી નાશ થવો તે 'નિર્જરા' કહેવાય છે.

કાણી પોડીમા પાણી ભગ્યુ રીય તો તે ખોગે ખોગે કે હોય વડે
 ઠેચી હોયીને ખટાર કઢાય તેમ સસારી જીવન પોડીમા ભર્યેલું કર્મરૂપી
 પાણી થોડું થોડું ખટાર કઢાય તો તે 'નિર્જરા' છે.

જમ ધરમા કચરો થયો પોય તે વાળી વાળીને ખટાર કઢાય તેમ સસારી
 જીવના ધરમાનો કચરો સુધર્મના સેનનથી થોડો થોડો કઢાય તો તે 'નિર્જરા' છે.

ઢાઢી સાક્ર કરતી વેળા તેનું પાણી નાળગા વગેરે દ્વારા ખટાર કઢાય તો
 તે થોડું થોડું ખટાર નીજળે તેમ સસારી જીવ તપ વગેરે ધાર્મિક કાર્ય કરીને
 કર્મરૂપ થોડું થોડું પાણી ખટાર કાઢે તો તે 'નિર્જરા' છે.

મોક્ષ—તમામ કર્મનો સંપૂર્ણ નાશ થઈ ફરીથી કર્મ ન બધાય એવી
 અવસ્થા તે 'મોક્ષ' કહેવાય છે. બધા કર્મનો આત્મિક નાશ થતા જીવ જન્મ
 અને મરણરૂપ બંધનોવી મુક્ત બને છે. આવી ઉત્તમ દશા પામેલા જીવને
 'મુક્ત' કહેનામા આવે છે. એમને ફરીથી સમાજમા નોંધ પણ કારણસર અનતરવાનું
 રહેતું નથી.

— — —

કિંગ્લુ ૨૮ મુ. અદ્વાપ્રત્યાખ્યાન ભાગ ૧

દુનિયામા જટલા મોજશોખના સાધનો છે કે ખાવાપીવાની ચીજ છે એ બધાનો ઉપયોગ કરી કોઈ કરી શકતો નથી વળી એમા જ ગચ્ચાપગચા રહેનારાને ખરેખરુ સુખ પણ મળતુ નથી આથી કરીને એ પાછળ ફોગટ ફાફાં મારવાતુ છોડી દેવુ એ ખરેખરુ સુખ મેળવવાની સાચી ચાવી છે આવી ચાવી પૂરુ પાડવાતુ એક સાધન 'પ્રત્યાખ્યાન' છે એનુ ખીરુ નામ 'શુણુધારણુ' છે અને એ યથાર્થ છે, કેમકે પ્રત્યાખ્યાન કરવાથી અનેક શુણુો પ્રાપ્ત થાય છે પ્રત્યાખ્યાન કરવાથી આત્મવ અટક છે અને સવર પ્રાપ્ત થાય છે સવરથી તૃષ્ણાનો નાશ થાય છે અને એ નાશથી સમભાવ પ્રગટે છે અને એ સમભાવ ક્રમે કરીને મોક્ષ પ્રાપ્ત કરાવે છે

સામાન્ય લોકો જેને 'પચખાણુ' કહે છે તેને પ્રાકૃત ભાષામા 'પચ્ચક્ખાણુ' અને સંસ્કૃત ભાષામા 'પ્રત્યાખ્યાન' કહેવામા આવે છે એનો અર્થ ત્યાગ કરવાની પ્રતિજ્ઞા એવો થાય છે એ પ્રત્યાખ્યાનના જ વિવિધ પ્રકારો પડે છે તેમાંના એકનો સમય 'અદ્વા' સાથે છે અદ્વાનો અર્થ 'કાળ' થાય છે આથી કાળ સાથે સમય ધરાવનારુ પ્રત્યાખ્યાન 'અદ્વાપ્રત્યાખ્યાન' કહેવાય છે આ પ્રત્યાખ્યાન કરનાર અમુક વખત સુધી અમુક જાતનો આહાર નહિ લેવાની પ્રતિજ્ઞા લે છે

કાળના અનેક વિભાગો પડતા હોવાથી અદ્વાપ્રત્યાખ્યાનના પણ અનેક ભેદો પડે છે, છતાં તેના મુખ્ય ૧૦ ભેદો શાસ્ત્રમા ગણાવાયા છે જેમકે (૧) નવકારસહિય, (૨) પોરિસી, (૩) પુરિમકૂ, (૪) એગાસણુ, (૫) એગટ્ટાણુ, (૬) આયખિલ, (૭) અલતટ્ટ, (૮) ચરિમ, (૯) અભિગ્ગહ અને (૧૦) વિગધ

નવકારસહિય—આ પ્રત્યાખ્યાનને સંસ્કૃતમાં 'નમસ્કારસહિત પ્રત્યાખ્યાન' કહેવામાં આવે છે લોકો એને 'નવકારસી' કે 'નોકારસી' કહે છે સૂર્ય ઉગ્યા પહેલાં એ ધરાવુ જોજો અને એના ઉગ્યા પછી એક મુહૂર્ત એટલે કે ૪૮ મિનિટ (minute) પસાર થાય ત્યાર પછી એ ત્રણ નવકાર ગણીને પારી શકાય

મુટ્ઠિસહિય—નમસ્કારસહિત પ્રત્યાખ્યાન પારવાના સમય ઉપરાત, હુ મુટ્ઠી બંધ કર્યા પછી ઉઠાડુ એટલા વધારે વખતના નિયમવાજુ પ્રત્યાખ્યાન પણ કરાય છે એને 'નવકારસહિય મુટ્ઠિસહિય પચ્ચક્ખાણુ' કહેવામાં આવે છે એનુ સંસ્કૃત નામ 'નમસ્કારસહિત મુટ્ઠિસહિત પ્રત્યાખ્યાન' છે

પોરિસી—સૂર્ય ઉગ્યા પછી, પુરુષનો પડછાયો તેની ઉગ્યા જટલો પડે ત્યાં સુધીના જટલો વખત પસાર થાય એટલા વખતને ‘પૌરુષી’ કહેવામાં આવે છે અને પ્રાકૃતમાં ‘પોરિસી’ કહેવામાં આવે છે સામાન્ય યોગો અને ‘પોરિસી’ કહે છે આનું માપ દિવસના ચોથા ભાગ જેટલું છે સામાન્ય રીતે એ માપ એક પહોરનું જેટલે કે ત્રણ કલાકનું ગણાય છે સૂર્યોદયથી માંડીને એક પહોર સુધીના કાળમાં પ્રત્યાખ્યાનને પ્રાકૃતમાં ‘પોરિસી’ અને સંસ્કૃતમાં ‘પૌરુષી’ કહેવામાં આવે છે.

સદૃપોરિસી—પોરિસી કરતા દોઢ ગણા વખતને માટે કરાતા પ્રત્યાખ્યાનને પ્રાકૃતમાં ‘સદૃપોરિસી’ અને સંસ્કૃતમાં ‘સાર્ધપૌરુષી’ કહેવામાં આવે છે સામાન્ય યોગો અને ‘સાદૃપોરિસી’ કહે છે.

પુરિમદ્—આપણે દિવસના બે સરખા ભાગો પાડીએ તો તેમાંના પહેલા ભાગ સુધીના જેટલે કે બે પહોર સુધીના પ્રત્યાખ્યાનને પ્રાકૃતમાં ‘પુરિમદ્’ અને સંસ્કૃતમાં ‘પુરિમાર્ધ’ કહેવામાં આવે છે પુરિમનો અર્થ ‘પ્રથમ’ અને અર્ધનો અર્થ ‘અડધો’ થાય છે આ પ્રત્યાખ્યાન દિવસના પહેલા અડધા ભાગ સુધીનું હોવાથી ‘પુરિમાર્ધ’ કહેવાય છે.

અવદ્—દિવસના પાછલા બે પહોરમાંના પહેલા પહોર સુધીના પ્રત્યાખ્યાનને પ્રાકૃતમાં ‘અવદ્’ અને સંસ્કૃતમાં ‘અપાર્ધ’ કહેવામાં આવે છે.

એગાસણુ—અશનનો અર્થ ‘ભોજન’ થાય છે દિવસમાં એક જ વાર ભોજન કરવું તે ‘એકાશન’ કહેવાય છે અને પ્રાકૃતમાં ‘એગાસણુ’ કહેવામાં આવે છે એ ‘એકાસણુ’ એવા નામથી પ્રસિદ્ધ છે એગાસણુનું ‘એકાસન’ એવું પણ સંસ્કૃત રૂપ બને છે એનો અર્થ ‘એક આસન’ થાય છે એકાસણુ કરવા માટે ભોજન શરૂ કર્યા પછી બેઠી બેઠી કરતા કૂચીથી ભોજન કરવા એવાય નહિ, એકા એકા પણ ખસાય નહિ, તેમજ પાટવો પણ ખમેડાય નહિ જેટલે કે આસન એક જ અને તે પણ નિશ્ચય હોવું જોઈએ આથી આ બીજા અર્થ પણ પડી શકે છે.

એકાસણુ કરનારે પાણી પીવાની છૂટ રાખી હોય તો તે એકાસણુ કરી બિઠ્યા પછી સૂર્યાસ્ત થાય તે પૂર્વેના કાળ સુધી પાણી પી શકે, પરંતુ અશન, ખાદિમ કે સ્નાતિમાંની કોઈ પણ ચીજ તે મોંમાં નાખી ન શકે સૂર્ય આધમ્યા પછી તો તેણે પાણી પણ નહિ પીવાનો નિયમ લેવો જ જોઈએ.

એગાસણુમાં ત્રણ વાર એસ આવેલા હોય એવું ઉકાળેલું પાણી પીવું

મળે, અને એ પાણી શાસ્ત્રમાં ખતાવેલા વખત સુધી જ કામમાં લઇ શકાય ?

ખિઆસણુ—આને સસ્કૃતમાં ‘દ્વયશન’ કે ‘દ્વયાસન’ કહેવામાં આવે છે સામાન્ય લોકો એને ‘બેસણુ’ કહે છે જેમ એગાસણુ કચ્છી વેળા પાટલો ન ઠાવવો જોઈએ તેમ આ ખિઆસણુમાં પણ સમજી લેવાનું છે જેમ એગાસણુમાં એક વેળા ભોજન કરાય છે તેમ ખિઆસણુમાં બે વાર ભોજન કરાય છે બીજી વારનું ભોજન સૂર્ય આથમી જાય તે પહેલાં બે ઘડી અગાઉ કરી લેવાનું જોઈએ અતમા ખિઆસણુ કરનાર એગાસણુ કરનારની જેમ સાજ પડી જતા પાણી પણ નહિ પીવાનો નિયમ લેવો જોઈએ

એગટ્ટાણુ—આને સસ્કૃતમાં ‘એકસ્થાન’ અને ગુજરાતીમાં ‘એકલઠાણુ’ કહેવામાં આવે છે આ પણ એક જાતનું એગામણુ છે એમાં ફક્ત જમણા હાથ અને મુખને હલાવવાની છૂટ છે એટલે કે એ મિત્રાચના બાકીના અવયવો નિશ્ચય રહે એવી રીતે બેસીને એક વાર ભોજન કરવાનું છે વળી આ પ્રત્યાખ્યાન કરનારાથી, ભોજન કરીને ઊઠ્યા પછી ઉકાળેલું પાણી પણ પી શકાય નહિ એટલે કે ઊઠી જવા પહેલાં એણે ચતુર્વિધ આહારના લાગનું પ્રત્યાખ્યાન કરવું જોઈએ આ પ્રમાણેનું ચતુર્વિધ આહારના લાગનું કરાતું પ્રત્યાખ્યાન ‘ઠામ ચઉવિહાર’ કહેવાય છે

કેટલાક લોકો એગટ્ટાણુ કરતી વેળા પા ઘડીમાં કે અડધી ઘડીમાં ભોજન કરી લેનાનો અભિગ્રહ લે છે આટલો થોડો વખત માપી શકાય તેવી જાતની રીતની સીસીઓ મળે છે કોઈ કોઈ એવી સીસીઓનો ઉપયોગ કરે છે.

આયંખિત—આને સસ્કૃતમાં ‘આયામાન્લ’ કે ‘આયામ્લ’ કહેવામાં આવે છે સામાન્ય લોકો એને ‘આબેલ’ કહે છે આ પણ એક જાતનું એગાસણુ છે એમાં અને એગાસણુમાં ખાસ ફેર એ છે કે સુખ્યત્વે કરીને છમાથી એક વિગ્રહ અને એનો બનેલો કોઈ પણ પદાર્થ એમાં ખપે નહિ નીરસ આટા લેવો એ એનો ઉદ્દેશ છે

૧ પાણી ચૂલા પરથી ઉતાર્યા પછી કારતક-ચોમામાગ આ પહોર સુધી, ફાગણ-ચોમામાગ પાંચ પહોર સુધી આમાગ ત્રણ પહોર સુધી ખપ લાગે, કેમકે ત્યારપછી એ ‘સચિત્ત’ ગણા

કિરણ ૨૯ મુ. અદ્વાપ્રત્યાખ્યાન ભાગ ૨

નિવી—આનુ સંસ્કૃત નામ ‘નિર્વિકૃતિ’ છે નિવી એ એગાસણુ કરતા અદ્વિયાતુ અને આયબિલ કરતા ઉતરતુ પ્રસાધ્યાન છે એમા પણ એક જ વાર ભોજન કરાય છે એમા છ થે વિગયનો તેમજ એના બનેવા તમામ પર્વાર્વનો સદતર ત્યાગ કરવાનો છે ખતો, પરંતુ વયોણીની છાશ, મગ્ગુ વગેરે મસાવો એમા ખપે છે

ઉપધાન અને યોગને અગે કરાતી નિવી આના કરતા લુદી છે

અભક્તદ્વૈ—‘ભક્ત’નો અર્થ ‘ભોજન’ થાય છે એને પ્રાકૃતમા ‘ભક્ત’ અને અપભ્રજમા ‘ભાત’ કહેવામા આવે છે જે પ્રસાધ્યાનમા આખો દિવસ અને રાત આઠાર વિના રહેવાનુ હોય અને દિવસે પણ પાણીની શૂટ રાખી હોય તો જ પાણી પી શકાય તે પ્રસાધ્યાનને પ્રાકૃતમા ‘અભક્તદ્વૈ’ અને સંસ્કૃતમા ‘અભક્તાર્ય’ કહેવામા આવે છે

અઉત્થભક્ત—આમાન્ય રીતે દિનસમા બે વાર ભોજન કરાય છે આ બને ભોજનોનો સાગ આ પ્રસાધ્યાન કરનાર કરે છે આગવે દિવસે એગાસણુ અને અભક્તદ્વૈના પાતણુને દિવસે પણ એગામણુ કરાય તો તેને પ્રાકૃતમા ‘અઉત્થભક્ત’, સંસ્કૃતમા ‘અતુર્થભક્ત’ અને લોકભાષામા ‘ઓથભક્ત’ કહેવામા આવે છે આનુ કારણ એ છે કે આ પ્રસાધ્યાનથી એકદર ચાર વેળાના ભોજનનો સાગ કરાય છે આને શાસ્ત્રમા ‘ઉપવાસ’ કહેવામા આવે છે હાલમા આગળ પાછળ એગાસણુ કરવાની પ્રથા મોટે ભાગે બેવાતી નથી, તેમ છતાં તેમ ન કરનારના અભક્તદ્વૈને પણ ‘ઉપવાસ’ ગણવામા આવે છે વર્ષી ૨૦૦૦ સંજ્ઞાય, ૮ બિઆમણુ, ૪ એગાસણુ, ૩ નિવી કે ૨ આયબિલ કરાય તો તેને પણ ‘ઉપવાસ’ બરાબર ગણનામા આવે છે

છટ્ટુ—આગળ પાછળ એગાસણુ અને વચ્ચેના બે દિવસ ભોજનનો મપૂર્ણ સાગ એટલે કે કુલ છ ભોજનનો સાગ તેને શાસ્ત્રમા ‘છટ્ટુ’ કહેવામા આવે છે આને સંસ્કૃતમા ‘ષષ્ઠ’ કહેવામા આવે છે આ નબધમા પણ આગળ પાછળ એગાસણુ કરવાની પ્રથા હાલ મોટે ભાગે બેવામા આવતી નથી, તેમ છતાં ઠેવળ બે ઉપવાસ કરવા તે પણ સજ્ઞાથી ‘છટ્ટુ’ ગણાય છે

અટ્ટમ—આગળ પાછળ એગાસણુ અને વચ્ચેના ત્રણ દિવસ મુધી બિલકુલ ભોજન ન લેવું એટલે કે એકદર આઠ ભોજનનો સાગ તે ‘અટ્ટમ’ કહેવાય છે

આનુ સંસ્કૃત નામ 'અષ્ટમ' છે. અત્યાગે તો મોટે ભાગે આગળ પાછળ એગાસણ કરાતું નથી, તેમ છતાં ત્રણ ઉપવાસ પણ સજ્ઞાથી 'અષ્ટમ' ગણાય છે.

અટ્ટાઘ—આઠ દિવસ સુધી ભોજનનો સંપૂર્ણ ત્યાગ તે 'અટ્ટાઘ' કહેવાય છે. આને સંસ્કૃતમાં 'અષ્ટાહિકા' અથવા 'અષ્ટાહિકા' કહેવામાં આવે છે. એમાં કુલ ૧૬ વખતના ભોજનનો ત્યાગ છે. એટલે કે લાગવાગટ આઠ દિવસ સુધી ઉપવાસ કરાય છે.

ચરિત્ર—ચરિત્રનો અર્થ 'અતિમ' એમ થાય છે. આ પ્રત્યાખ્યાન દિવસના અતમા તેમજ જીવનના અતમા એટલે કે મરણસમયે કરાતું હોવાથી એના અનુક્રમે (૧) દિવસચરિત્ર અને (૨) ભવચરિત્ર એવા બે પ્રકાર પડે છે. દિવસચરિત્ર પરચક્ષાણુને સંસ્કૃતમાં 'દિવસચરમ પ્રત્યાખ્યાન' કહેવામાં આવે છે. એ પ્રત્યાખ્યાન મૂલ્યે આયત્રી જાત તે પૂર્વે એક મુહૂર્ત પહેલાં કરાવું જોઈએ. એનાં (૧) દુવિહાર, (૨) તિવિહાર અને (૩) ચતુર્વિહાર એમ ત્રણ પ્રકારો છે. અને તેને સંસ્કૃતમાં 'દ્વિવિહાર', 'ત્રિવિહાર' અને 'ચતુર્વિહાર' કહેવામાં આવે છે. દુવિહારના પ્રત્યાખ્યાનમાં અશન અને ખાદિમ એ બેનો ત્યાગ છે, તિવિહારમાં અશન, ખાદિમ અને સ્વાદિમ એ ત્રણનો ત્યાગ છે, અને ચતુર્વિહારમાં તો અશન, ખાદિમ, સ્વાદિમ અને પાન એ ચારનો ત્યાગ છે. આથી એ ક્ષિત થાય છે કે ચતુર્વિહાર કરનાર ચારે જાતના આહારમાંથી એકનો 'આહાર' કરી ન શકે. તિવિહાર કરનાર કેવળ પાણી પી શકે અને દુવિહાર કરનાર પાણી પી શકે. તેમજ મુખવાસ યગેરે સ્વાદિમ વસ્તુઓ ખાઈ શકે. આવકો દુવિહાર, તિવિહાર કે ચતુર્વિહાર કંઈ, પરંતુ મુનિઓને તો સત્ ચતુર્વિહાર કરવાનું વિધાન છે.

જેઆસણ, એગાસણ, આયંબિલ કે તિવિહાર ઉપવાસ કરનાર સાંગે આગે આટારના ત્યાગરૂપ પ્રત્યાખ્યાન કરે જ એ પ્રત્યાખ્યાનને પ્રાકૃતમાં 'પાણહાર', સંસ્કૃતમાં 'પાનાહાર' અને લોકભાષામાં 'પાનહાર' કહેવામાં આવે છે.

મરણસમયે ચારે પ્રકારના આહારના ત્યાગરૂપ જ પ્રત્યાખ્યાન કરાય તેને પ્રાકૃતમાં 'ભવચરિત્ર' અને સંસ્કૃતમાં 'ભવચરમ' કહેવામાં આવે છે.

અભિગ્રહ—અમુક સયોગોમાં જ મારે ભોજન કરવું તે સિવાય ન કરવું એના નિયમવાળું પ્રત્યાખ્યાન 'અભિગ્રહ' કહેવાય છે. આ નિયમને પણ 'અભિગ્રહ'

કહેવામા આવે છે અભિગ્રહને સંસ્કૃતમા 'અભિગ્રહ' કહેવામા આવે છે.

અભિગ્રહનો સળધ દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવ સાથે હોવાથી એના ચા-
પ્રકારો પડે છે જેમકે (૧) દ્રવ્ય અભિગ્રહ, (૨) ક્ષેત્ર અભિગ્રહ (૩) કાલ
અભિગ્રહ અને (૪) ભાવ અભિગ્રહ.

અમુક ચીજ આહાર તરીકે મળે તો જ અથવા અમુક વસ્તુ વડે, તે
અપાય તો જ ભોજન કરવું એ 'દ્રવ્ય અભિગ્રહ' કહેવાય છે.

અમુક ગામભાવી, અમુક ઘરોમાથી કે અમુક ગાડ રસ્થી આહાર મળે
તો જ ભોજન કરવું એ 'ક્ષેત્ર અભિગ્રહ' કહેવાય છે.

બિજાના સમયે, તે પૂર્વે કે પછી આહાર મળે તો જ ભોજન કરવું એ
'કાલ અભિગ્રહ' કહેવાય છે.

આહાર આપનાર વ્યક્તિ ગાતી હોય, ગડતી હોય, ખેડી હોય, જીભી હોય
કે કોઈ અમુક સ્થિતિમા હોય તો જ આહાર લઈ ભોજન કરવું એ 'ભાવ
અભિગ્રહ' કહેવાય છે.

વિગ્રહ—જે વસ્તુઓ ખાવાપીવાથી સયમી જીવનને ધક્કો-લાગે તે વસ્તુ
'વિગ્રહ' કહેવાય છે આને સંસ્કૃતમા 'વિકૃતિ' કહેવામા આવે છે આના મુખ્ય
બે પ્રકારો છે (૧) મહાવિકૃતિ અને (૨) વિકૃતિ માસ, મધ, મદિરા અં
માખણ એ ચારે મહાવિકૃતિ ગણાય છે એ ચારે અભણ છે અને એનો લાભ
મુનિઓ તો જ નહીં જ વગી નોંધ પણ જાન આ ચાર મહાવિકૃતિઓમાથી એક
સેવન કરવાની ઇચ્છા તો ન જ રાખે.

ફૂંધ, દહીં, ઘી, તેલ, ગોળ અને પકવાન એ છ પદાર્થો—'વિકૃતિ' કહેવા
છે એ મહાવિકૃતિની જેમ અભણ નથી, પરંતુ ઇન્દ્રિયોને જીથે-રસે લઈ જવા
તે સદાયક ખની શકે તેમ છે એથી એને 'વિકૃતિ' તરીકે ગણવામા આવે છે.
વિકૃતિનું કામ વિજાર ઉત્પન્ન કરવાનું છે વિકૃતિનો સ્વીકાર નહિ કરવા, માટે લેવા
પ્રત્યાખ્યાન તે 'વિકૃતિપ્રત્યાખ્યાન' કહેવાય છે એ પ્રત્યાખ્યાન—કરનાર એકં
માડીને છ એ વિકૃતિનો ત્યાગ કરવાની પ્રતિજ્ઞા લઈ શકે છે.

કિરણ ૩૦ મું પૌષધવ્રત

આજે સાત વર્ષે લવગિકાને મુખજા આવવાનું મળ્યું હતું, એને એના ક્રોધ શકુતલાને, ક્રોધઆત બેન કમલિનીને અને કૂચા દલપતભાઈને મળવાનું થયું દિવસ થયા મન હતું તેનો જોગ આજે આધો

બધા વાળુ કડી ગઘા એટલે શકુતલાએ અને એની પુત્રી કમલિનીએ ચઢવિહારનું પગચાળું કર્યું પછી થોડી વાગે શકુતલાએ તેમજ કમલિનીએ ચરવળો, કટાસણુ અને મુહપત્તિ તપાગી બેયા, કેમકે તેઓ બીજે દિવસે પૌષધવ્રત લેવા ઇચ્છતા હતા આ જોને લવગિકાએ કમલિનીને પૂછ્યું કે શું તમે અને ક્રોધખા પડિકમલુ કરવા જાઓ છો?

કમલિની—ના, એ તો અમે કાલે સનારે પૌષધવ્રત લેવાના છીએ તેની આ તૈયારી છે

લવગિકા—પૌષધવ્રત એટલે શું?

કમલિની—આપણા શ્રાવકોનું આ એક વ્રત છે આ વ્રતનું પ્રાકૃત નામ 'પોસહ' છે સામાન્ય લોકો એને 'પોસો' કહે છે આપણા સાધુઓ અને સાધ્વીઓ જેવું જીવન ગાળે છે એવું જીવન દુઃક વખત મટિ નાના પાયા ઉપર ગાળવું એ આ વ્રતનો ઉદ્દેશ છે આથી આને સાધુજીવનની એક જાતની તૈયારી ગણી શકાય આ વ્રત આ પહોરનું અથવા તો આઠ પહોરનું લઈ શકાય છે દિવસના ચાર પહોર સુધીનું એ વ્રત લેવું તે 'દૈવસિક પૌષધવ્રત' કહેવાય છે અને રાતના ચાર પહોર સુધીનું એ વ્રત લેવું તે 'રાત્રિક પૌષધવ્રત' કહેવાય છે આઠે પહોર સુધીનું પણ એ વ્રત લઈ શકાય છે એને 'અહોગત્રિક પૌષધવ્રત' કહેવામા આવે છે

સામાન્ય રીતે આઠમ, ચૌદમ કે એવી કોઈ નિધિ કે કોઈ પર્વને જિવે પૌષધવ્રત લેવામા આવે છે એ વ્રતના ચાર પ્રકાર પડે છે (૧) આહારપૌષધવ્રત, (૨) શરીરસંસ્કારપૌષધવ્રત, (૩) બ્રહ્મચર્યપૌષધવ્રત અને (૪) નાવધન્યાપાગપૌષધવ્રત

ચઢવિહાર-ઉપવાસ, તિવિહાર ઉપવાસ, આયજિલ, નિવી કે એગામણ ક્રોધ તે 'આહારપૌષધવ્રત' કહેવાય છે

પૌષધ-દરમ્યાન-શરીરની-ટાપટીપ-ન-કરવી એ 'શરીરસંસ્કારપૌષધવ્રત' કહેવાય છે

જેમ સામાયિકમા આપણને કોઈ નાનોસત્ત્વો છોકરી થાપુ અડકે તો તે ન ચાને તેમ આ પૌપધવતમા થણુ ન ચાને આ પ્રમાણે સ્ત્રી કોઈ પુરુષને ન અડકે, અને પુરુષ કોઈ સ્ત્રીને ન અડકે એ 'બ્રહ્મચર્યપૌપધવત' કહેવાય છે

પૌપધવમા કોઈ સાત્તાગિક પ્રવૃત્તિ ન કરવી ને 'સાવનવ્યાપાગપૌપધવત' કહેવાય છે

આ પ્રમાણે પૌપધ લેનાર આ પ્રકારનું પૌપધવત લે છે

લવગિકા—હુ પાગ કાઢે સના આણુ પૌપધવત લઈશ

શકુતલા—મેન! તું ચાર પહોર ઝુધી ઉપાત્રયમા રહી શકીશ નહિ

લવગિકા—કોઈના! હુ રહી શકીશ

શકુતલા—તો ભલે, તું કાંઈ આનજે

સવાર પડતા લવગિકા, જમણિની અને શકુતલા પોતપોતાના કટાસણા, ચરવળા અને ઝુહપત્તિ વધને ઉપાત્રયે ગયા ત્યાં જ બંધાએ સાંધીછાઓને વઢન કરીને ચરવળા વડે જમીન પૃથ્થ કટાસણુ પાથરું

પછી તેમણે ખમાસભણુ દઈ ઈર્ષ્યાપયિદ્રી, તત્સ ઉત્તરી અને અત્તથ એ સૂત્ર

બોલી કાપોત્સર્ગ કરી નામસ્તવ બોલી ખમાસમણુ દઇ આદેશ માગી પૌષધવ્રત લેવા માટે મુહુર્ત્તિનુ પડિલેહણુ કર્યું પછી ફરીથી ખમાસમણુ દઇ 'ઘરઘાકારેણુ સદિસહ ભગવન્! પોસહ સદિસાહુ? ઘરઘ' એમ બોલી ત્રીજી વાર ખમાસમણુ દઇ 'ઘરઘાકારેણુ સદિસહ ભગવન્ પોસહ ઠાઉ? ઘરઘ' એમ કહી બે હાથ જોડી એક નવકાર ગણી 'ઘરઘકારી ભગવન્! પમાય કરી પોસહદહક ઉચ્ચરાવોજી' એમ શકુતલા અને કમલિની બોલ્યા લવગિકા એક નવકાર ગણી બે હાથ જોડી મુગી મુગી ઊભી રહી પછી મોટા સાન્વીજીએ બધી સ્ત્રીઓને પૌષધવ્રતની કરેમિ ભતે ઉચ્ચગવી કે જનો પાછળનો ભાગ સામાયિકસૂત્રને મળતો હતો પછી બધી સ્ત્રીઓએ પૌષધવ્રત લેવાની બાકીની વિધિ પૂરી કરી દેવવદન કરી સ્વાધ્યાયમા પોતાનુ ચિત્ત પરોવ્યુ

આ તરફ સ્ત્રીઓ પૌષધવ્રત ઉચ્ચરતી હતી તેવામા એક સાન્વીજી ઉપાશ્રયમા દાખલ થયા તેમણે થોડી વારે શકુતલાને પૂછ્યુ કે આ તારી સાથે નવુ કોણુ આંધુ છે?

શકુતલા—એ મારી બત્રીજી છે એને જીદગીમા પહેલી જ વાર સાન્વીના દર્શન અને વદનનો લાલ મળ્યો છે એ બહુ બદી છે જીઓને, હજી કાલે જ એ અહી આવી અને આજે તો એણે પૌષધવ્રત લીધુ'

કિરણ ૩૧ મુ. ઉપકાર કોને કહેવાય? ૧૧ ૧૨ ૧૩

વાતણાસી-તરફ એક ધોડાગાડી પૂરવેગથી જતી હતી વરચેવગે ચાલુકના અવાજ સહજાતા હતા ચરઉતર સ્તો આનંતા ધોડા ધીમા પડ્યા વારાણસી પહોંચવા માટે બહુ અધીરા થઇ ગયેલા પાકું રોંઠે ગાડીમાંથી બહાર હોકિયું કર્યું તો તેમની નજર એક ખૌદ શ્રમણ ઉપર પડી એમને જોતા જ એ રોંઠે એમના ઉપર સાવ ઉપદ્રવ થયો તેમણે સમતાભર્યા અવાજે એમને પૂછ્યું કે આપે જ્યાં જવા વાળું છે? ઉત્તર મળ્યો કે વાતણાસી એ નામળીને રોંઠે/કહ્યું તો તો આ ગાડીમાં બેસી જાઓ

આવી આવીને ધાડી ગયેલા શ્રમણ ગાડીમાં બેઠા પછી એમની બંને રોંઠની વચ્ચે મોઢ અને મોક્ષની ગહન વાતો ચાલવા લાગી એવામાં એકાએક ગાડી જિભી રીટી ગેંધ પાકું રોંઠે આગળ નજર કરી તો તેમને જણાયું કે એક ચોખાનું ગાકું ન્તો રોંઠીને બિજુ હવે રોંઠનો મિજબ ગયો અને તેમણે ગાડીવાનને કહ્યું મહાદત્ત! જોયા શું કરે છે? ઉત્તર નીચે અને આ ચોખાની શુશ્વો ટ્રમી દે એટલે ગાકું સહેવાઈથી કરી શકશે અને આપણી ગાડી આગળ આવશે

મહાદત્તે ક્યવાતે મેને રોંઠના કહેના શ્રમણ કર્યું અને ગાડાને એક પાકું તારવી ગાડી આગળ ચલાવવા માડી આટલા વખતમાં પેલા શ્રમણ એકે પણ અક્ષર બોલ્યા વિના ગાડીમાંથી ઉતરી પડ્યા હતા તેમને જોને રોંઠે અધીરાઈથી પૂછ્યું કેમ, શું થયું?

શ્રમણ—રોંઠ! હામા કરો આ ગરીબ ખેડૂતના ચોખા ધૂળ ભેગા કર્યા એમાં આપને શું મળ્યું? એ બિચારાએ તો બધું ગુમાવ્યું હું તો હવે એને ચોખા વીણવામાં મદદ કરીશ

રોંઠ—આપ તો પ્રજાના માણસ છો

આટલું બોલી તેમણે મહાદત્તને ગાડી લકા વા કહ્યું અને તેણે ગાડી જોસભેર દોડાવી શ્રમણ તો એ જોઈ જ રહ્યા પછી એમણે પેલા ગાડાવાળા દેવળને ચોખા વીણવામાં મદદ કરી ચોખા વીણાઈ રહેતા દેવળ ચોખા ગાડામાં ભરી ગાકું હાકવા બેઠો પેલા શ્રમણ પણ એમાં બેઠા રસ્તે ચાલતા શ્રમણે સમજાવવા માલ્યું કે ઉપકાર પર ઉપકાર કરવો એ તો ઉપકારનો બદલો વાળો ગપ્પાથ, એમાં ખરો ઉપકાર નથી અપકાર પર ઉપકાર કરવો એનું નામ ખરો ઉપકાર છે

આ, પ્રમાણે - અમણે ખોન આપતા હતા તેવામાં દેવળ એકદમ અમણોએને એમ લાગ્યું કે, સામે સાપ છે. અમણે બાગીકાડથી બેસ્યું, તો તેમને આવમ પડ્યું કે એ તો કમરે બાંધવાની વાસળી હતી. તેમણે દેવળને, કહ્યું કે આ કંઈ માપ નથી પણ એ વાસળી છે જ, તું એ લાવ આવ એણે તે લાવી અમણને આપી તેમણે બેસ્યું તો એ બોલામહોરોથી લગેલી હતી તરત જ તેમને લાગ્યું કે એ વાસળી પેલા પાડું રોઠની જ હોવી, બેઠાએ તેમણે દેવળને કહ્યું કે ભાઈ અપકાર ઉપર ઉપકાર, કમવાની આ - સુદર તક છે, જે રોઠે તારી ચોખ્ખાની ગુણો કેંકાવી દીધી હતી તેમની જ આ વાસળી વાગે છે એ તું તેમને ન આપી આવે ?

દેવળને આ વાત ગમી નહિ, છતાં અમણને નહીં નમવા મઠિ તેણે તેમ કરવા પાડી લાગે અમણે તેને કહ્યું કે ભાઈ, માલજ એ રોઠનું નામ પાડું છે અને તેમના ગાડીવાનનું નામ મહાદત્ત છે તેઓ વાગણની નવત્તા હતા આટલું ખોલી અમણે આ ઉતરી પડ્યા.

દેવળ વાગણની ગયો તો સાનો જા બેઠાને એ સડક જ થઈ ગયો - એક મિષ્ટાન્ન સમજાવેલા મહાદત્તના ખેરડા પાં કોરડા ભાગતો હતો તપાસ કરતા એને માલમ પડ્યું કે પાડું રોઠે પોતાની વાસળી - ચોગવાનો આગેપ એ મહાદત્ત ઉપર મૂક્યો હતો, અને સાંના અમલદારે વધુ તપાસ કર્યા વિના એને શુંદેગાર ઠેરની એ સજ કરાવી હતી દેવળથી આ જો રહેવાયું નહિ તે એકદમ ખોલી જાયો 'વાસળી' તો આ ગહી, આ ખિયાગને નાક શા મઠિ મારો છો ? સજ કરનાર અમલદારનું મોં પડી ગયું વાસળી વિષેની ખાતરી વાન દેવળે કહી સલાખાવી એટલે મહાદત્તને છોડી મૂકવામાં આવ્યો અત્યારે મહાદત્તને પાડું ગેઠ ઉપર ખૂંટખૂંટી દાઝ ચડી હતી તેમના ઉપર વેગ લેવાનો નિશ્ચય કરી તે સાંથી કોઈકે ઠેકાણે આપ્યો ગયો.

આ નરક પાડું રોઠે દેવળને ઓળખ્યો સાંજે તેમને પચાવો થયો - તેમને લાગ્યું કે દેવળે આ લલમનમાઈ બતાવી છે એ નકી પેલા અમણનો જ પ્ર હોવો બેઠાએ એ અમણને મળવા જો અધીગ ખન્યા એ અમણનું છે એટલું તો રોઠે ગાડીમાં લે હતું રોઠે એક પછી એક

યથેલી વાનચીન ઉપરવી -
નાંદ અમણની સપાવ

આખરે તેમને એમની પત્ની મળ્યો 'તેઓ નારદને પગે પડ્યા અને એમને વિનવવા લાગ્યા કે હું કૌશાલીમા એક બૌદ્ધ વિહાર બાંધવા છાછુ છું તો આપ મારા 'યજ્ઞ' કૃપા કરી ત્યાં પવાગી લોકોને સન્માર્ગે ચડાવશો? શ્રમણે હા પાડી અને શેઠે વિહાર બનાવ્યો. શ્રમણે ત્યાં ઉપદેશ આપવો શરૂ કર્યો. ભેતભેતામાં તો એ બૌદ્ધ વિહારના અને સાથે માથે પાડું એના ચોમેર વખાણુ થવા લાગ્યા.

વખત જતા પાડું એક ખૂબ કમાયા અને તેમનું નામ મોટા ઝવેરીઓમાં ગણાવા લાગ્યું. એક વેળા કોઈ એક રાત્રે તેમને સોનાનો મુગટ બનાવી આપવા કહ્યું. શેઠે બહુ મહેનત લઈને એ તૈયાર કરાવ્યો અને તેઓ એ રાત્રે આપવા નીકળ્યા. રાત્રે બીજી ઝવેરાત લેવાનું કાલ્ય મન થાય એમ ધારી તેમણે થોડાક હીરા, માણેક વગેરે સાથે લીધા. કામપૂરતા અધિયારબધ માણસો લઈને તેઓ નીકળ્યા હતા, છતાં જતા જતા સવારના પહોરમાં એક લટારાની મોટી ટોળીએ તેમની પાસેથી બહુ પડાવી લીધું. હવે તો રોઠ એવા ગરીબ થઈ ગયા કે પેલો વિહાર પણ કાઢી નાખે જ છૂટકો એમ તેમને લાગવા માંડ્યું.

એ જ સાંજે નારદ પણ એ જ રસ્તે થઈને પસાર થયા તેમની ઝોળીમાં એક ચોપડી હતી અને હાથમાં એક શિક્ષાપાત્ર હતું, એ બિવાચ એમની પાસે કંઈ હતું નહિ એમની પાસેથી કંઈ લેવા જેવું નહિ મળનાથી ગુસ્સામાં ને ગુસ્સામાં પેલી લટારુની ટોળીના સરદારે એમને ખોખાગ ત્યાં એ બિચારા આખી રાત ત્યાં ને ત્યાં પડી રહ્યા સવાર પડતા તેઓ માડમાડ બિટ્યા, પણ જુએ છે તો પોતાને લટનાર ટોળી અને એક એવી બીજી ટોળી વચ્ચે ખૂનખાર લડાઈ ગામી રહી છે. થોડા વખતમાં શ્રમણને લટનારી ટોળીનો ધાણુ નીકળી ગયો. એ ટોળીનો સરદાર ઘણો નાચક થયો હતો તેને પડતો મૂકીને બધા લાગી ગયા.

થોડી વાગ નારદ એ સરદાર પાસે ગયા ત્યાં સરદારે એમને ઓળખી લીધા એની આખમાંથી ચોધાગ આસુ સરી પડ્યા. નારદે એની ખૂબ માવજત કરી, પરંતુ સરદારને કંઈ કાલ્ય ન થતા તે ડેલા ત્રાસ વેવા લાગ્યો એ સમયે એણે નારદને કહ્યું કે હું પાડું એનો ગાડીવાળો મટાવત છું એમના ઉપર વેર નેવા હું લટાગે બન્યો. એ એ રોઠને પૂરેપૂરા લગ લીધા એટલે મને શાંતિ મળેલી જણાતી હતી પણ તે સાચી શાંતિ નીવડી નથી. આજે તમે મારી માવજત કરી મારા યજ્ઞ ને ઉપકાર કર્યો છે તે ઉપચી અને સમજાય છે કે ખરી

શાંતિ તો અપકાર ઉપર ઉપકાર કરવાથી જ મળે છે. હવે હું બહુ બોલી શકું તેમ નથી, પરંતુ પેલી ગુફામાં એ શેઠનું બધું ધન મેં લૂંટીને રાખ્યું છે તે તેમને મળે તેમ કરશો આટલું બોલતા બોલતાં મહાદત્તના રામ રમી ગયા.

એકલે હાથે મહાદત્તનો અગ્નિસસ્કાર કરી નારદ સાથી પાકું શેઠ પાસે ગયા અને એમણે તેમને બધી વાત કરી પછી શેઠે ગુફામાંથી પોતાનું ધન મેળવ્યું વિહંગ બધું કરવાના સંકટમાંથી તેઓ બચ્યા એ માટે તેમણે પ્રજાનો પાઠ માન્યો તેઓ જીવ્યા ત્યાં સુધી દેવળે અને મહાદત્તે તેમના પર કરેલા ઉપકાર તેઓ વીસરી શક્યા નહિ જે કોઈ તેમના સમાગમમાં આવતું તેને તેઓ કહેતા કે ભાઈ ખરી સંજ્ઞાનતા અપકાર પર ઉપકાર કરવામાં છે

૧૫૮

દ્વિતીય ૩૨ મુ. શ્રીસિદ્ધચક્ર

એકેના પાના ઉપર વર્તુલાકારનું અને વિવિધ રંગનાં ચિત્ર આપેલું છે તે તરફ તમે નજર કરો એ ચિત્રને મથાગે 'શ્રીસિદ્ધચક્ર' અને એની નીચે 'શ્રીનરપદનુ મહળ' એમ બે નામ આપેલાં છે ચિત્રમા મોટા વર્તુલની વચ્ચે વચ્ચે નાનું વર્તુલ છે અને એ નાના વર્તુલની આસપાસ પાખડી જેવા આઠ આકારો કાઢેલા છે આથી આ શ્રીસિદ્ધચક્રના ધાટને મધ્યમા કલ્પિકા અને આસપાસ આઠ પાખડીવાળા ક્રમજ સાચે નરખાવાય છે

કલ્પિકાના સ્થાનમા અરિત પ્રભુનું ચિત્ર આપેલું છે એની ઉપરની પાખડીમા સિદ્ધ પરમાત્માનું ચિત્ર છે અને એની નીચેની પાખડીમા ઉપાયાય મહારાજનું ચિત્ર છે અરિત પ્રભુની ડાબી બાજુની પાખડીમા આચાર્યમહારાજનું ચિત્ર છે અને જમણી બાજુની પાખડીમા સાધુમહારાજનું ચિત્ર છે

અરિત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાયાય અને સાધુ એ પાંચ પરમેષ્ઠી ગણાય છે, જેમકે એ પાંચે પ મ પદને પામેલા છે એ પામેના ચિત્રો જુદા જુદા રંગમા આપેલા છે જેમકે અરિત પ્રભુનું ચિત્ર સફેદ રંગમા, સિદ્ધ પરમાત્માનું લાલ રંગમા, આચાર્યમહારાજનું પીળા રંગમા, ઉપાયાયમહારાજનું લીલા રંગમા અને સાધુમહારાજનું સ્વામ રંગમા છે આ દરેક પરમેષ્ઠી તરફ જુદું જુદું ધ્યાન ખેંચાઈ શકે એ માટે પાંચ જુદા જુદા રંગોનો ઉપયોગ કરાયો છે

સિદ્ધ પરમાત્માના અને આચાર્યમહારાજના ચિત્ર વચ્ચે 'દર્શન' પદની સ્થાપના કરાયેલી છે એવી રીતે આચાર્યમહારાજના અને ઉપાયાયમહારાજના ચિત્ર વચ્ચે 'જ્ઞાન' પદની, ઉપાયાયમહારાજના અને સાધુમહારાજના ચિત્ર વચ્ચે 'ચારિત્ર' પદની તેમજ સાધુમહારાજના અને સિદ્ધ પરમાત્માના ચિત્ર વચ્ચે 'તપ' પદની સ્થાપના કરાયેલી છે

દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર અને તપને માટે પ્રાકૃત ભાષામા દસણુ, નાણુ, ચારિત્ત અને તપ શબ્દ વપરાય છે એટલે એ શબ્દો વાપરીને દર્શન આદિ ચારે પદોને અહીં નમસ્કાર કરાયો છે અને એ હીકત હૈં નમો દમણસ્મ ઇત્યાદિ રૂપે કાળી શાહીમા છપાવાય છે

આપણે આઠ પાખડી જેવા આકારનો ચાર દિશા અને ચાર વિદિશા તરીકે વિચાર કરીશું તો જણાશે કે ઉપરમા સિદ્ધ, દમણમા હિમાલયમા મહાદેવ, આચાર્ય

श्रीसिद्धचक्र

श्रीनवपदनुं मंजु

પદ્મિમા સાંતુ, દર્શાન ખૂણામા દર્શન, આશિ ખૂણામા જ્ઞાન, નૈઋત્ય ખૂણામાં
આરિત્ર અને વાયવ્ય ખૂણામા તપ એમ આઠ પદોની સ્થાપના કરાયેલી છે

નવપદ્મના ચિત્રને આપણે આઠ પાખડીવાળા કમળને બદલે ચક્રની સાથે
સમજાવીએ તો એ ચક્રની નાણિ તરીકે અરિહત પ્રભુની અને એ નાણિના
ઉપરના ભાગમાના આઠ આરા પૈકી બધેની વચ્ચેમા સિદ્ધ વગેરે બાકીના આઠ
પદોની સ્થાપના કરાયેલી છે એમ આપણે કહી શકીએ

અરિહત પ્રભુ પીતરાગ અને સર્વજ્ઞ છે એઓ દેહધારી છે એઓ સિદ્ધ
પરમાત્માનુ સ્વરૂપ સમજાવે છે એ એમનો અસાધારણ ઉપકાર છે

અરિહત પ્રભુના સ્વરૂપની થોડીક ઝાંખી આપણને 'નમુત્યુણ' ઉપરથી
પાય છે

નિદ્ધ પરમાત્માને દેહ નથી તેઓ અમૃત છે તેઓ અનંત જ્ઞાન, અનંત
દર્શન, અનંત બળ અને અનંત સુખ એમ અનંતચતુષ્ઠયના ધારક છે તેમને
હવે કદી કોઈ પણ કારણસર જન્મવાનું બાકી રહેતું નથી તેઓ અક્ષય ગતિને
પામેલા છે

આચાર્યમહારાજ અરિહત પ્રભુના ઉપદેશરૂપ અર્ચને મૂલ્યે છે અને
તેમ કરીને એમના ઉપદેશને બળવા પ્રયત્ન કરે છે તેઓ શાસનના હિતની
પૂર્ણ કાળજી રાખે છે તેઓ સ્વ તેમજ પર સિદ્ધાન્તના બાંધકાર હોય છે

ઉપાધ્યાયમહારાજ આપણને આચાર્યમહારાજને ગૂંથેલી મૂલ્યે માળા આપે
છે બે આપણે આચાર્યમહારાજને રાજ ગણીએ તો ઉપાધ્યાયમહારાજને પાટવી-
રૂપ તરીકે ઓળખાવી શકીએ

સાધુમહારાજ મોક્ષમાર્ગે જવા નીકળેલા મુસાફરોને તેમની મુસાફરીમાં દરેક
બતની બનતી સહાયતા કરે છે તેઓ તેમને સન્માર્ગે બતાવે છે

આ પ્રમાણે આ પાંચ પરમેષ્ઠીરૂપ પાંચ પદોની તેમજ દર્શન આદિ ચારે
પદોની સાચા દિલથી આરાધના, મંદિરની સગવડ ન હોય ત્યાં પણ થઈ શકે
એવા ઉદ્દેશથી નવપદ્મના ચિત્રને લોકો આદી કે બીજા કોઈ ધાતુમા મઢાવે છે,
અને એને 'નવપદ્મના ગદ્દા' તરીકે ઓળખાવે છે આવા ગદ્દા દેવળ જૈનોના
ધર્મમાં જ હોય છે એમ નહિ, પરંતુ પણ બેવામા આવે છે

ચિત્રમા એકદર જે નવ પદો છે તેમા અરિહત

મિત્ર એ બે પદો સુદેવને સ્થાને છે, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુ એ ત્રણ પદો સુગુરુને સ્થાને છે, અને દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર અને તપ એ ચાર પદો સુધર્મને સ્થાને છે આ પ્રમાણે નવ પદોમા બે પ્રકારના સુદેવ, ત્રણ પ્રકારના સુગુરુ અને ચાર પ્રકારના સુધર્મને સ્થાન અપાયેલું છે આથી નવપદજીની આરાધના કરનારને હાથે દેવ, ગુરુ અને ધર્મરૂપ તત્ત્વત્રયીની આરાધના થાય છે બળી એ આરાધનામા દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્ર એ રત્નત્રયીની આરાધના પણ આવી જ જાય છે

અર્થ-સૂચી

ઉ

ઉપકરણ=આધન, સામગ્રી

ક

કાદા=ગરુ

કુળ=અનેક ગરુઓનો સમુદાય

કૃત્ય=ધર્મભૂમિ=જે સ્થળમા કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયુ હોય તે સ્થળ

ક્ષ

ક્ષયોપશમ=ઉદયમા આવેલા કર્મોનો ક્ષય અને ઉદયમા નહિ આવેલા કર્મોનો ઉપશમ થાય એવી નિયતિ

ગ

ગચ્છ=એક આચાર્યની આજ્ઞામા વર્તનારા શિષ્યોનો સમુદાય

ગણુ=અનેક કુળોનો સમુદાય

ચ

ચક્રરત્ન=ચક્રવર્તીના ચોઈ રત્નોમાનુ એક રત્ન

ચક્રવર્તી=માર્વભોમ રાજા

ચક્રધરી=શ્રી. સુપભદ્રેવના તીર્થની રખેવાળ દેવી

ચૈત્યવદન=જિનપ્રતિમાને કમળની નમસ્કારની ક્રિયા

દ

દૈવશિક્ષ પ્રતિક્રમણુ=દિવનમા જે કંઈ ખગળ પ્રવૃત્તિ થઈ હોય તેને

અગે કરાતુ પ્રતિક્રમણુ

ધ

ધર્મચક્ર=તીર્થકરના ધર્મનો પ્રકારા કરનારુ ચક્ર

ન

નાલ=મમવમરણ

નિર્વાણભૂમિ=જે સ્થળમા નિર્વાણ થયુ હોય તે સ્થળ

પ

પરભવ=આગામી જન્મ

પ્રતિષ્ઠામહોત્સવ=પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠાને લગતો મોટો ઉત્સવ

પામ=પાધોને વાચતી વેળા ૩

પોદિયા, જેવડા કે બદિયા પૃથા.

લ

ભન=મન

મ

મહાપરિવ્રજ=મોટું મમત્વ, મોટી મૂર્ખાઈ

વ

વિહારભૂમિ=જે યજમા થઈને નિકાળ કરાયો હોય તે યજમા

સ

મત્તરમેઝારી પૂજા=એક જાતની પૂજા એમાં નીચે મુજબના ૧૭ વાના
ગણાય છે ~

(૧) સ્નાન, (૨) નિવેષન, (૩) વસ્ત્રચુગલ, (૪) વાનશેષ,
(૫) પુષ્પ, (૬) પુષ્પમાળા, (૭) પુષ્પમેઘ, (૮) ચૂર્ણ (૯) ધૂળ,
(૧૦) આભરણ, (૧૧) પુષ્પગૃહ, (૧૨) પુષ્પપગર, (૧૩) આઠ મગળ,
(૧૪) ધૂપ, (૧૫) ગીત, (૧૬) નૃત્ય અને (૧૭) વાજીન

આ પેઠી વસ્ત્રચુગલ, વાનશેષ અને પુષ્પમેઘને બદલે અનુક્રમે
દેવદંધનત્રય, વામપૂજા અને પાંચ રંગના પુષ્પ પાણી ગણાવાય છે

परिशिष्ट

जगचिंतामणि 'चैत्यवंदन'

जगच्चिन्तामणय जगन्नाथा जगद्गुरु
 जगच्चिन्तामणि, जगन्नाह, जगद्गुरु,
 जगत्तूना चिन्तामणि जगत्तूना नाथ जगत्तूना गुरु

जगद्रक्षणा	जगद्वान्धवा	जगत्सार्ववाहाः
जगत्संरक्षण,	जगत्संधव,	जगत्संवाह,
जगत्संरक्षक	जगत्संधव	जगत्संसार्ववाह

જગન્નાવવિચક્ષણા અષ્ટાપદસસ્યાપિતરૂપા કર્માષ્ટિવિનાશના
 જગન્નાવવિશ્રક્ષણ, અષ્ટાવયસંઠવિચરૂપ, કર્મમઠવિનાશના
 જગન્નાવવિચક્ષણા અષ્ટાપદ સ્થપાયેલી છે આઠ કર્મનો નાશ કરનારા
 જગન્નાવવિશ્રક્ષણ મૂર્તિઓ જેમની એવા

મૂર્તિઓ જેમની એવા
ચતુર્વિંશતિ અપિ જિનવરા જયન્તુ અપ્રતિહતશાસના
વજ્રવીસં પિ હિણવર હાયંતુ અપ્પન્નિહ્યસાસણ ॥
ચોવીસ ચપ્પ તીર્થંકરો જયવતા વર્તો હણાય નહિ એવી આજ્ઞા છે જેમની એવા
અર્થ—જગત્ના (સબ્ધ જીવોને) ચિંતામણિ(સમાન), જગત્ના (નિકટ
સબ્ધ જીવોના) નાથ, જગત્ના ગુરુ, જગત્ના રક્ષક જગત્ના પાનવ, (મોક્ષા-
દિવાળી) જગત્ના સાર્થવાહ, જગત્ના (તમામ) સાવ જાણનાગ, ‘અષ્ટાપદ’ પર્વત
હય જેમની મૂર્તિઓ સ્થપાયેલી છે એવા, કર્મનો નાશ કરનારા તેમજ જેમની
આજ્ઞા (કોલથી) હણાય નહિ તેવી છે એવા ચોવીસે તીર્થંકરો જયવતા વર્તો

૧ સામાન્ય રીતે ચૈત્યવદનની શરૂઆત નીચે મુજબ ખોલીને કરાય છે —
 શ્વાસારેણ સદિસહ જગમ્! ચૈત્યવદન કરુઃ ઇષ

કર્મમૂમિષુ કર્મમૂમિષુ પ્રથમસહનનામ્ ઉત્કૃષ્ટ
કમ્મઝ્મિહિ કમ્મઝ્મિહિ પદમસઘયણિ ઝરકોસય
કર્મમૂમિષોભા કર્મમૂમિષોભા પ્રથમ સહનનામ્ ઉત્કૃષ્ટી

સસતિશત જિનવરાણા વિહરતા લમ્પતે નનકોઢ્ય
સત્તરિસય જિણવરાણ વિહરંત લપ્પઢ, નવકોમિહિ
એક મો મિત્તેર તીર્થકરોની નિનરતા મળે નવ કરોડ

કેવલિના કોટિસહસ્રનનક સાધના ગમ્યતે સમ્પ્રતિ
કેવલિણ, કોમિસહસ્સનવ સાદુ ગમ્મઢ, સંપઢ
કેવલજ્ઞાનીની નન હજાર કરોડ સાધુઓની મળે હાલમા

જિનવરા વિંશતિ મુનીનામ્ દ્વે કોટી વરજ્ઞાનિનામ્
જિણવર વીસ મુણિ, વિહ્ કોમિહિ વરનાણ,
તીર્થકર વીસ મુનિઓની બે કરોડ ઉત્તમ જ્ઞાનવાળા

શ્રમણાના કોટીમહસદ્વય સ્તૂયતે નિત્ય શ્રમાતે
સમણહ કોમિસહસદ્વય, શુણિજ્ઞાન નિચ્ચ વિદ્વાણિ ॥
સાધુઓની બે હજાર કરોડ સ્તુતિ કરાય રોજ વહાણમા

અર્થ—(અસિ, મપી અને કૃષિ વડે જ્યાં જીવનનિર્વાહ ચાલે છે એવી તમામ)
કર્મજનિઓને વિષે વિચિત્રતા અને પ્રથમ સહનનામ્ એવા તીર્થકરોની ઉત્કૃષ્ટ
(સખ્યા) એક સો ને મિત્તેરની મળે, (એ સિવાયના) કેવલજ્ઞાનીની ઉત્કૃષ્ટ
(સખ્યા) નન કરોડની મળે અને (એ સિવાયના) સાધુઓની ઉત્કૃષ્ટ (સખ્યા)
નન હજાર કરોડની (અર્થાત્ નેતુ અખજની) મળે, (પરંતુ) હાલમા (એ બધાની
સખ્યા બધન્ય છે એથી) તીર્થકરોની વીસ, (કેવલજ્ઞાનકર) ઉત્તમ જ્ઞાનવાળા
મુનિઓની બે કરોડ અને (સામાન્ય) સાધુઓની બે હજાર કરોડ (અર્થાત્ વીસ
અખજની) છે (એ બધાની) રોજ વટાવુ વાના સ્તુતિ કરાય છે

જયતુ સામિક્ક! જયતુ સામિક્ક!

હાયલ સામિય! હાયલ સામિય!

જયતાવતો હે નાથ! જયતાવતો હે નાથ!

ઋપમ! શત્રુહયે - ઉચ્ચયન્તે પ્રમો! નેમિજિન!
રિસહ! સત્તુંજિ ઇજ્જિતિ પહુ! નેમિજિણ!
હે ઋપભ! શત્રુજયમા ઉચ્ચયતમા પ્રભુ! નેમિ જિન!

જયતુ વીર! સત્યપુરીમળન! મૃગુકચ્છે
જયતુ વીર! સચ્ચરિમંરુણ! ઝરુચ્છહિં
જયવતા વર્તો હે વીર! હે સત્યપુરીના શણુગાર! ભરુચમા

મુનિસુવ્રત! મુહરિપાર્શ્વ! દુ સ્વદુરિતખળ્ડના અપરવિદેહે
મુણિસુવ્રય! મુહરિપાસ! હુહ્ણુરિયલંરુણ અવરવિદેહિં
હે મુનિસુવ્રત! મુહરિમાના પાર્શ્વ! દુ ખ અને પાપના બીજા (મહા)વિદેહને વિષે
નાશ કરનારા

તીર્થંકરાઃ ચતસ્રુ દિક્ષુ વિદિક્ષુ ચે કે અપિ
તિથયરા ચિહ્નં દિસિ વિદિસિ જિ કે વિ
તીર્થંકરો ચાર દિશામા વિદિશામા જે કોઈ પણ

અતીતાનાગતસામ્પ્રતિકા. વન્દે જિનાન્ સર્વાન્ અપિ
તીઆણાગયસપદ્ય વંદૂ જિણ સવે વિ ॥

અતીત, અનાગત અને વર્તિ વાહુ છું તીર્થંકર સર્વને પણ
માન (કાળ)મા થયેલા

અર્થ—હે નાથ! તમે જયવતા વર્તો, હે નાથ! તમે જયવતા વર્તો.
શુશ્ર્ય ઉપર હે ઋપભ(દેવ)! તમે જયવતા વર્તો, ઉચ્ચયત (એટલે કે
મનાર) ઉપર હે પ્રભુ નેમિ(નાથ) તીર્થંકર! તમે જયવતા વર્તો, (સત્યપુરી)ના
શણુગારરૂપ હે વીર! તમે જયવતા વર્તો (અને) ભરુચમા હે મુનિસુવ્રત(સ્વામી)!
(અને) મુહરિ(ગામ)માં હે પાર્શ્વ(નાથ)! તમે જયવતા વર્તો તમે દુ ખ અને
પાપના નાશ કરનારા છો (આ ઉપરાંત) બીજા (પાપ) મહાવિદેહને વિષેના
તીર્થંકરોને (તથા) ચાર દિશાઓ અને ચાર વિદિશાઓમા જે કોઈ પણ, અતીત
જી, અનાગત કાળ અને વર્તમાન કાળ સળધી તીર્થંકરો છે તે સર્વને પણ
હું વાંદુ છું

૧ માચોર આ ભેધપુર રાજ્યમા આવેલ છે ૨ ઇડર રાજ્યમા આવેલા ધીટોઈ
ગામમા જે મહારીપાર્શ્વનાથ કિરાજે છે તે આ હોય

સસનવર્તિ સહસ્રાણિ લક્ષાણિ પદ્મપદ્માશત્ અષ્ટકોટી
સત્તાણવડ સહસ્તા, લરકા ઠપ્પન અષ્ટકોમિતં ।

મત્તાણુ હજાર લાખ છપન આઠ કરોડ

દ્વાવિંશચ્છત દ્વયશ્રીતિ ત્રિલોકે ચૈત્યાનિ વન્દે ।

વત્તિસય વાસિયાઈ, તિયલોણ ચેણ્ણ વદે ॥ ૧ ॥

બત્રીસ સો બ્યાસી ત્રણ લોકમા ચૈત્યોને વાહુ છુ

અર્થ—આઠ કરોડ, છપન લાખ, સત્તાણુ હજાર, બત્રીસ સો ને
બ્યાસી^૧ (એટલા) ત્રણ લોકને વિષેના ચૈત્યોને હુ વાહુ છુ—૧

પદ્મદશ કોટિશતાનિ કોટી દ્વિચત્વારિંશત લક્ષાણિ અષ્ટપદ્માશત
પદ્મરસ કોમિસયાઈ, કોમી વાયાલ લરક અમવન્ના ।

પદ્મ કરોડોના એકડા કરોડ બેતાલીસ લાખ અઢાવન

પદ્મિંગત મહસાણિ અશ્રીતિ શાશ્વનનિમ્બાનિ પ્રણમામિ ।

વત્તીસ સહસ અસિઈ, સાસયવિવાઈ પણમામિ ॥ ૨ ॥

હત્રીસ હજાર એની શાશ્વત પ્રતિમાઓને વહના કહુ છુ

અર્થ—(હપર ગણાવેલા ચૈત્યોને વિષે રહેલી) પદ્મ સો બેતાલીસ કરોડ,
અઢાવન લાખ, બત્રીસ હજાર અને એસી^૨ (એટલી) શાશ્વત પ્રતિમાઓને હુ
વહના કહુ છુ—૨

હાં કિંચિ સૂત્ર

જુ કિંચિત્ નામતીયં સ્વર્ગે પાતાલે માતુષે લોકે
હાં કિંચિ નામતિથં, સર્ગે પાયાલિ માણુસે લોણ ।
જે કંઈ નામતપ તીર્થ સ્વર્ગમા પાતાળમા મનુષ્યને લગના લોકમા

યાનિ જિનનિમ્માનિ તાનિ સર્વાણિ વન્દે
તાઈં હિણવિવાઈં, તાઈં સદ્વાઈં ચંદામિ ॥ ૧ ॥
જે તીર્થકરની પ્રતિમાઓ તે સર્વને હું વદન કરું છું

અર્થ—સ્વર્ગને વિષે, પાતાળને વિષે (અને) મનુષ્યલોકને વિષે જે
કરની પ્રતિમાઓ છે તે સર્વને (તેમજ) જે કંઈ નામરૂપ તીર્થ છે (તેને)
હું કરું છું—૧

નમુત્યુ ણં સૂત્રં

નમઃ જસ્ટુ અરિહન્તમ્ય
 નમુત્યુ ણં અરિહંતાણ
 નમન હો અરિહંતોને
 મગવદ્મ્ય આદિકોમ્ય
 જગવતાણ ॥ આશ્વરાણ
 ભગવતોને શરૂઆત કરનારાને
 તીર્થકોમ્ય સયસમ્બુદ્ધેમ્ય
 તિથ્થરાણ સયસમ્બુદ્ધાણ ॥
 તીર્થના કરનારાને થોતાની મેળે બોધ
 આપવાને
 પુરુષોત્તમેમ્ય પુરુષસિંહેમ્ય
 પુરિસુત્તમાણ પુરિસસીંહાણ
 પુરુષોમા ઉત્તમને પુરુષોમા સિંહને

પુરુષવરપુણ્ડરીકેમ્ય પુરુષવરગન્ધહસ્તિમ્ય
 પુરિસવરપુન્નરીયાણ પુરિસવરગન્ધહૃચ્છીણ ॥

પુરુષોમા શ્રેષ્ઠ કમળને પુરુષોમા શ્રેષ્ઠ ગન્ધહૃસ્તીને

લોકોત્તમેમ્ય લોકનાથેમ્ય.

લોગુત્તમાણ લોગનાદાણ

લોકને વિષે ઉત્તમને લોકના નાથને

લોકહિતેમ્ય લોરુપ્રદીપેમ્ય લોકપ્રયોતકોમ્ય

લોગહિયાણ લોગપર્જનાણ લોગપજ્જોઞ્ચગરાણ ॥

લોકના હિતકારીને લોકને વિષે પ્રદીપને લોકમા અતિશય પ્રકાશ કરનારાને

૧ છેડી ગયા નિવાસનો ભાગ શકે શ્રીમહાવીરભાગીની સ્તુતિ કરતા ઉચ્ચાર્યો
 એમ કહેવાય છે અને એ ઉપરથી આને 'શકસ્તવ' કહેવામા આવે છે

૨ વાસ્તવ-કારિયાયક અ-ચય

અમયદયેમ્ય ચક્ષુર્દયેમ્ય માર્ગદયેમ્ય

અજયદયાણં ચરકુદયાણં મગ્ગદયાણં

અભય દેનાગને નેત્ર આપનારાને માર્ગ ખતાવનાગને

શરણદયેમ્ય ધોધિદયેમ્ય.

સરણદયાણં વોહિદયાણં ॥

શરતુ આપનાગને મગ્યકૃત આપનાગને

ધર્મદયેમ્ય ધર્મદેશકેમ્ય. ધર્મનાયકેમ્ય.

ધર્મદયાણં ધર્મદેસયાણં ધર્મનાયગાણં

ધર્મના દાતારાને ધર્મનો ઉપદેશ કરનારાને ધર્મના નાયકને

ધર્મમારધિમ્ય ધર્મવરચાતુરન્તચક્રવર્તિમ્ય

ધર્મસારહીણં ધર્મવરચાતુરન્તચક્રવર્તીણ ॥

ધર્મના સાગવિને ધર્મમા શ્રેષ્ઠ અને આગે ગતિનો અત કુળાગ ચક્રવર્તિને

અપ્રતિહતવરજ્ઞાનદર્શનધરેમ્ય વ્યાવૃત્તચ્છદ્યમ્ય

અપ્પન્નિહ્યવરનાણંદંસણધરાણં વિચટ્ટઠમાણં ॥

નહિ હુણાયેલા એવા શ્રેષ્ઠ જ્ઞાન અને નિવૃત્ત વયુ છે છદ્મસ્થપણુ
દર્શનને ધાન્ય કરનારાને જેમનુ એવાને

જિનેમ્ય જાપકેમ્ય તીર્ણેમ્ય તારકેમ્ય

જિણાણં જાવયાણં તિન્નાણં તારયાણં

છતાનારાને છતાડનારાને તરેલાને તાગનાગને

બુદ્ધેમ્ય. વોગ્કેમ્ય મુક્તેમ્ય મોચકેમ્ય:

બુદ્ધાણં વોહયાણ મુક્તાણ મોચગાણ ॥

બોધ પામેલાને બોધ પમાડનાગને મુક્તને મુક્તાવનાગઓને

સર્વજ્ઞેમ્ય સર્વદર્શિમ્ય શિવમ્ અચલમ્ અરુજમ્ અનન્તમ્ અક્ષમ્

સવ્વજ્ઞાણં સવ્વદરિસીણં સિવમયલમરુચ્ચમણતમરુક્કર

અર્વજ્ઞને અર્વદર્શાને કલ્યાણકારી સ્થિર ગેગદ્વિત અનન્ત અક્ષ

અવ્યાનાધમ્ અપુનરાવૃત્તિ સિદ્ધિગતિનામધેય સાગ

મવાવાહમપુણરાવિત્તિ ૧૨૧ ૧. વેયં ગણ

બાધારહિત પુનરાગમનથી રહિત - ક્રમવાળા ધ્યાનને

સમ્પ્રાપ્તેમ્ય નમ જિનેમ્ય જિતમયેમ્ય ।

સપન્નાણ ॥ નમો જિણાણ, જિયજયાણં ॥

પામેલાને નમસ્કાર જિનોને જીત્યા છે ભય જેમણે તેમને

અર્થ—ભગવાન, (શ્રુતધર્મની) શરૂઆત કરનારા, તીર્થ(સ્થાપન) કરનારા, ખોતાની રેળે ખોન પામેલા, પુરુષોમા ઉત્તમ, પુરુષોમાં મિટ (સમાન), પુરુષોમા શ્રેષ્ઠ ક્રમળ (સમાન), પુરુષોમા શ્રેષ્ઠ ગંધર્વેતી (સમાન), (સંય) લોકને વિષે ઉત્તમ, (આસત્તસિક્ક) લોકના નાય, લોકના હિતકારી, (સની પચેન્દ્રિય) લોકને વિષે પ્રદીપ, (સમાન) (આપૂર્વેવરરૂપ) લોકમા અતિશય પ્રકાશ કરનાર, અભય(દાન) દેનારા, (શ્રુતજ્ઞાનરૂપ) નેત્ર આપનારા, (મોક્ષનો) માર્ગ ખતાનનારા, શરણ આપનારા, સમ્યક્ન આપનારા, ધર્મના દાતાર, ધર્મનો ઉપદેશ કરનારા, ધર્મના નાયક, ધર્મના સારથિ, ધર્મમા શ્રેષ્ઠ તેમજ ચાર ગતિનો અત કરનારા એવા (ધર્મ)ચક્રવર્તી, (કોઝી) નહિ હણાયેવા એવા શ્રેષ્ઠ જ્ઞાન (કવલવાન) અને દર્શન (કવલદર્શન)ને ધારણ કરનારા, જેમનુ છદ્મરથપણુ નિવૃત્ત થયુ છે એવા, (રાગ અને દ્વેષના) જીતનાર (તથા તેથી) જીતાડનાર, (સસાગથી) તરેલા (તથા) તારનાર, (તત્ત્વનો) ખોન પામેલા (તથા) પમાડનાર, (કર્મથી) મુક્ત (તથા) મૂકાવનાર, સર્વજ્ઞ, સર્વદર્શી, તેમજ કલ્યાણકારી, સ્થિર, રોગરહિત, અનત, અક્ષય, આધારહિત, તથા પુનરાગમનથી રહિત એવા સિદ્ધિગતિ નામવાળા સ્થાનને પામેલા એવા અરિહતોને નમન હો જિનોને કે જેમણે (મર્વ) ભયને જીત્યા છે તેમને નમસ્કાર (હો)

યે ચ અતીતા સિદ્ધા યે ચ મગ્ગિયન્તિ અનાગતે કાલે
જો ચ અઈચ્છા સિદ્ધા, જો ચ જવિસ્સંતણાગણ કાલે ।

જેઓ વળી અતીત સિદ્ધો જેઓ તથા થનારા અનાગત કાળમા

સમ્પતિ ચ વર્તમાના સર્વાન્ ત્રિવિધેન વન્દે ।

સપરુ ચ વટ્ટમાણા, સવે તિવિદ્દેણ વંદામિ ॥ ૧ ॥

અત્યારે વળી વર્તતા નરને ત્રણ પ્રકારે વાદુ છુ

અર્થ—વળી જેઓ અતીત કાળે સિદ્ધ થયા તથા જેઓ અનાગત કાળમા સિદ્ધ થનારા છે (અને) જેઓ અત્યારે વિધમાન છે એ સર્વને છુ ત્રણ પ્રકારે વાદુ કરુ છુ—૧ ।

જાવંતિ ચેદ્ઞાઈ સૂત્ર

યાવંતિ ચૈત્યાનિ ઝર્ઘે ચ અથ ચ તિર્યગ્લોકે ચ
તાવંતિ ચેદ્ઞાઈ, ઝઠ્ઠે અ અઠ્ઠે અ તિરિયલોણ ય ।

જેટલા નિનખિખો ઊર્ધ્વ અને અધ તયા તિર્યગ્લોકમા વળી

સર્ગણિ તાનિ વન્દે હ્ર સન્ તન્ સન્તિ

સઘાઈ તાઈ વંદે, ઝહ સંતો તઠ્ઠ સંતાઈ ॥ ૧ ॥

સર્વ તેને વાહુ અહીં રહેલ ત્યા રહેલાને

અર્થ—ઊર્ધ્વલોકને વિષે તથા અધોલોકને વિષે તેમજ તિર્યગ્લોકને વિષે
જેટલા નિનખિખો છે તે ત્યા રહેલા સર્વને હુ અહીં રહેલો છતો વદના કરુ છુ-૧

નમસ્કારસૂત્ર

નમોઽર્હત્સિદ્ધાચાર્યોપાધ્યાયસર્વેસાધુમ્ય. ।

અરિહતોને, સિદ્ધોને, આચાર્યોને, ઉપાધ્યાયોને અને બધા સાધુઓને

પર્ય—અરિહતોને, સિદ્ધોને, આચાર્યોને, ઉપાધ્યાયોને અને બધા સાધુઓને

રોજે

उपसर्गहरस्तोत्र

उपसर्गहरपाशं पार्श्वं वदे कर्मघनमुक्त
 उपसर्गहरपास, पास वंदामि कम्मघणमुक्त ।
 उपसर्गને દૂર કરનારા પાર્શ્વને વાહુ છું કર્મના સમૂહથી મુક્ત
 પાર્શ્વ છે એને એવા

વિપદરવિપનિર્ણય મહાલકત્યાણાવાસમ્ ।

વિસહરવિસનિશ્વાસ, મગલકલ્યાણઆવાસ ॥ ૧ ॥

મર્દના એવનો અતિશય નાશ કરનારા મગળ અને કલ્યાણના નિવાસ

અર્થ—જેમને ઉપસર્ગને દૂર કરનારા પાર્શ્વ (નામે યક્ષ સેવક) છે એવા, જેઓ કર્મના સમૂહથી મુક્ત છે (તથા) જેઓ વિપદરના વિપનો અતિશય નાશ કરનારા છે (તેમજ) જેઓ મગળના અને કલ્યાણના નિવાસ(રૂપ) છે એવા પાર્શ્વ(નાથ)ને હુ વાહુ છું-૧

વિપદસ્ફુલિન્નમથ કઠે ધારયતિ ય સદા મનુજ
 વિસહરફુલિગમત, કઠે ધારેડ હો સયા મણુઈ ।

વિપદસ્ફુલિન્ન મનને વઠમા ધારણ કરે છે જે મહા મનુષ્ય

તસ્ય ગ્રહરોગમારીટુષ્ટન્નરા યાન્તિ ઉપશમમ્

તસ્ય ગ્રહરોગમારીટુષ્ટન્નરા હાતિ ઉવસામ ॥ ૨ ॥

તેના ગ્રહ, રોગ, મારી અને દુષ્ટ જન પામે છે શાંતિને

અર્થ—જે મનુષ્ય (શ્રીપાર્શ્વનાથના નામગર્ભિત) વિપદસ્ફુલિન્ન (નામના) મનને વઠને વિષે મ । વાણ્ણ કરે છે, તેના (પ્રતિદૂળ) ગ્રહ, રોગ, મારી અને દુષ્ટ જન શાંત થઈ જાય છે-૨

તિષ્ઠતુ દૂરે મથ તર પ્રણામ જપિ નહુફલ મવતિ
 વિષ્ઠ દૂરે મતો, તુપ્ર પણામો વિ વહુફલો હોઈ ।

તો દૂર મન તારે પ્રણામ થણુ ધણા કૃણવાળો થાય છે

નરતિરશો જપિ જીવા પ્રામુન્તિ ન દુઃસદૌર્ગલમ્ ।

નરતિરિષ્ણુ વિ હીવા, પાવંતિ ન દુઃસ્કદોગ્ધ ॥ ૩ ॥

મનુષ્ય ને તિર્યંચમા પાપુ છવો પામતા નથી દુઃખ અને દરિદ્રતાને

૧ 'હુલ્લદોહન' એનો થણુ પાઠ છે

અર્થ—(એ) મત્ર દર રહો તને (કઝેલો) પ્રણામ પણ ઘણા કળવાળો થાય છે (એ પ્રણામ કરનારા) જીવો મનુષ્ય અને તિર્યચ (ગતિ)ને વિષે પણ કુપ અને દરિદ્રતાને પામતા નથી—૩

તવ સમ્યક્ત્વે લબ્ધે ચિન્તામણિકલ્પપાદપામ્યધિકે
તુહ સંમત્તે લક્ષ્ઠે, ચિન્તામણિકલ્પપાયવપ્પહિણ ।
તારુ સમ્યક્ત્વ પામે ચિન્તામણિ અને કલ્પવૃક્ષથી અધિક મહિમાવાળુ
પ્રાપ્નુવન્તિ અપિષ્ઠેન જીવા અજરામર સ્થાનમ્
પાવંતિ અવિગ્ધેણં, જીવા અયરામરં ગણ ॥ ૪ ॥
પામે છે નિર્વિઘ્ને જીવો અજર અને અમર સ્થાનને

અર્થ—ચિન્તામણિ (રત્ન) અને કલ્પવૃક્ષથી અધિક મહિમાવાળુ એવું તારુ સમ્યક્ત્વ પામે છતે, (લબ્ધ) જીવો અજર અને અમર (એવા મોક્ષરૂપ) સ્થાનને નિર્વિઘ્ને પામે છે—૮

इति सस्तुत महायश । भक्तिभरनिर्भरेण हृदयेन
इय संशुर्त महायस, जत्तिप्परनिप्परेण हियण्ण ।
આ રીતે સ્તુતિ કરાયેલો હે મહાયશસ્વી ! ભક્તિના સમૃદ્ધથી પરિપૂર્ણ હૃદયથી
તત્ત દેવ ! દેહિ વોષિ મવે મવે પાર્શ્વજિનચન્દ્ર !
તા દેવ ! દિઝા વોહિં, જવે જવે પાસઙિણચદ ! ॥ ૫ ॥
તે માટે દેવ ! આપ બોધિ લવને વિષે લવને વિષે હે પાર્શ્વ જિનચન્દ્ર !

અર્થ—આ પ્રમાણે હે મહાયશસ્વી (પ્રભુ) ! ભક્તિના સમૃદ્ધથી પરિપૂર્ણ હૃદયથી (આપની) સ્તુતિ કરી છે માટે હે પાર્શ્વ જિનચન્દ્ર દેવ ! તમે (મને) લવોલવને વિષે બોધિ આપો—૫

પ્રાર્થનાસૂત્ર

જય વીતરાગ! જગદ્ગુરો!
 જય વીયરાય! જાગગુરુ!
 જય હે વીતરાગ! હે જગતના ગુરુ!
 મવતુ મમ તર પ્રભાવત મગના!
 હોત મમ તુહ પજાવત જયવં! ।
 હો મને તારા પ્રભાવથી હે જાગવન!

મવનિર્વદ માર્ગા-
 જવનિવેરં મગના-
 સમારથી વંશાય માર્ગા
 નુસારિતા ઇષ્ટફલસિદ્ધિ
 ણુસારિયા ઇષ્ટફલસિદ્ધી ॥ ૧ ॥
 નુમાન્તિ ઇષ્ટ ફળની સિદ્ધિ

અર્થ—હે વીતરાગ! હે જગતના ગુરુ! (તારો) જય હો હે જાગવન! મને તારા પ્રભાવથી સમારથી વંશાય, માર્ગાનુસારિતા (અને) (શુદ્ધ આત્મધર્મરૂપ) ઇષ્ટ ફળની સિદ્ધિ હોજે-૧

લોકવિરુદ્ધતાય ગુરુજનપૂજા પરાર્થકરણ ચ
 લોગવિરુદ્ધચાતે ગુરુજાણપૂજા પરચ્છકરણ ચ ।
 લોકવિરુદ્ધનો ત્યાગ મોટા જનોની પૂજા પગેપકાણી પ્રવૃત્તિ અને
 શુભગુરુયોગ તદ્વચનસેવના જામવમ્ અલ્પજ્ઞા ।
 સુદ્ગુરુજોગો તવચણસેવણા આજ્ઞવમસ્વસ્તા ॥ ૨ ॥

અ. શુરુના યોગ તેમના વચનની સેવા સન સુધી અખડિત

અર્થ—લોકવિરુદ્ધ (વ્યવહાર)નો ત્યાગ, (માનાપિતા વગેરે) ગુરુજનની પૂજા, પગેપકાણી પ્રવૃત્તિ, સાગ શુરુનો યોગ તેમજ તેમના વચનની સેવા (એ મર્મ જ્યાં સુધી મારે) બવ (નરવા પડે ત્યાં) સુધી (એટલે કે મોક્ષની પ્રાપ્તિ સુધી) અખડિત હોજે-૨

કલ્યાણકંદં સ્તુતિ

કલ્યાણકંદ પ્રથમ જિનેન્દ

કલ્યાણકંદં પઢમં જિણિંદં

કલ્યાણના મૂળ પ્રથમ જિનેન્દ્રને

શાન્તિ તત નેમિજિન મુનીન્દ્રમ્

સંતિ તત નેમિજિણ મુણિંદં ।

શાંતિને ત્યાર પછી નેમિ જિનને મુનિના ઇન્દ્ર

પાર્શ્વ પ્રકાશક સુગુણેકસ્થાન

પાસં પયાસં સુગુણિકઠાણં

પાર્શ્વને પ્રકાશ કરનારા આગ શુણોના અદ્વિતીય સ્થાન

મક્ત્યા વન્દે શ્રીવર્દ્ધમાનમ્

જત્તીઈ વંદે સિરિવરુમાણં ॥ ૧ ॥

ભક્તિ વડે વાહુ છું શ્રીવર્દ્ધમાનને

અર્થ—કલ્યાણના મૂળ એવા પ્રથમ જિનેન્દ્ર (ઋષભનાથ)ને, શાંતિ(નાથ)ને તથા સાર બાદ મુનિઓના ઇન્દ્ર નેમિ જિનને, (જ્ઞાનનો) પ્રકાશ કરનારા (અને) સારા શુણોના અદ્વિતીય સ્થાનરૂપ પાર્શ્વ(નાથ)ને (તથા) શ્રીવર્દ્ધમાન(સ્વામી)ને હું ભક્તિથી વાહુ છું-૧

અપારસસારસમુદ્રપાર

અપારસસારસમુદ્રપારં

અપાર અમારૂંપ નસુદના પાગને

પ્રાપ્તા સિવ દદતુ શુચ્યેકસારમ્

પત્તા સિવ દિતુ સુશ્ચકસાર ।

પામેલા મોક્ષ આપો પવિત્ર વસ્તુને મિથે
અદ્વિતીય આરૂંપ

મૌ જિનેન્દ્રા મુરવૃન્દવન્દ્યાઃ

સઘે જિણિદા મુરવૃન્દવન્દ્યાઃ

મૌ જિનેન્દ્રો દેવોના મમુરવૃન્દવન્દ્યાઃ

કલ્યાણવહીના વિશાલકન્દા

કલ્યાણવહીણ વિસાલકન્દા ॥ ૭ ॥

કલ્યાણરૂપ લતાઓના વિશાળ મૂળ

અર્થ—અપાર સસારરૂપ સમુદ્રના પારને પામેલા (તથા) દેવોના સમૂહને વદનીય (અને) કલ્યાણરૂપ લતાઓના વિશાળ મૂળરૂપ એવા સર્વ જિનેન્દ્રો (સર્વ) પવિત્ર વસ્તુઓને વિષે અદ્વિતીય આરૂપ એવો મોક્ષ (મને) આપો—૨

નિર્વાણમાર્ગે વરયાનકલ્પ

નિર્વાણમર્ગે વરજ્ઞાણરૂપ

મોક્ષને માર્ગ ઉત્તમ વાહનના સમાન

ગ્રંથાશિતાશ્વેપકુવાદિદર્પમ્

પણાસિયાસેસકુવાદરૂપ ॥

વિનાશ કર્યા છે મન કુલાઓના અહંકારનો જેણે એવા

મત નિનાના શરણ સુધાના

મય જિણાણ સરણ વુહાણ

મતને તીર્થંતરોના મનુ પડિતોના

નમામિ નિલ ત્રિજગત્પ્રધાનમ્

નમામિ નિચ તિહગમ્પહાણ ॥ ૩ ॥

નમુ છું નલ ત્રણ લોકને વિષે પ્રધાન

અર્થ—મોક્ષને માર્ગે (ગમન કરવામા) ઉત્તમ વાહનના સમાન (અને) જેણે સર્વ કુવાદીઓના અહંકારનો વિનાશ કર્યો છે એવા, પડિતોના શરણરૂપ (અને) ત્રણ લોકને વિષે પ્રધાન એવા તીર્થંતરોના મતને છું સદા નમુ છું—૩

કુદેન્દુગોત્રીસ્તુષારવન્ના

કુદિન્દુગોત્રીસ્તુસારવન્ના

મોહને, યદ, ગાયનુ દૂધ અને યદ્ એના જેવા વણવાળી

સરોજહસ્તા

કમલે નિષણ્ણા

સરોજહસ્તા

કમલે નિસન્ના ॥

હાથમા કમળ છે જેના એવી

કમળમા છે

વાળીશરી પુસ્તકવ્યગ્રહસ્તા
વાણસિરિ પુત્રયવગ્ગહઢા
શુતરેવી પુત્રક વડે વ્યઞ હાયવાળી

સુણાય સા ન સદા પ્રશસ્તા

સુહાય સા અમ્હ સયા પસઢા ॥ ૪ ॥

સુખને મોટે તે અમને મદા પ્રશસ્ત

અર્થ—મોગમે, અદ્ર, ગાયનુ દૂધ (અને) બરકં એ (ચાહે)ના જેવા
જીંજાળી, હાયમા કમળવાળી, કમળમા બેઠેલી, પુસ્તક વડે જેનો હાય વ્યઞ
હે એવી (અથવા જેના હાયમા પુસ્તકનો સમૂહ છે એવી) તથા પ્રશસ્ત એવી
શુતરેવી અમને સદા સુખને મોટે થાઓ—૪

કલ્યાણવહીના વિશાલકન્દા
કલ્યાણવહીણ વિસાલકન્દા ॥ ૨ ॥

ક-ચાણુરૂપ અનાઓના વિનાશ મૂળ

અર્થ—અપાર સસારરૂપ સમુદ્રના પારને પામેલા (તથા) દેવોના અમુ
વદનીય (અને) કલ્યાણરૂપ સતાઓના વિનાશ મૂળરૂપ એવા સર્વ જિને-
(સર્વ) પવિત્ર વસ્તુઓને વિષે અદ્વિતીય સારરૂપ એનો ભોક્ષ (મને) આપો.

નિર્વાણમાગે વરયાનકલ્પ
નિવાણમગે વરહાણકલ્પ
ભોક્ષને માર્ગે ઉત્તમ વાહનના સમાન

પ્રણાશિતાગેષકુનાદિદર્પમ્

પણાસિયાસેસકુવાઈદપ્પ ।

વિનાશ કર્યો છે સર્વ કુવાનીઓના અહુકારનો જોરો એવા

મત વિનાના શરણ લુધાના
મય હિણાણ સરણ લુહાણ
મતને તીર્થકરોના ૨ ॥ પડિતોના

નમામિ નિલ્લ ત્રિગલ્પવાનમ્
નમામિ નિલ્લ તિલ્લગલ્પહાણ ॥ ૩ ॥

નમુ છું નલ્લ ત્રણ લોકોને વિષે પ્રધાન

અર્થ—ભોક્ષને માર્ગે (ગમન કરવામા) ઉત્તમ વાહનના સમાન (અને)
જેણે સર્વ કુવાનીઓના અહુકારનો વિનાશ કર્યો છે એવા, પડિતોના શરણરૂપ
(અને) ત્રણ લોકોને વિષે પ્રધાન એવા તીર્થકરોના મતને હું સદા નમુ છું-૩

કુદેન્દુગોલીરતુપારવન્ના
કુર્દિન્દુગોસ્કીરતુસારવન્ના

મોગતે, નદ ગાથનુ દ્વધ અને અગ્નિ એના જેવા વર્ણવાળી

સરોજહસ્તા કમલે નિપણ્ણા
સરોજહસ્તા કમલે નિસન્ના ।

હાથમા હમળ જે જેના એલી કમળમા એ

અર્થ—જિનવરમા ઉત્તમ એવા વર્ધમાન(સ્વામી)ને (કળયેલો) એક પણ
 ૧ મ, પુરુષને, વળી સ્ત્રીને અથવા (કૃત્રિમ નપુસકને) પણ સસાગરૂપ સમુદ્રથી
 ૨ ૬-૩

ઉચ્ચન્તશેલશિસ્ત્રે દીક્ષા જ્ઞાન નૈષેધિકી યસ
 ઊજ્જૈતસેલસિહરે, દિક્ષા નાણં નિસીહિચ્છા હાસ્સ ।
 ઉચ્ચન્ત પર્વતના શિખર પર દીક્ષા જ્ઞાન મોક્ષ લેના

ત ધમચક્રવર્તિનમ્ અરિષ્ટનોમં નમસ્યામિ
 ત ધમ્મચક્રવર્ટિ, અરિષ્ટનેમિ નમંસામિ ॥ ૪ ॥
 ત ધર્મચક્રવર્તી અરિષ્ટનેમિને નમુ છુ

અર્થ—ઉચ્ચન્ત પર્વતના શિખર પર લેખના દીક્ષા, જ્ઞાન અને મોક્ષ
 મેમ ત્રણ કલ્યાણુક) થયા છે તે ધર્મચક્રવર્તી અરિષ્ટનેમિને હુ નમુ છુ -૪

ચત્તાર અદ્દ દસ દ્વૌ ચ વન્દિતા જિનવરા ચતુર્વિંશતિ
 ચત્તારિ અદ્દ દસ દો, અ વંદિચ્છા જિણવરા ચલ્લીસ ।
 ચાર આઠ દસ બે અને વદાયેલા જિનવરો ચોવીસ

પરમાર્થનિષ્ઠિતાયાં સિદ્ધા સિદ્ધિ મમ દિશન્તુ
 પરમહનિષ્ઠિચ્છા, સિદ્ધા સિદ્ધિ મમ દિસતુ ॥ ૫ ॥
 પન્માર્થથી કૃતકૃત્ય થયેલા મિદ્ધ મોક્ષને મને આપો

અર્થ—ચાર, આઠ, દસ અને બે (એમ કુલે) ચોવીસ જિનવરો ૬ લગ્ગો
 (ધક્કાદિ વડે) વદાયેલા છે, લગ્ગો પન્માર્થથી કૃતકૃત્ય થયા છે તેમજ લગ્ગો
 મિદ્ધ થયા છે, તેઓ મને મોક્ષ આપો -૫

સિદ્ધસ્તવસૂત્ર

સિદ્ધેય્ય ચુદ્ધેય્ય પારગનેય્ય પરમ્પરાગનેય્ય
સિદ્ધાણ ચુદ્ધાણ, પારગયાણ પરમ્પરગયાણ ।
નિદ્ધ થયેલાને શુદ્ધ થયેલાને પાર પામેલાને પરમ્પરથી પામેલાને

લોકાગ્રમ્ ઉપગતેય્ય નમ્ સદા સર્વસિદ્ધેય્ય
લોચ્છ્રગમુવગયાણ, નમો સયા સર્વસિદ્ધાણ ॥ ૧ ॥
લોકના અગ્ર ભાગને પામેલાને નમસ્કાર નિરતર સર્વ નિદ્ધ ભગવતોને

અર્થ—સિદ્ધ થયેલા, શુદ્ધ થયેલા, (સંસારરૂપ સમુદ્રના) પાર પામેલા,
પરમ્પરથી (અર્થાત્ આત્મિક વિકાસના ક્રમે મોક્ષ) પહોંચેલા તેમજ લોકના અગ્ર
ભાગને પામેલા એવા સર્વ નિદ્ધોને સત્ (આરો) નમસ્કાર (હો) -૧

યો દેવાનામ્ અપિ દેવ ય દેવા પ્રાજ્ઞલય નમસન્તિ
હો દેવાણ ત્રિ દેવો, હા દેવા પદ્મલી નમન્સતિ ।
જે દેવોના પણ દેવ જેને દેવો અતિપૂર્વક નમે છે

ત દેવદેવમહિત સિરમા વન્દે મહાવીરમ્
ત દેવદેવમહિચ્છ, સિરસા વંદે મહાવીર ॥ ૨ ॥
તે દેવના દેવથી પૂજાયેલા મન્દક વડે વાદુ છુ મહાવીરને

અર્થ—જેઓ દેવોના પણ દેવ છે, જેમને દેવતાઓ હાથ બેડીને નમે છે,
તેમજ જેઓ દેવોના દેવ (અર્થાત્ ધન્ધ)થી પૂજાયેલા છે તે મહાવીર(સ્વામી)ને
મન્દક વડે હુ વાદુ છુ -૨

एक अपि नमस्कार जिनवरवृषमस्य वर्धमानस्य
इको वि नमुकारो, जिणवरवसहस्स वरुमाणस्स ।
એક પણ નમસ્કાર જિનવરગમા ઉત્તમ વર્ધમાનને

ससारसागरात् तारयति नर वा नारी वा
ससारसागरात्, तारेत् नर व नारि वा ॥ ३ ॥
સંસારરૂપ સમુદ્રથી તારે છે પુરુષને વળી સ્ત્રીને અથવા

અર્થ—જિનવરમા ઉત્તમ એવા વર્ધમાન(સ્વામી)ને (કરાયેલો) એક પણ
પુરુષને, વળી સ્ત્રીને અથવા (કૃત્રિમ નપુસકને) પણ સસારરૂપ સમુદ્રથી
દૂર છે-૩

ઉદ્વચ્ચન્તશૈલશિખરે દીક્ષા જ્ઞાન નૈષેયિકી યસ્ય
વર્જિતસેલસિદ્ધરે, દિક્ષા નાણં નિસીદ્ધિઆ હાસ્ત ।
જિનવર પર્વતના શિખર પર દીક્ષા જ્ઞાન મોક્ષ જેના

ત ધર્મચક્રવર્તિનમ્ અરિષ્ટનેમિ નમસ્સામિ
ત ધર્મચક્રવર્તિ, અરિષ્ટનેમિ નમંસામિ ॥ ૪ ॥
તે ધર્મચક્રવર્તી અરિષ્ટનેમિને નમુ હું

અર્થ—ઉચ્ચત પર્વતના શિખર પર જેમના દીક્ષા, જ્ઞાન અને મોક્ષ
(એમ ત્રણ કલ્યાણક) યથા છે તે ધર્મચક્રવર્તી અરિષ્ટનેમિને હું નમુ છું-૪

ચત્તાર અષ્ટ દશ દ્વૈ ચ વન્દિતા જિનવરા ચતુર્વિંશતિ
ચત્તારિ અષ્ટ દસ દ્વૈ, અ વંદિઆ જિનવરા ચતુર્વીસ ।
આઠ આઠ દસ જે અને વદાયેલા જિનવરો ચોવીસ

પરમાર્થનિષ્ઠિતાર્થા મિદ્ધા સિદ્ધિ મમ વિશન્તુ
પરમઠનિષ્ઠિઆઠા, સિદ્ધા સિદ્ધિ મમ વિસન્તુ ॥ ૫ ॥
પરમાર્થથી દૃઢકૃત્ય થયેલા મિદ્ધ મોક્ષને મને આપો

અર્થ—આઠ, આઠ, દસ અને જે (એમ કુલે, ચોવીસ જિનવરો ૮ જેઓ
(ધદ્રાદિ વડે) વદાયેલા છે, જેઓ પરમાર્થથી દૃઢકૃત્ય યથા છે તેમજ જેઓ
મિદ્ધ યથા છે, તેઓ મને મોક્ષ આપો-૫

સિદ્ધસ્તવસૂત્ર

સિદ્ધેમ્ય બુદ્ધેમ્ય પારગતેમ્ય પરમ્પરાગતેમ્ય
સિદ્ધાણ બુદ્ધાણ, પારગયાણ પરપરગયાણ ।

નિદ્ધ થયેલાને બુદ્ધ થયેલાને પાર પામેલાને પરપરાથી પામેલાને

લોકાગ્રમ્ ઉપગતેમ્ય નમ સદા સર્વસિદ્ધેમ્ય
લોચ્રમ્ગમુવગયાણ, નમો સયા સદ્વસિદ્ધાણ ॥ ૧ ॥

લોકના અગ્ર ભાગને પામેલાને નમસ્કાર નિરતર સર્વ સિદ્ધ ભગવતોને

અર્થ—સિદ્ધ થયેલા, બુદ્ધ થયેલા, (સસારરૂપ સમુદ્રના) પાર પામેલા, પરપરાથી (અર્થાત્ આત્મિક વિકાસના ક્રમે મોક્ષે) પહોંચેલા તેમજ લોકના અગ્ર ભાગને પામેલા એવા સર્વ સિદ્ધોને સદા (આરો) નમસ્કાર (હો)—૧

યો દેવાનામ્ અપિ દેવ ય દેવા પ્રાણલય નમમ્યન્તિ
હો દેવાણ વિ દેવો, હ્ર દેવા પદાલી નમંસતિ ।

જે દેવોના પણ દેવ જેને દેવો અગ્રણિપૂર્વક નમે છે

ત દેવદેવમહિત શિરસા વન્દે મહાવીરમ્
તં દેવદેવમહિત્વ, શિરસા વદે મહાવીર ॥ ૨ ॥

તે દેવના દેવથી પૂજાયેલા મસ્તક વડે વાહુ છુ મહાવીરને

અર્થ—જેઓ દેવોના પણ દેવ છે, જેને દેવતાઓ ટાંચ જોડીને નમે છે, તેમજ જેઓ દેવોના દેવ (અર્થાત્ ધન્દ્ર)થી પૂજાયેલા છે તે મહાવીર(સ્વામી)ને મસ્તક વડે છુ વાહુ છુ—૨

एक अपि नमस्कार जिनवरवृषमम्य वर्धमानस
इको वि नमुकारो, जिणवरवसहस्स वरुमाणस्स ।

એક પણ નમસ્કાર જિનવગ્મા ઉત્તમ વર્ધમાનને

ससारसागरात् तारयति नर वा नारी वा

તા તારુ, તારેઈ નર વ નારિ વા ॥ ૩ ॥

મહુદ્રથી તાર છે પુરુષને વળી સ્ત્રીને અથવા

અર્થ—જિનવરમા ઉત્તમ એવા વર્ધમાન(સ્વામી)ને (કરાયેલો) એક પણ નમસ્કાર, પુરુષને, વળી સ્ત્રીને અથવા (કૃત્રિમ નપુસકને) પણ સસારરૂપ સમુદ્રથી તારે છે—૩

ઉજયન્તશૈલશિખરે દીક્ષા જ્ઞાન નૈપેધિકી યસ
 ઉજ્જિતસેલસિહરે, દિક્ષા નાણં નિસીહિચ્ચા હાસ્સ ।
 ઉજ્જયત પર્વતના શિખર પર દીક્ષા જ્ઞાન મોક્ષ જેના

ત ધર્મચક્રવર્તિનમ્ અરિષ્ટનેમિ નમસામિ
 તે ધર્મચક્રવર્તિ, અરિષ્ટનેમિ નમંસામિ ॥ ૪ ॥
 તે ધર્મચક્રવર્તિ અગ્નિનેભિને નમુ છુ

અર્થ—ઉજ્જયત પર્વતના શિખર પર જેમના દીક્ષા, જ્ઞાન અને મોક્ષ (એમ ત્રણ કલ્યાણક) થયા છે તે ધર્મચક્રવર્તિ અગ્નિનેભિને હુ નમુ છુ—૪

ચત્તાર અટ્ઠ દસ દ્વૌ ચ વન્દિતા જિનવરા ચતુર્વિંશતિ
 ચત્તારિ અઠ્ઠ દસ દો, અ વંદિચ્ચા હિણવરા ચત્તવીસં ।

ચાર ચાઠ દસ જે અને વદાયેલા જિનવરો ચોવીસ

પરમાર્યનિષ્ઠિતાર્યા મિદ્ધા સિદ્ધિ મમ દિશન્તુ
 પરમઠનિષ્ઠિચ્છા, સિદ્ધા સિદ્ધિ સમ દિસન્તુ ॥ ૫ ॥
 પરમાર્યથી કૃતકૃલ થયેલા મિદ્ધ મોક્ષને મને આપો

અર્થ—ચાર, ચાઠ, દસ અને જે (એમ કુલે) ચોવીસ જિનવરો કે જેઓ (છદ્રાદિ વડે) વદાયેલા છે, જેઓ પરમાર્યથી કૃતકૃલ થયા છે તેમજ જેઓ સિદ્ધ થયા છે, તેઓ મને મોક્ષ આપો—૫

આયરિય ઉવપ્પાણ સૂત્ર

આચાર્યે ઉપાધ્યાયે શિષ્યે સાધમિકે કુલે ગણે ચ
 આયરિય ઉવપ્પાણ, સીસે સાહમ્મિણ કુલ ગણે ચ
 આચાર્ય ઉપાધ્યાય શિષ્ય સાધર્મિક કુળ ગણ અને
 એ મયા કેચિત્ કપાયા સર્વાન્ તિવિદ્દેણ સમામિ ॥ ૧ ॥
 જે મે કોઈ ઉપાધ્ય નરને પણ પ્રકારે ક્ષમા યાયુ છું

અર્થ—આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, શિષ્ય, સાધર્મિક, કુળ અને ગણ ઉપર જે કોઈ
 પણ પ્રકારના કપાથો (મેં કપ્યાં) હોય તે સર્વેની હું તથા પ્રકારે ક્ષમા યાયુ છું - ૧

સર્વસ્ય શ્રમણસદ્ધસ્ય મગવત્ત અઘ્ઘલિં કૃત્વા શીપ
 સદ્ધસ્સ સમણસચસ્સ, જગવત્ત અઘ્ઘલિં કરિચ્ચ સીસે ।

સર્વ શ્રમણમઘ પ્રભુના અઘવિ પ્રગીને મન્નકને
 સર્વ ક્ષમયિત્વા ક્ષામ્યામિ સર્વમ્મ બહુકમ્ અપિ
 સદ્ધ સમાવહન્તા, સમામિ સદ્ધસ્સ અહ્ય પિ ॥ ૨ ॥

મન માફ કરાવીને માફ કરુ છું મનના હું પણ

અર્થ—મને શ્રમણમઘ પ્રભુના (મેં કરેલા) સર્વ અપરાધને, મન્નકની
 ઉપર અઘવિ કરીને (અટલે કે જે લાથ બેઠીને તેમની પાસે એ) માફ કરાવીને
 તે સર્વના (કરેલા) અપરાધને હું તથા માફ કરુ છું - ૨

સવસ્ય જીવરાશે માવત્ત ધર્મનિહિતનિજચિત્ત
 સદ્ધસ્સ હીવરાસિસ્સ, જાગલ્લ ધમ્મનિહિચ્ચનિયચિત્તો ।

મવ છોડના નમ્રકનો ભાવથી ધર્મને વિષે સ્થાપ્યુ છે પોતાનુ ચિત્ત જેણે એવો
 સર્વ ક્ષમયિત્વા ક્ષામ્યામિ સર્વમ્મ બહુકમ્ અપિ
 સદ્ધ સમાવહન્તા, સમામિ સદ્ધસ્સ અહ્ય પિ ॥ ૩ ॥
 નરને માફ કરાવીને માફ કરુ છું સર્વના હું પણ

અર્થ—જોણે ધર્મને વિષે પોતાનુ ચિત્ત ભાવથી સ્થાપ્યુ છે એવો હું સર્વ
 છોડના સમૂહના (મેં કરેલા અપરાધ માટે) એ સર્વ (તેમની પાસે) માફ
 કરાવીને હું તથા એ સર્વના અપરાધને માફ કરુ છું - ૩

